

VÄSTERGÖTLANDS LAGMÄN

- ALGOTSSÖNER OCH FOLKUNGAR

Om biskop Bynolf Algotssons anfäder och samtida släktingar

Bo J Theutenberg

Algot, Gustav, Sigtrygg och Hafrid

Efter Ingjald Illråde gick Uppsalaväldet, berättar islänningen Snorre Sturlason, ut ur Ynglingaätten i rät linje ”den som man kunde räkna från far till son”. Ingjald var gift med *Gauthild*, dotter till kung *Algaut*, som var son till *Gautrekk*, som var son till *Gaut*, efter vilken *Gautland*, Götaland, enligt Snorre, skulle vara uppkallat. Ingjald och Gauthild hade en son Olof. Snorre kommer här uppenbart in på en götisk kungaätt, vilkens stamfader skall vara *Gaut*. Även i den anglosaxiska kungalängden förekommer eponymnamnet *Geat*, vilket torde vara ekvivalent till namnet *Gaut*.¹

Emellertid har Snorre den egenheten att han med utgångspunkt ifrån ett ortnamn, eller ett geografiskt namn, på basis av detta namn utan vidare utformar ett genealogiskt sammanhang, där stammens urfader, eller eponym, får bära det geografiska namnet. *Gaut-land* måste ha bildats efter *Gaut*, liksom *Alv-hem* vid Göta älv bör ha bildats efter kung *Alv*, menar Snorre. Stor försiktighet måste alltså till vid läsningen av Snorres genealogiska uppgifter. Redan Erik Gustaf Geijer säger i sin 1825 utkomna bok *Svea Rikes Häfder* att Snorres härledning av namnet *Gautland* är ett nytt bevis på hur lätt de mytologiska genealogierna i dessa tider intar historiska rum. Det fabelaktiga i själva härledningen, säger Geijer, visar hur litet islänningarna visste om dessa götiska kungar. ”Alla ha likväl icke utan spår och namn ur erinringen försvunnit, och vi höra dem troligen oftast omtalas i de många för isländarna okända konungar i Sverige, vilka Saxo nämner. Han följde sin tids sägner, ehuru utan reda på tidsföljden. Hans egen tillkonstlade ordning är för eftervärlden ett ännu större hinder för sanningens utletande, än folksagans ursprungliga oordning, ur vilken han hämtade sitt ämne. Men diktat kan ej allt vara, och det närmare grannskapet med Danmark borde redan det göra Götalands konungar mer bekanta”.²

Redan Erik Gustaf Geijer vill sålunda, vad gäller Götarikets kungar, sätta mer tilltro till den danske hävdateknaren och prästen Saxo, som kallades *Grammaticus* eller ”stilisten”, än till islänningen Snorre Sturlason. Saxos *Danmarks Riges Krønike* tillkom omkring år 1200, varav följer att Saxo är något tidigare än Snorre. Då de mytologiska föreställningarna och den rikhaltiga isländska sagalitteraturen rent faktiskt har den största betydelse för förståelsen av allra äldsta tiders historia, liksom för personnamnens och ortnamnens etymologi och ursprung, är det av vikt att inhämta kunskap härom. Utifrån dessa utgångspunkter är Erik Gustaf Geijers bok från 1825 en tillgång, liksom här skall nämnas de studier om den forngermanska diktningen och det äldsta Götalands historia som Carl Otto Fast och Holger Bengtsson publicerade på 1930 -1940-talen. Deras studier är av betydelse inte minst för förståelsen av de västgötska ortnamnens etymologi.³

Vad som skulle kunna peka på att namnet *Gaut* trots allt kan ha någon form av reellt historiskt underlag är det faktum att Västergötlands gamla lagmän, ända in på 1300-talet, bar namnet *Al-gaut* eller *Algot*. En av de mäktigaste 1200-talsätterna i Västergötland var just *Algotssönernas lagmansätt*, sannolikt med rötter ner till den lagman *Karl(e) av Edsvära* som omtalas i Vidhemsprästens lagmanslängd och vilken bör ha varit lagman vid 1120-talet. Det är i denna ”Edsvära-ätt” som namnet *Algot* förekommer, ett namn som också gett upphov till beteckningen *Algotssönernas ätt*. Det är till denna urgamla västgötska lagmansätt som den fromme biskopen i Skara Brynolf Algotsson hörde.⁴

Biskop Brynolf Algotsson föddes cirka 1240 och avled 1317, valdes till biskop i Skara 1278, och var son till Västergötlands lagman Algot Brynolfsson (lagman ca 1270 och död ca 1298 - 1302) och hans hustru Margareta Petersdotter (*trol lejon*). Som nämnts i min 2003 utkomna bok *Från den Heliga graven till Västergötland - en berättelse om korsriddarna i Forshem och Tunhem* var biskop Brynolfs mor Margareta Petersdotter (*trol lejon*) sannolikt en dotter till Västergötlands lagman *Peter Näf (lejon)*, vilken nämns som lagman 1246 - 1253, samt syster till makens företrädare som lagman *Gustav Petersson (trol lejon)*, vilken torde ha varit lagman på 1260-70-talet. Man skulle således i den västgötska lagmanslängden se ordningsföljden far, son och svärson, vilket är en i dessa sammanhang alldeles naturlig ”arvsföljd” för det höga lagmansämbetet. Enligt de slutsatser jag dragit i min forskning inom projektet *Mellan liljan och sjöbladet* skall Västergötlands lagman *Gustav Petersson (trol lejon)* ha haft dottern fru *Ramfrid Gustavsdotter (lejon)* samt sonen *Bengt Hafridsson (lejon)*, som var Västergötlands lagman ca 1291 - ca 1307 (se genealogisk tabell nr 5). Ett av syftena med denna studie är att framlägga ytterligare bevis för att biskop Brynolf Algotssons morfar var Västergötlands lagman *Peter Näf (lejon)* samt att den därpå följande lagmannen *Gustav Petersson (trol lejon)* var biskopens morbror. Viktigt att nämna är att Nils-Erik Eriksson i en studie från 1987

med titeln *Vem var Gostauffer Petersson i 1200-talets svensk-norska gränsdokument?* påvisar att Västergötland omkring 1268 bör ha haft en lagman vid namn Gustav Petersson. Denne framträder i ett dokument i den *Arnamagnænska samlingen* i Köpenhamn, vilken innehåller en medeltida gränshandling som beskriver olika avsnitt av den norsk-svenska gränsen. Enligt Nils-Erik Eriksson skulle denna gränshandling ha tillkommit omkring 1268 genom en Västergötlands lagman vid namn Gustav Petersson.⁵

Modern till lagman Gustavs barn skall vara den kända Hafrid Sigtryggsdotter (*lilja mellan hjorthornskrona* alternativt *lejon*), dotter till den västgötske stormannen Sigtrygg Bengtsson (ätten Boberg med vapnet *lilja mellan hjorthornskrona*) och hans "folkungamaka" NN (trol Kristina) Magnusdotter (*trol lejon*), dotter till Magnus Minnesköld (*trol lejon*) på Bjälbo i Östergötland. Sigtrygg Bengtsson nämns tillsammans med sina bröder och sin avlidne far (herr Bengt) och farfar (herr Mats) i ett dokument från 1219 (DS 183) (se bild nr 1). Såväl fadern herr Bengt som farfadern herr Mats kan i sina heraldiska vapen ha fört den *lilja* som framträder i sonen respektive sonsonen Sigtrygg Bengtssons vapen *lilja mellan hjorthornskrona*. Kanske skall då *hjorthornskronan* ses som Sigtrygg Bengtssons modernevapen? Att biskopen i Skara Brynolf Algotsson var en nära släkting till Hafrid Sigtryggsdotters dotter fru Ramfrid Gustavsdotter (*lejon*) styrks av att biskopen nämns som testamentsexekutor i fru Ramfrids på gården Kunsta i Lena socken norr om Uppsala utfärdade testamente den 28 november 1302 (DS 1373) (se nedan). Som pekats på i min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* ägde fru Ramfrid Gustavsdotters (*lejon*) dotter Katarina Ulvåsedotter och dotterdotter Margareta Tomasdotter (*griphuvud*) jord kring Halleberg och Hunneberg i Väne härad (DS 3066). Den sistnämnda var gift med den i Västergötland kände Sigge (Petersson) Djäkn (*balk belagd med tre eller fyra varghuvuden*). Makarna Sigge och Margareta blev stamföräldrar på mödernet till den västgötska *lilje-* och *liljebalks-*förande s k egentliga Vinstorpaätten, den ätt som hade sitt säte på Vinstorp i Dalums socken i Redvägs härad.⁶

Götajarlen Svarin var samtida med sveakungen Sigtrygg

Om det nu är så att Saxo Grammaticus skall anses mer tillförlitlig än Snorre Sturlason när det gäller bedömningen av Götarikets forna härskare, skall noteras att Saxo berättar om en jarl i Götaland vid namn *Svarin*, vilken var samtida med sveakungen *Sigtrygg*. Då dessa namn nämns i Saxos inledande *Oldsagn*, måste de väl tillhöra mytologin? Senare i *Siklingsagnene* möter hos Saxo en götakung vid namn *Ungvin*, som hade en son *Sivald*, som hade en son *Siger*, som hade söner

Sivald, *Alf* och *Alger* samt dottern *Signe*. Denna dotter *Signe* bör i så fall, av Saxos berättelse att döma, ha haft någon släktskapsrelation till den *Signe* som var dotter till en götarnas jarl vid namn *Karl*. När denne götarnas jarl *Karl* skall ha innehaft götajarlens ämbete kan man ej exakt veta, men noteras skall att också den isländska handskriften *Morkinskinna* nämner en *Karl* som götarnas jarl. Vidare omtalar sägnerna, säger Saxo i sin krönika, götakungen *Sivard*, vilken hade sönerna *Vemund* (*Væmund*, möjligen *Vægmund*?) och *Östen* (*Eystein*) samt dottern *Alfhild*.

Med hänsyn till det ovan sagda förefaller det som om den götiska kungamnamnlängden skulle kunna ha en allitteration som främst rimmar i uddljudet *s*. I just det perspektivet är det av intresse att observera det i Götaland tidigt framträdande namnet *Si-g-trygg*, vilket förutom i *Karles av Edsvära ätt* – samt i *Sigtrygg Bengtssons ätt* – också förekommer som kunganamn i såväl den daniska som den sveonska namnlängden. Frågan kan här ställas om Saxo rent av kan ha blandat ihop namnen *Sivald* och *Sivard*? Vad som kan synas än mer förunderligt är att götakungarna hos Saxo ofta nämns som daniska kungar, d v s härskare över det danska kungaväldet, vilket har legat alldeles inpå Götalandet. Danskt land sträckte sig i gammal tid, i varje fall på 800-talet och sannolikt långt tidigare, från Skåne i söder utmed hela västkusten och ända upp i Vestfold väster om Oslofjorden. I den anglosaxiske kungen Alfred den stores översättning av *Orosius* går t o m Västsverige under namnet *Denamearc* och hos Saxo flyter de götiska och daniska kunganamnen in i varandra. Detta gäller inte minst den nämnde götakungen *Ungvin* och hans söner, då *Ungvin* efter den daniske kung *Halvdans* död ärvde det danska riket för sig och sina söner. Det danska eponymnamnet *Halvdan*, som burits av många forntida danska kungar, är i sig beaktansvärt då det just har betydelsen ”*halv-dan*” eller ”*halv-dansk*”. Även den i Beowulfskvädet nämnde *geata*-kungen *Hygelac* har omkring år 575 av den frankiske historieskrivaren biskop Gregorius av Tours identifierats som den *danske* kungen *Chlochilaicus*, vilken sägs ha gjort strandhugg på frisiskt område nära Rhenmynningen samt stupat där omkring 520. Mot sagda bakgrund kan den ”danske” *Chlochilaicus* lika gärna ha varit en götisk/geatisk/västgötsk kung. Måhända speglar dessa förhållanden de forntida maktpolitiska realiteterna samt götarnas och danernas nära politiska relationer och frändskap.⁷

Sigtrygg Bengtsson och hans bröder avstår 1219 från sin farfars egendomar

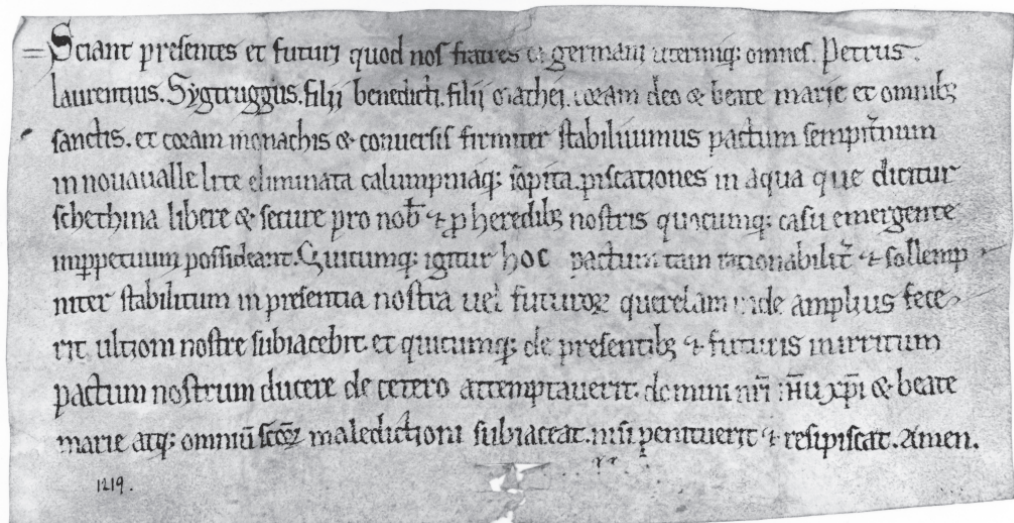

Bild 1. Med detta troligen 1219 utfärdade brev (DS 182) avstod herr Bengt Matssons söner Peter, Lars och Sigtrygg Bengtsson alla sina anspråk på sin farfar herr Mats (Matheus) gamla fiske i Sken i Annerstads socken i Sunnerbo härad, angående vilket det sedan länge hade förelegat tvist med munkarna i Nydala kloster. Efter som Sigtrygg Bengtssons vapen *lilja mellan hjorthornskrona* är en kombination av *lilja* och *hjorthornskrona* frågar man sig om det var hans i Småland besuttna farfar herr Mats som vid 1100-talets början eller 1000-talets slut förde *liljan* i sitt vapen. Foto: Kurt Eriksson, RA.

Den inledningsvis omnämnde götakungen *Gautrek* (*Götrik*) är inte enbart nämnd av Snorre, utan har även besjungits i den isländska saga som kallas *Gautreks och Rolfs saga*, vilken med kommentarer utgavs av Olof Verelius 1664. Götakungen Gautrek, berättar Verelius i sin inledning, regerade för tusen år sedan i Västergötland, och han hade en son vid namn *Rolf*. Sagan berättar därefter i sin inledning att Västergötland är beläget öster om "*Kiolio*" (*Kölen*), där Göta älv skiljer Uppland från Götalandet ("*ok skiliur Gautelfr mille Uplanda ok Gautlandz*"). Förmodligen förväxlar Snorre här "Götälven" med "Klarälven", vilken ligger närmare det norska "*Opplandet*". Gautreks saga påminner om den på Island på 1200-talet skrivna *Hervararsagan*, vilken återger fragment från folkvandringstidens strider mellan hunner och goter. Även namnet *Gautrek* har en dansk ekvivalent i kunganamnet *Götrik*. Kung Gorms (död 935) son, som likaså var kung Harald Hildetands sonson, hette *Götrik*, säger Saxo.⁸

Lagman Karl(e) av Edsvära anses identisk med västgötajarlen Karl Suneson

Jarlanamnet *Karl* – nämnt såväl i de isländska sagorna som hos Saxo – upprepas hos lagman *Karl(e) av Edsvära*, vilken nämndes här ovan. Denne har med någorlunda säkerhet identifierats som den västgötske jarlen *Karl Suneson*, vilken 1137 ingrep i de norska tronstriderna efter kung Harald Gilles död 1136, och som i ett gränsfördrag med samme Harald Gille, daterat till 1135, t o m kallas "konung" ("*Karlle kononge*"). Enligt föreliggande biografiska uppgifter om jarlen Karl Suneson var han gift med den norske kungen Harald Gilles illegitima dotter *Birgitta* (*Brigida*) *Haraldsdotter*, som efter makens död först gifte om sig med den av svearna efter Erik den heliges dråp i Östra Aros 1159 eller 1160 valde kungen Magnus Henriksson och därefter med jarl Birger Brosa (*lilja i sitt ryttarsigill*). Den norska kungadotterns barn med jarlen Karl Suneson/lagman Karl av Edsvära var således halvsyskon med hennes barn med jarl Birger Brosa. Utifrån benämningen "konung" kan noteras att *Karl Sunesons* far *Sune Ivarsson* skall ha varit son respektive sonson till de i Heimskringlas *Olav den helliges saga* omnämnda stormännen *Ivar Sigtryggsson* och "*Sigtrygg i Närke*". Det berättas att Norges kung Olaf Haraldsson "den digre" (sedermera den helige) tillsammans med sin gemål drottning Astrid (Olof Skötkonungs dotter) och sin dotter Ulvhild, någon gång vid 1000-talets början besökte denne storman *Sigtrygg i Närke* på sin väg till Gårdarrike. Eftersom denne nämns av Snorre som mottagare av den norska kungafamiljen måste han ha haft en upphöjd ställning i Sverige vid 1000-talets början.⁹

Det synes alltså som om Västergötland i gamla tider har styrts av jarlar eller kungar. Möjligen kan beteckningen *jarl* ha sina rötter i det tidiga norska *jarla*-ämbetet, där främst de s k Lade-jarlarna skall nämnas. Redan vid 600-talet fram-

träder i det anglosachsiska samhället ordet *earl*, vilket har samma rot som ordet jarl. En *earl* eller en *jarl* var styresman över ett eller flera grevskap och innehade den allra högsta samhällsställningen under kungen själv. Beteckningen *jarl* användes på ett likartat sätt i det forntida norska samhällsskicket, där de mest kända jarlarna som sagt var Lade-jarlarna. Beteckningen *earl/jarl* skulle således tillhöra det tidiga germanska styrelseskicket och beteckna styresmannen över ett land eller ett landskap alldeles under "kunganivån". Kanske kan man tala om en vicekung? På latin återges ordet med *dux*, alltså främst hertig. I mina studier i forskningsprojektet *Mellan liljan och sjöbladet* har jag kommit fram till uppfattningen att man kan tänka sig en övergång från det heruliska mansnamnet *EirilaR*, antagligen en högt uppsatt herulisk (militär?) personlighet, till beteckningen *jarl* (*earl*). Herulerna var ju en stam som under folkvandringstiden tilläts bosätta sig invid götarna (*gautarna/geaterna*). Kanske har denna grannstams kungliga styrelseskick med en *EirilaR* som militär befälhavare influerat den götiska samhällsstrukturen – kanske via de norska jarlarna?¹⁰

Beaktansvärt är att jarlen *Karl Suneson* har ansetts kunna identifieras med den vid samma tid förekommande västgötske lagmannen *Karl(e) av Edsvära*, samt att samme man i ett gränsfördrag med den norske kungen t o m kallas "konung". Karl Suneson anges ha varit son till Sune Ivarsson och Astrid Ogmundsdotter. Medan han på fädernet härstammade från den på 1000-talet levande "Sigtrygg i Närke" hade han på modernet norska rötter. Modern Astrid Ogmundsdotter var dotter till den norske *Ogmund Ormsson*, som var son till den norske jarlen *Orm Eilivsson* av de norska Lade-jarlarnas ätt och hans hustru *Sigrid Finnsdotter*, en dotter till den norske jarlen *Finn Arneson*. Beteckningen *Lade-jarlarna* härrör från ättens sätesgård Lade vid Trondheim. Enligt vad Evert Melefors säger i sin artikel *Namnet Håkon* från 1991 finner man bland de äldsta norska bärarna av kunganamnet *Håkon* (*Håkon*; *Hanha-kuniR*) såväl den norske kungen *Håkon Ædelsteinfostre* eller *Håkon den gode*, som var son till den norske riksgrundaren *Harald Hårfager* (ca 890 – 940), som den förste Lade-jarlen *Håkon Grjótgarðsson*. Namnet *Ædelsteinfostre* kommer därav att kung Håkon enligt traditionen uppfostrades hos kung *Æthelstan* av England, som regerade 924 – 939 och vilken är den förste ur de germanska anglosaxiska kungadynastierna som betecknar sig som *rex totius Britanniae*, som kung av hela Britannien. Kung *Æthelstan* var sonson till kung Alfred den store av Wessex eller 'Västsaxen'. Den norske kungen Håkon Ædelsteinfostres relation till kung *Æthelstan* pekar på de nära familjekontakter som under vikingatiden fanns mellan de skandinaviska och de anglosaxiska kungadömena. För ordningens skull skall antecknas att det finns en "thegn-runsten" i Väne härad, nämligen den runsten som står vid gården Veland i Väne-Åsaka socken. På stenen kan man läsa inskriften "Tyrvi reste stenen efter Ogmund, sin make, en mycket god thegn; Tor wige". Namnet *Ogmund* var ett särskilt i Norge

under vikingatiden brukat namn. I stenen återspeglas likaså den Tors-dyrkan som var vanlig i dessa trakter.¹¹

Ovan nämndes Götajarlarne *Svarin* och *Karl*, där den sistnämnde även omtalas i den isländska handskriften *Morkinskinna*. De isländska sagorna omtalar inte mindre än ett tiotal Götajarlar, nämligen:

Ingemund, 800-tal (*Landnámabók* och *Vátsdæla saga*),
Sigfastr Jarl, 800-tal (*Landnámabók*),
Lodvir Jarl, 800-tal (*Gullþoris saga*),
Herrauðr Jarl, 800-tal (*Ragnar saga Lodbrókar*),
Ottar Jarl, 900-tal (*Fagskinna*),
Harald Jarl, 900-tal (*Hardar saga ók Hólmverja*),
Sigurd Jarl, 900-1000-tal (*Gunnlaug saga ormstungu*),
Ragnvald Ulfsson Jarl, 1000-tal (*Flateyrbók I* och *Heimskringla*), kung *Stenkils far*,
Valgaut Jarl, 1000-tal (*Olafs saga hins Helga I* och *Flateyrbók I*),
Tufl Jarl, 1000-tal (*Olafs saga hins Helga I*, möjligen *Adam av Bremens 'Tiph ducis'*),
Karl Jarl, 1000-tal (*Morkinskinna* samt *Saxo*).¹²

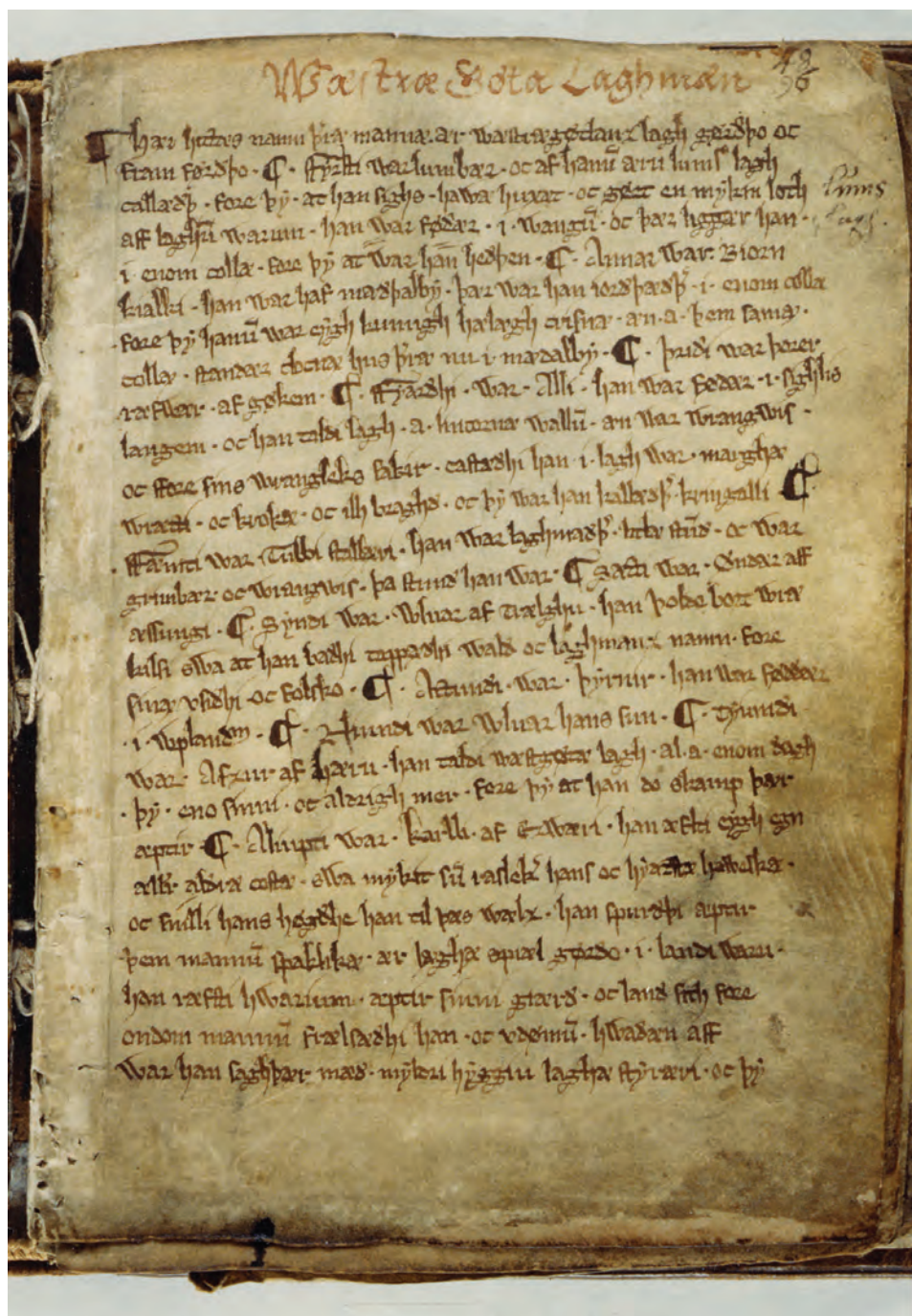
Även om ingen av dessa Götajarlar, möjligen med undantag av Ragnvald, Tufl och Karl, kan beläggas som historiskt existerande personer, kan det emellertid, med hänsyn till vad som här sagts om det heruliska namnet *EirilaR*, vara väl värt att notera den höga frekvens med vilken ordet *jarl* förekommer hos såväl de isländska skalderna som hos Saxo, liksom att vi i namnräckan ser två namn *Si-g-fast* och *Si-gurd* som skulle passa in i den bild med *si*-rimmande uddljud som skulle förefinnas i namnen på Götalands härskare. Namnet *Ingemund* är ett av den tidiga medeltidens "paradnamn", då nämligen *Ingemund*, *Halsten* och *Ingevald* av traditionen nämns som den såväl i Västergötland som i Östergötland be-suttna *lilje/lejon*-förande Folkungaättens förfäder. En medeltida genealogi om Folkungaättens fädernerötter berättar i Olaus Petri version följande:

"Hæc ex collectanijs M: Olai Petri, quondam pastoris Stockholm: Folko Fylbyter fuit paganus, et genuit tres filios christianos, Inge-mundum, Halstanum et Ingevaldum, qui genuit Folkonem Grossum patrem Benedicti Sniuls, qui Benedictus genuit Birgerum ducem et Carolum ducem et Magnum dictum Minneskiold. Birgerus dux genuit Philippum ducem. Carolus dux genuit Ulphonem, Magnus Minneskiold genuit Birgerum ducem. Hic genuit Waldemarum Regem, Magnum Regem et Ericum ducem et Benedictum ducem Finlandiæ et Episcopum Lincopensem. Magnus Rex genuit Birgerum Regem, Ericum et Waldemarum duces. Ericus dux genuit Magnum Regem Suetiæ, Noruegiæ et Scaniæ".

Översatt: "Folke Filbyter var hedning och avlade tre kristna söner Ingemund, Hallsten och Ingevald, som avlade Folke den tjocke, som var far till Bengt Sniuls. Denne Bengt avlade hertig Birger och hertig Karl och Magnus kallad Minneskiöld. Hertig Birger avlade hertig Filip. Hertig Karl avlade Ulf och Magnus Minneskiöld avlade hertig Birger, som avlade kung Valdemar, kung Magnus, hertig Erik och hertig Bengt av Finland, tillika biskop i Linköping. Kung Magnus avlade kung Birger, hertig Erik och hertig Valdemar. Hertig Erik avlade Sveriges, Norges och Skånes kung Magnus."

Ingenstans kan det dock direkt beläggas att Götariket eller Västergötland vid denna tidiga tid överhuvudtaget skulle ha haft ett *jarla*-ämbete. Eller var som sagt Västergötlands tidigaste lagmän ekvivalenta till jarlarna? Bo Gräslund säger i sin artikel *Snorre, Ragnvald Ulfsson och Brunnsbo Storäng* att sagalitteraturens omnämnande av västgötska jarlar mycket väl skulle kunna spegla ett oreflekterat användande av en norsk samhällsterminologi utan egentligt burskap i Västergötland. Man skulle emellertid också kunna se dessa förhållanden som ytterligare en faktor som talar för en starkare ursprunglig gemenskap mellan götar, norrmän och daner, ett ständigt aktuellt tema i min forskning kring Västergötlands äldsta historia.¹³

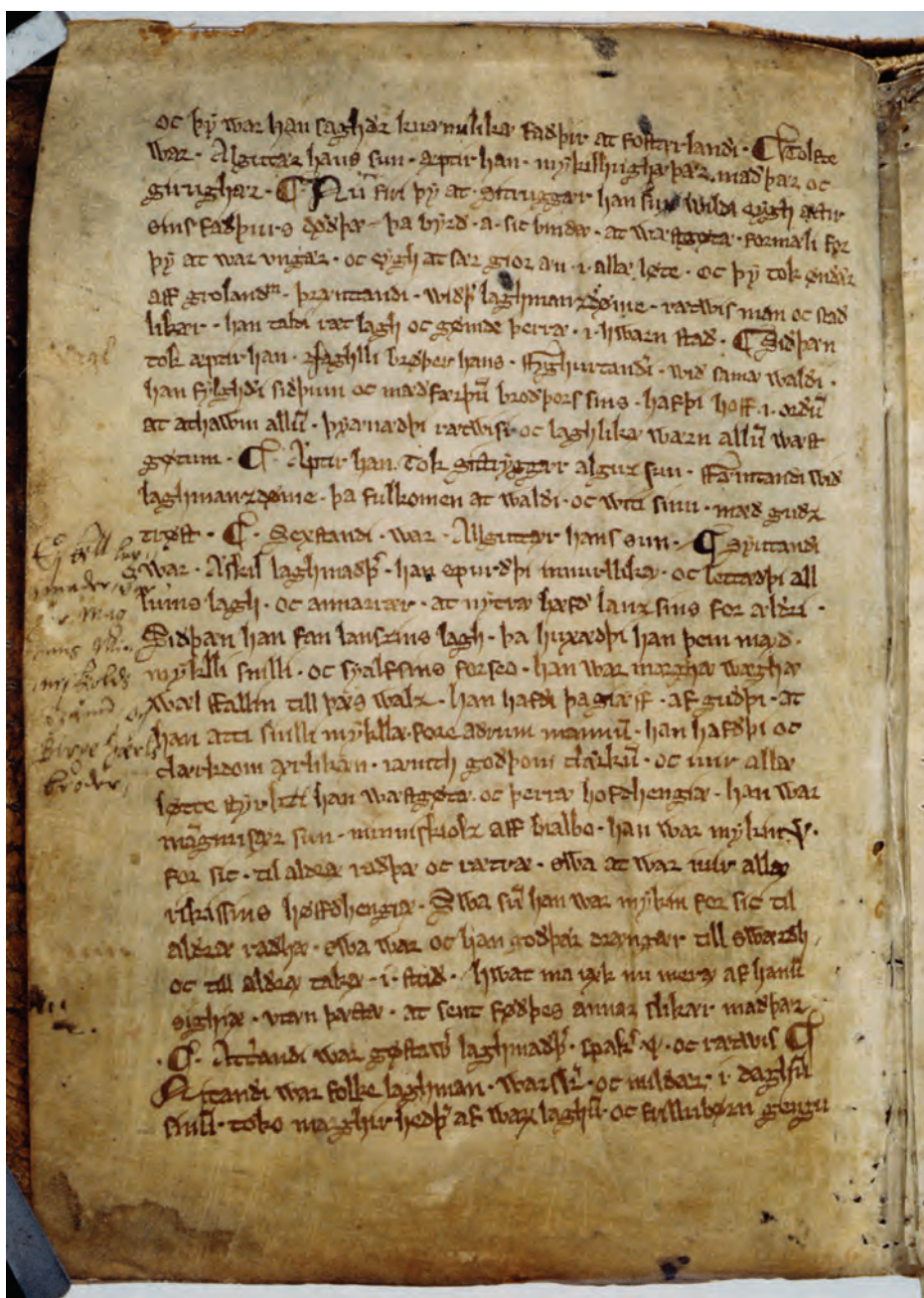

Bild 2. Ur handskrift B 59 på Kungl Biblioteket. Här avbildas de två sidorna som kallas Västergötlands lagmanslängd, utgörande av Vidhemsprästen till den Äldre Västgötalagen fogade anteckningar. Vidhemsprästen börjar med den hedniske lagman Lum(ber) och slutar med den någon gång mellan 1225 och cirka 1240 förefintlige lagman Folke. Vidhemsprästens text över lagmännen har nedan återgetts i en modernare läsning. Foto: KB:s fotodetalj.

Västergötlands lagmän Peter Näf, Gustav Petersson och Algot Brynolfsson

Ovan nämndes Västergötlands lagmän Peter Näf (*lejon*) och hans trolige son Gustav Petersson (*trol lejon*). Peter Näf omtalas som lagman 1246 – 1253. Som visats förde han Folkungaättens vapenbild *lejon*, varför han måste räknas som tillhörande denna släkt (se bild nr 4 vapen 1). Den på Gustav Petersson följande lagmannen är Algot Brynolfsson (Algotssönernas ätt), vilken i sitt vapnet visar en *fyrbladig ros*. Som nämnts ovan torde det kunna visas att hans hustru Margareta Petersdotter var en dotter till lagman Peter Näf och syster till lagman Gustav Petersson. Av den anledningen att Margareta Petersdotters bror benämns *Törner Krydda* (*Cryda*), har historikern Bjarne Beckman satt samman namnet *Törner* med den åttonde lagmannen *Törner*, vilken nämns i Vidhemsprästens sk lagmanslängd och som var född på Kinnekulle (se tabell nr 1). Den mäktiga *Algotssönernas ätt*, som huvudsakligen förde *griphuvud* i sitt vapen, var en av sin tids verkliga stormannaätter och innehavare av lagmansämbetet i Västergötland i många generationer. Vapnet *griphuvud* fördes även av den uppländske riddaren Tomas Jonssons avkomlingar, bland dessa den i Gärdhem och Tunhems socknar i Väne härad besuttna Margareta Tomasdotter (*griphuvud*), som var faster till den ryktbare drotsen Bo Jonsson Grip (*griphuvud*). Måhända var Tomas Jonssons ätt förbunden med de *griphuvud*-förande Algotssönerna?¹⁴

Bild 3. Lagman Algot Brynolfsson (omtalas som lagman 1270 och dog något av åren 1298–1302) förde vapen nr 1, en *fyrsttyckad sköld belagd med en fyrbladig ros* (Svenska Medeltidsvapen; SMV I s 407). Senare generationer av *Algotssönernas lagmansätt* förde *griphuvud* i sitt vapen, vilket avbildats i vapen nr 3 (SMV I s 407). Samma vapen *griphuvud* fördes av den äldre ätten Grip, en huvudsakligen främst i Uppland och Östergötland besuttn ätt, vilkens mest kände medlem är drotsen Bo Jonsson (död 1386). Vapen nr 2 visar Bo Jonssons sigill med vapenbilden *griphuvud*, vilket hänger under ett brev daterat den 27 januari 1381 (RPB nr 1554). Bo Jonssons faster Margareta Tomasdotter (*griphuvud*) var maka till den i Västergötland kände Sigge Djäkn. Dessa makar ägde jord i Tunhems och i Gärdhems socknar i Väne härad. Foto vapen nr 2: Hans Rydberg, Riksarkivet.

Tabell 1: Översikt över Västergötlands lagmän med utgångspunkt i Vidhemsprästens till den Äldre Västgöotalagen fogade lagmanslängd.

- I. *Lum(ber)* (kanske redan 970-talet, hedning, född i Vänga)
- II. *Björn Kälke* (från Mellby, höglagd under klockstapeln i Mellby)
- III. *Töre Räv* (från Gökhem)
- IV. *Alle* (var född i Långum och höll ting på Ekornavallen. Han var vrång och satte krokar i lagen och kallades Kring-Alle)
- V. *Tubbe Stallare* (var lagman kort tid och var grym och vrångvis)
- VI. *Önd* (från Essunga)
- VII. *Ulvar* (var från Trälje, var dåraktig och fördrevs som lagman)
- VIII. *Törner (Thyrner)* (född på upplandet, alltså Kinnekulle)
- IX. *Ulvar Törnesson* (son till lagman Törner)
- X. *Assur* (var från Härja, täljde lagen en enda gång och dog sedan)
- XI. *Karl(e)* (från Edsvära; styrde västgötarna efter mordet på Ragnvald Knaphövde mitten 1120-talet)
- XII. *Algot Karl(e)sson* (Karls son; högmodig och girig, sonen Sigtrygg ännu minderårig vid hans död)
- XIII. *Önd* (från Grolanda. Övertog lagmansämbetet då Sigtrygg Algotsson var minderårig)
- XIV. *Nagle* (bror till Önd från Grolanda)
- XV. *Sigtrygg Algotsson* (son till XII Algot Karlsson. Hade nu kommit till full kraft och förstånd)
- XVI. *Algot Sigtryggsson* (son till XV Sigtrygg Algotsson)
- XVII. *Eskil Magnusson (lejon)* (Folkungaätten, son till Magnus Minnesköld på Bjälbo. Lagman ca 1217 och död ca 1227)
- XVIII. *Gustav* (också häradshövding i Kåkinds härad, känd från ett dokument 1225)
- XIX. *Folke (lejon - lilja)* (klok och mild i alla sina dagar)

Här slutar Äldre Västgöotalagens lagmanslängd

20. *Peter Näf (lejon)* (nämnd som lagman 1246-1253; antas vara far till Margareta Petersdotter (*trol lejon*), hustrun till nr 22, troligen far till nr 21. Kanske var Peter Näf son till lagman XVIII Gustav och brorson till lagman XIX Folke?)
21. *Gustav Petersson ? (lejon?)* (antagligen lagman 1260-70-talet; sannolikt son till nr 20 Peter Näf samt uppkallad efter sin farfar (?) lagman XVIII Gustav; bror till sin efterträdare Algot Brynolfssons hustru Margareta Petersdotter (*trol lejon*)). Troligen gift med Hafrid Sigtryggsdotter (Boberg) och hade barnen fru Ramfrid Gustavsdotter (*lejon*) och lagman Bengt Hafridsson (*lejon*)).

22. *Algot Brynolfsson* (av Algotssönernas ätt; lagman ca 1270, d 1298-1302, gift med Margareta Petersdotter (*trol lejon*), se nr 20 o 21)
23. *Bengt Hafriðsson (lejon)* (lagman ca 1291-ca 1307; troligen son till nr 21 Gustav Petersson och Hafrið Sigtryggsdotter ätten Boberg)
24. *Gudmar Magnusson* (Ulvåsaätten) (nämnd lagman 1312, 1313; hans hustru Margareta Ulfsdotter förde *lejon*)
25. *Knut Magnusson (lejon)* (Tyrgils Knutssons ätt; lagman något av åren 1313-1316, ännu 1319)
26. *Algot Bengtsson* (Algotssönernas ätt; vapen *griphuvud*) (lagman 1344 och ännu 1358, sonson till lagman nr 22)
27. *Lars Björnson (en hjälke)* (lagman ca 1366-1382; hustrun var dotter till Ingegerd Johansdotter, Oäkta folkungaätten)
28. *Erik Erlandsson (sparre)* (lagman ca 1386, ännu 1402)
29. *Peter (Johansson) Djäkn* (nämnd som lagman i ett dokument från 1402; hustrun Katarina Eriksdotter möjl dotter till nr 28 Erik Erlandsson /sparre/)
30. *Gustav Magnusson* (Tre Rosor av Horshaga) (lagman 1409-1434; son till Kristina Gustavsdotter (*sparre*) och Magnus)
31. *Knut Jonsson* (Tre Rosor av Mörby) (lagman 1434-1438) (*trol syssling med företrädaren, dottersons son till nr 23*)
32. *Bengt Gylta* (Gylta) (lagman 1440-1452) G m Märta Andersdotter (Öra), dotter till Anders Knutsson o h h
33. *Ture Jönsson* (Svarte Skåning) (lagman 1454-1480)
34. *Lindorm Björnsson* (Vinge) (lagman 1481-1498)
35. *Ture Jönsson* (Tre Rosor) (lagman 1499-1529)
36. *Karl Eriksson* (Gyllenstierna) (lagman 1529-1541; son till Erik Eriksson och Anna Karlsdotter av Vinstorpaätten)

Vapenbilderna lejon, lilja, delade och styckade sköldar

I den 1953 utkomna första delen av verket om *Matts Kättilmundsson och hans tid* tar Bjarne Beckman upp nämnda släktförhållanden i ljust av drotsen Mats Kättilmundssons egen härstamning. Mats Kättilmundsson, som i sitt första heraldiska vapen förde *tre gånger styckad sköld*, hade sina egna rötter i dessa kretsar. Här kan nämnas att samma vapen *tre gånger styckad sköld* fördes av den s k *Oäkta Folkungaätten* liksom av *Vinstorpaätten*, i vilket senare fall sköldens sinistra fält är styckat på angivet sätt (se bild nr 4 vapen 2 och 3). Samma *styckningslinjer* eller *strängar* syns f ö i det s k folkungavapnet, i vilket ett lejon lagts ovanpå de *tre styckningslinjerna* eller *strängarna*. Dessa *styckningslinjer* framträder fortfarande i det svenska riksvapnet (se bild nr 4 vapen 4).¹⁵

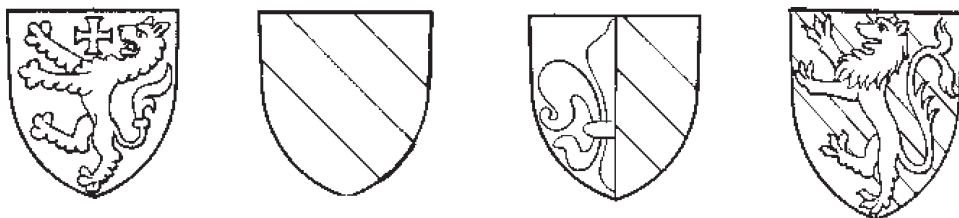

Bild 4. Vapen nr 1 från vänster visar Västergötlands 20:e lagman (1246–1253) Peter Näfs *lejon*-vapen. Vapen nr 2 visar den Oäkta Folkungaättens vapen *tre gånger styckad sköld*, vilket styckningsmönster återkommer i andra fältet i vapen nr 3, vilket är Vinstorpaättens vapen. Vapen nr 4 visar Birger Jarl Magnussons vapen före hans inträde i jarlaämbetet. Även i Birger Magnussons vapen ser man ett liknande *styckningsmönster* som i vapen nr 2 och 3. Man kan utgå ifrån att Birger Jarl Magnusson gett ett "familjevapen" åt sin frilloson Gregers Birgersson, vilken blev stamfader till den s k Oäkta Folkungaätten. I Folkungaättens vapen har vapensymbolen *lejon* "lagts ovanpå" *styckningslinjerna*. Man kan med hänsyn till de gemensamma *styckningsmönstren* i vapen 2, 3 och 4 utgå ifrån att såväl Birger Jarl Magnusson själv, dennes frilloson Gregers Birgersson som Vinstorpaätten har gemensamt ursprung i en ätt som förde dessa *styckningslinjer* (eller *bjälkar*, *balkar* eller *strängar*). Vänds *styckningslinjerna* i "motsatt riktning" uppkommer en "*ginstyckning*" eller "*ginbalkar*". För Vinstorpaättens del måste man räkna med att ättens vapen speglar en sammansmältning av två familjers vapen, en familj som förde *bjälkar*/ *balkar*/ *strängar*/ *styckningslinjer* i sitt vapen och en *lilje*-förande familj. Bilderna av vapnen är, i ordningsföljd, hämtade ur Jan Ranekes *Svenska Medeltidsvapen* (SMV): SMV II s 652, SMV I s 50, SMV II s 847 o 787.

Bjarne Beckman sammanställer den i Västgötalagens lagmanslängd nämnde åttonde lagmannen *Törner*, som var född på Kinnekulle, med senare personer med namnet *Törner* (*Tyrner*), bl a den just nämnde *Törner Krydda* (*Cryda*), som var bror till Margareta Petersdotter (*trol lejon*), lagman Algot Brynolfssons hustru. Den 1200-talsätt som går under benämningen *Törne(r) Matssons ätt*, med trolig härstamning från Västergötland, men med godsansamling i Närke, och vars medlemmar bär namnet *Törner* eller *Tyrner*, förde i sitt vapen *hjorthorn* i olika variationer. *Hjorthorn*, *hjortkrona* eller *hjorthornskrona* är en gammal heraldisk vapensymbol. I den uråldriga danska Hvideättens heraldik, vilken inte minst visualiseras i sköldfrisen i Sorø klosterkyrka på Själland, syns särskilt *hjorthornskronan*, vilken emellertid alterneras med sköldar visande olika antal *delningslinjer* (fyra, fem, sex eller sju gånger delad sköld) eller *styckningslinjer* (se bild nr 5).¹⁶

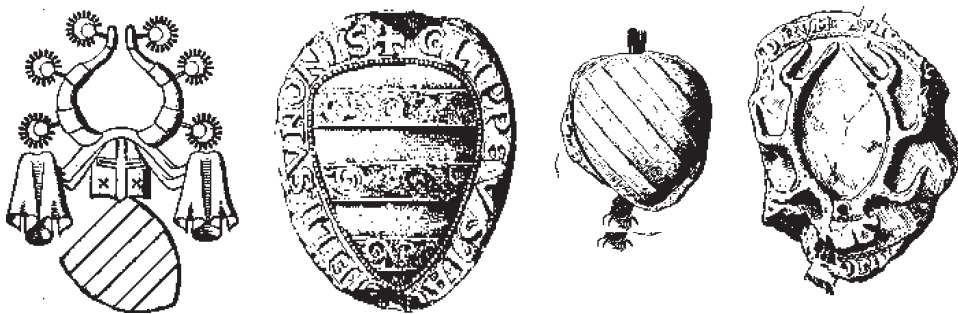

Bild 5. En gren av den danska Hvideätten går under benämningen *Galen* och förde som visas i vapen nr 1 *fem gånger delad sköld*. Vid ett jämnt antal delningslinjer benämns delningslinjerna *bjälkar*. I vapen nr 2 visas *sex gånger delad sköld* eller *tre bjälkar*, vilket vapen 1215 och 1225 fördes av *Jakob Suneson av Moen*, tillhörig den danska Hvideättens Galengren, och sonsons son till självaste stamhövdingen *Skjalm Hvide* på Själland. Vapen nr 3, *sex gånger styckad sköld* (eller *tre balkar*) fördes 1224 av *Johannes Ebbeson*, 1232 Danmarks marsk, son till *Ebbe Suneson* och brorson till den nämnde *Jakob Suneson*. Bilderna illustrerar väl att *balkar* (eller *styckningslinjer*) är brisyrier av *bjälkar* (eller *delningslinjer*). Marsk Johannes Ebbesons vapen överensstämmer väl med styckningsmönstren visade i ovanstående bild nr 4. Marsk Johannes Ebbeson var bror till *Benedikta Ebbedotter*, som genom sitt giftermål med kung *Sverker d y Karlsson* blev Sveriges drottning. Såväl drottning Benediktas far *Ebbe Suneson* som dennes bröder *Peter*, *Jakob* och *Lauritz* deltog i slaget vid *Lena* 1208 på sin frände *Sverker d y Karlssons* sida. Vapen nr 4 visar *hjørthornskrona*, vilket vapen 1260 och 1264 fördes av *Andreas Pincerna*, danske kungens munskänk. Vapenbilderna hämtade, i ordningsföljd, ur DAA 1893 s 152 samt Thiset nr 7, 3 och 17.

Skjalm Hvide sårades i slaget vid Nissans mynning 1062

Den danska *Hvideättens* rötter kan följas ända ner till 1000-talet. Stamfadern *Skjalm Hvide* anges ha sårats och tillfångatagits redan i slaget vid *Nissans mynning* år 1062. *Danmark Adels Aarbog* (1893) anför emellertid att sköldfrisens i *Sorø* historiska källvärde, främst med hänsyn till senare tiders ändringar och förvanskningar, är tvivelaktigt. Med stöd av det material som finns bland gamla danska sigill kan emellertid bevisas att *Hvideättens* vapen - förutom av *hjørthornskronan* - har utgjorts av en av olika antal delningslinjer *delad sköld* (*bjälkar*). Brisyrier förekom med en av olika styckningslinjer *styckad sköld* (*balkar*). En sådan "styckning" ses i den danske marsken *Johannes Ebbesons* vapen, vilket han förde redan 1224. Han förde *tre balkar* (se bild nr 5 vapen nr 3). Detta styckningsmönster är intressant, därför att det torde vara samma styckningsmönster som möter i t ex den *Oäkta folkungaättens tre gånger styckad sköld*. *Vinstorpaättens* vapen har samma styckningsmönster i sköldens sinistra fält (se bild nr 4 vapen nr 2 och 3). *Hvideättens* påverkan på svenska förhållanden var mycket stor. Genom sitt gif-

termål med kung Sverker d y Karlsson blev marsk Johannes Ebbesons syster Benedikta Ebbedotter Sveriges drottning. Hon avled den 17 juli 1210. Syskonens far, Ebbe Suneson, liksom dennes bröder ärkebiskop Peter Sunesson, Jakob Suneson av Møen och Lauritz Suneson, deltog i slaget vid Lena 1208, vilket deras frände kung Sverker d y Karlsson förlorade och därefter fördrevs. Såväl Ebbe Suneson som brodern Lauritz stupade i slaget vid Lena.¹⁷

Den heraldiska vapensymbolen *hjorthornskrona* framträder likaså hos den danska stormannaätten *Saltensee av Tystofte*, en gren av Hvideätten, liksom hos den gamla svenska ätt som går under namnet *Boberg*, alltså den västgötske stormannen *Sigtrygg Bengtssons ätt*. Dennes ätt förde vapnet *lilja mellan hjorthornskrona* (se bild nr 1). I ätten brukades namnet *Sigtrygg*, vilket torde visa på samband med de gamla "*Algots*"- och "*Sigtryggs*"- lagmännen i Västergötland (se tabell nr 1). En med Bobergs-kronan alldeles indentisk *hjorthornskrona* återfinns i ett danskt sigill från 1264 tillhörande "*Andreas Pincerna, Pincerne regis danorum*", alltså den danske kungens munskänk.

Som nämndes ovan kan ätten Bobergs vapen *lilja mellan hjorthornskrona* beläggas i svenska källor så långt ner som 1219 (DS 182). Som framgår av bild nr 1 är *liljan* mycket framträdande i vapnet. Vapenbilden visar på en sammansmältning av två ätters vapen, en *lilje-förande* och en *hjorthornskrone-förande*, vilken måste ha ägt rum så tidigt som under 1100-talet eller allra senast vid 1200-talets början. Redan under 1100-talets sista hälft måste det, av detta gamla vapen att döma, ha funnits en *lilje-förande* ätt som sammangift sig med en *hjorthornskrone-förande* ätt. På så sätt har Bobergsvapnet uppkommit. Den *lilja* som visas i Sigtrygg Bengtssons vapen är identisk med den *lilja* som fördes av Sune Sik 1297, stamfadern till den *lilje-förande* ätten Lillie, liksom den är identisk med Vinstorpaättens *lilja*, vilken fördes såväl i sin hela som i sin kluvna form. Sigtrygg Bengtssons *lilja* är även identisk med (eller mycket lika) den *lilja* som redan vid 1100-talets slut framträder i folkungen jarl Birger Brosas ryttersigill. Enligt min mening "träffar" Sigtrygg Bengtssons "*lilja*" den "*lilja*" som framträder i jarl Birger Brosas ryttersigill. Alltså skulle båda dessa stormän ha tillhört samma *lilje-förande* stormannaätt - Folkungaätten!

För Vinstorpaättens del har någon gång, osäkert när, en "sammangiftning" skett mellan en *lilje-förande* ätt och en ätt som i sitt vapen förde *styckad sköld*, enligt samma mönster som framträder i Hvideättens heraldik. Eftersom Folkungaätten och Vinstorpaätten är samarva till flera stora sätesgårdar såväl i Västergötland som i Östergötland torde deras gemensamma "*lilje-ursprung*" kunna påvisas. Enligt en tes jag framfört i min 2003 utkomna bok *Från den Heliga graven till Västergötland - en berättelse om korsriddarna i Forshem och Västra Tunhem* skulle man kunna upp-

fatta *liljan* i Sigtrygg Bengtssons vapen som hans fädernevapen och *hjorthornskronan* som hans modernevapen, detta i enlighet med de äldre medeltida vapnens konstruktion. Kanske tillhörde Sigtrygg Bengtssons farfar, den under första delen av 1100-talet i Finnveden besuttne herr *Mats (Matheus)* de äldsta *lilje-förande* "folkungarna"? Närheten till det på 1100-talet grundade cisterciensklostret i Nydala vid sjön Rusken kan styrka en sådan tes. Till samma område kring Nydala kloster kan den *lilje-förande* Vinstorpaättens allra äldsta led spåras (se tabell nr 5).¹⁸

Udd Matssons på Vinstorp "parallella vapen"

Bild 6. Ingrid Karlsdotters (*en bjälke*) make Udd Matsson på Gamlegården i Vinstorp kan beläggas ha fört två "parallella vapen", nämligen dels *bjälkvis ställd hel lilja* dels det traditionella Vinstorpvapnet *kluven sköld med i första fältet från linjen utväxande halv kluven lilja, i andra fältet tre gånger styckad sköld*. Enligt Lars Sparres kopiebok B 16 fol 362 (RA) beseglar Udd Matsson med angivna *lilje-vapen*, tillsammans med lagman Lars Björnsson (*en bjälke*), Bengta Gustavsdotters testamente, daterat på Vätersholm i Ås härad den 28 oktober 1378. Udd Matssons traditionella *liljebalks-vapen* är hämtat ur Peringskiölds *Genealogica* 79 (RA) "Herr Sten Bielkes släkt".

Västgötajarlen Karl Suneson var sonsons son till stormannen "Sigtrygg i Närke"

Som framgår av tabellen över Västergötlands lagmän hette den XV:e lagmannen *Sigtrygg Algotsson*. Han var son till den XII:e lagmannen *Algot Karl(e)sson* och sonson till den XI:e lagmannen *Karl(e) av Edsvära* eller *Karl Suneson*. Som nämnts ovan hette dennes far *Sune Ivarsson*, som var son respektive sonson till stormännen *Ivar Sigtryggsson* och "Sigtrygg i Närke", alltså den "herr Sigtrygg" som vid 1000-talets början tog emot den norske kungen Olaf den digre (den helige) och dennes familj vid färden mot Gårdarrike. Det skall nämnas att namnet *Sigge* är en kortform eller s k hypokorism till namn som börjar på *Sig-*, exempelvis *Sigmund*, *Sigvard*, *Sigsten* och *Sigtrygg*. En farfar eller morfar med t ex namnet *Sig-*

trygg kan således mycket väl ha återspeglats i en sonsons eller dottersons namn *Sigge*, vilket senare namn alltså är en kortform till namnet *Sigtrygg*. Vid namngivningen av barn var det "uppkallelseprincipen" som under denna tid var den mest framträdande principen. Innebörden är att äldre anfäders och anmödrars namn "ärvdes" i släkten och därför i led efter led återkommer inom släkten eller släktgruppen. De "ärvda" namnen kan härledas på såväl den agnatiska som den kognatiska sidan.

Beträffande namnet *Sigtrygg* och dess etymologi kan vi sjunka ner i den allra äldsta mytologin, ty Saxo berättar i *Danmarks Riges Krønike* – i den första boken om 'Sagan om Gram' – att sveakungen Sigtrygg hade en dotter vid namn Gro och att götarnas jarl Svarin strävade efter kung Sigtryggs svearike. I den poetiska Eddan – i det "Andra kvädet om Helge Hundingsbane" – berättas om en "Svarins hög", där en hövding Svarin skulle ligga höglagd. Det är i samband med namnet *Sigryn* och platsen *Arasten* som "Svarins hög" nämns. Starkodder, vilken enligt Hvervarsagan utkämpade en kamp vid fallen i *Stora Ed* eller *Trollhättan*, hörde, enligt den poetiska Eddan, hemma vid "Svarins hög", där han tydligen bodde. I Snorres *Ynglingasaga* berättas vidare om Vendsyssels kung Sigtrygg. Vendsyssel var den nordligaste delen av Jylland, vilken genom arkeologiska fynd, bl a i den sk kungshögen i Hullsjö i Gärdhems socken, kan beläggas ha haft tidiga förbindelser med trakten kring Hunneberg i Väne härad. Strax intill Hullsjö gjordes för några år sedan de omtalade guldfyndet i Vittene. I den norske riksgrundaren Harald Hårfagers ätt återfinns man dennes dotter *Álof* (*Olof*) och sonen *Sigtrygg*. Uppenbart är namnet *Sigtrygg* ett namn som finner sina rötter inte bara i de gamla danska och norska kungaätterna utan långt ner i de rent mytologiska sammanhangen. Var inte namnet *Sigtrygg* en omskrivning för Allfader själv, alltså Oden? Liksom namnet *Gaut* (*Al-gaut*) också var en omskrivning för Allfader själv.¹⁹

I *Harald Hårfagers saga* i Heimskringla berättas om hur Harald Hårfagers söner, bland dessa sonen *Sigtrygg*, erhöll Vingulmark, Raumarike, Vestfold och Telemark. Det är vidare intressant att notera, att redan i ett av norska vikingar grundat samhälle på Irland återfinns under perioden 989 – 1029 kung *Sigtrygg Silkes-skägg*, vilken var son till kungen på Irland 940 – 980 Olof Kurran och kvinnan Kormland. Vid ett anfall mot Irland, berättar *Njals saga*, fick kung Sigtrygg och hans mor Kormland begära hjälp av jarlen Sigurd på Orkneyöarna. Eftersom den svenske frälsemannen *Erengisle Suneson* (*Sune Jonssons ätt; båt*), vilken är känd 1334 – 1392, benämner sig jarl av Orkneyöarna, kan det vara av intresse att nämna detta.²⁰

Namnet *Sigtrygg* återfinns också i den danska regentlängden. En dansk kung

Sigtrygg var samtida med den härskare av Ostfranken, alltså Tyskland, som går under namnet *Ludvig Barnet* (899 – 911). Ludvig Barnet var son till *Ludvig den tyske* och alltså sonsons son till kejsar *Karl den store*. Bland de sista karolingerna möter man namn som *Karl den skallige*, *Karl den tjocke*, *Karl den enfaldige*, *Ludvig den blinde* etc. Noteras skall alltså att kejsare, kungar, härskare och andra stormän vid denna tid gavs epitet som 'den skallige', 'den tjocke', 'den blinde', 'den fromme', 'den enfaldige' etc. Samma typ av epitet finns också sammankopplat med Folkungaättens stamfader *Folke den tjocke*, vilken av kronologiska skäl måste inplaceras vid 1000-talets slut och 1100-talets första del. Enligt den ovan återgivna genealogin skulle *Folke den tjocke* (*Folke Grossus*) vara son till *Ingevald* och sonson till *Folke Filbyter*. När det gäller frågan om "Folke Filbyter och hans tre kristna söner *Ingemund*, *Halsten* och *Ingevald*" – enligt den ovan återgivna genealogin – är dock frågan om vi fortfarande befinner oss i de reella historiska skikten eller på mytologins område. Dock är namnen *Ingemund*, *Halsten* och *Ingevald* i högsta grad historiska realiteter, då dessa namn bars av det allra äldsta frälset. Till exempel finns den intressante *lilje*-förande riddaren *Halsten Petersson*, nämnd i Njudung och i Flundre härad vid Göta älv 1329 – 1357, kung Magnus Erikssons förtroendemän.²¹

Om man utgår ifrån att den ovan återgivna genealogin för Folkungaätten – i Olaus Petri version – speglar en historisk realitet, skulle i kronologiskt hänseende de tre nämnda sönerna *Ingemund*, *Halsten* och *Ingevald* befinna sig i tidsspannet 1000-talets mitt och framöver. Hedningen *Folke Filbyter* skulle i så fall, hypotetiskt, kunna tänkas ha levt under 1000-talets början. Kronologin är i detta sammanhang viktig. Kung *Knut Svensson den helige* dräptes 1086, varpå hans förmodligen unga döttrar *Ingegerd* och *Cecilia* fördes i säkerhet till Sverige, där de båda sedan gifte sig, *Ingegerd* med *Folke den tjocke* och *Cecilia* med Götajarlen Erik. Med utgångspunkt härifrån bör *Ingegerd Knutsdotter* och *Folke den tjocke* sättas i tidsspannet 1075 – 1150 och deras son *Bengt Snivel* till cirka 1110 – 1170. Om dessa tidsspann är någorlunda riktiga, skall *Folke den tjockes* far *Ingevald* sättas i tidsspannet 1030 – 1080 och dennes supponerade far *Folke Filbyter* i spannet 900-talets slut – 1000-talets början. I och för sig stämmer detta rent kronologiskt med den 1029 nämnde stormannen 'Sigtrygg i Närke', som var farfarsfar till jarlen Karl Suneson/lagman Karl(e) av Edsvära, liksom han sannolikt har såväl med Sigtrygg Bengtssons *lilje*-förande förfäder som med Algotssönernas förfäder att göra.

Bjälbotornet, antagligen del av Magnus Minneskölds gård

Bild 7. Enligt Vidhemsprästen satt Folkes den tjocke och Ingegerd Knutsdotters sonson *Magnus Minnesköld* på Bjälbo i Göstrings härad i Östergötland. Om man läser Snorres *Heimskringla* kan man kanske dra slutsatsen att även sonsonen jarl *Birger Brosa*, Magnus Minneskölds äldre bror, satt på Bjälbo. Gården får antas ha varit en gammal hövdingagård med borghall och försvarstorn. Stenkyrkan i Bjälbo är från andra hälften av 1100-talet, alltså från Birgers Brosas tid. Tornet har en något senare datering. Ingenstades kan dock beläggas att brödernas farfar Folke den tjocke och hans hustru Ingegerd Knutsdotter (kung Knut den heliges dotter) kan knytas till Bjälbo. Foto: författaren.

Beteckningen "Folkungar" och "Folkungaätten" är mångtydigt. Folkungarna var en "politisk intressegrupp" eller ett "politiskt parti", oftast i opposition mot kungamakten. Men likaväl kan beteckningarna avse en familj, en familjeklan eller en dynasti, där det är stamfadern Folke som utgör roten till beteckningen; alltså "*Folkes avkomlingar*"! Om redan den mytiske *Folke Filbyter* skall få räknas med i detta sammanhang är osäkert, men definitivt får man räkna *Folke den tjocke* som ättens eller klanens stamfader. Som berörts ovan levde han under 1100-talets första hälft.²²

Men satt Folke och hans gemål Ingegerd Knutsdotter på Bjälbo i Östergötland? Härom vet man ingenting. Inga källor berättar om var Folke och Ingegerd bodde. Att deras sonson Magnus Minnesköld innehade Bjälbo vet man. Läser man Snorre Sturlasons *Heimskringla* kan man kanske dra slutsatsen att det kan ha varit stamgården Bjälbo som även sonsonen jarl Birger Brosa – Magnus Minneskölds äldre bror – bebodde under 1100-talets andra hälft. Bjälbo får antas ha varit en gammal hövdingagård med borghall och försvarsanläggningar. Stenkyrkan i Bjälbo är från andra hälften av 1100-talet, alltså från jarl Birger Brosas tid. Tornet har en något senare datering. Det är ett kraftigt byggt torn med goda försvarsmöjligheter samt med många rum för uppehälle under de strider som säkert har rasat kring Bjälbo. Beteckningen *Bjälboätten* används ibland synonymt med beteckningen *Folkungaätten*. Beteckningen Bjälboätten kan mycket väl användas om man därmed avser Magnus Minnesköld och dennes avkomlingar. Dock bör beteckningen knappast användas om generationerna före Magnus Minnesköld, detta beroende på att man inte vet var de tidigaste "folkungagenerationerna" var bosatta och besuttna. Som uppmärksammas kan ett åldrigt och substantiellt jordinnehav beläggas för folkungarnas äldre led i Västergötland, liksom indikationer finns på rikligt jordinnehav kring Nydala kloster vid sjön Rusken i Njudung. De traditionella beteckningarna "Folkungar" och "Folkungaätten" kan fortfarande mycket väl användas som beteckningar på Folkes och Ingegärds avkomlingar.²³

Folkungen Eskil Magnusson (*lejon*) var Västergötlands lagman från ca 1217 till ca 1227

Namnen *Algot* och *Sigtrygg* tyder som sagt på samband med Västergötlands äldsta lagmän. I namnet *Algot* ingår elementet – *gaut* (*gautigoth*), alltså beteckningen för *göt, götar*. Det är en viktig omständighet att *gautarnas*, eller *götarnas*, äldsta lagmän bar namnet *Al-gaut*. Som nämndes inledningsvis nämns i Snorre Sturlasons *Ynglinga-saga* en kung *Algaut* av Gautland, alltså Götaland. Det var Ingjald Illråde som till maka fick kung Algauts dotter *Gauthild* (*Göthild*). Snorre säger om Ingjalds brud: "*det var Gauthild, datter til kong Algaut; han var sønn til kong Gautrek den milde, sønn*

til Gaut, som Gautland har fått navn etter”. Samtliga dessa namn syftar på Götaland och leden -got, -göt.

I Heimskringlas *Magnus Lagabøtes* saga omtalas Västergötlands lagman Algot Brynolfsson under namnet *Algaute Brynjolvsson*. Här berättas om de stridigheter som 1275 ledde till att hertig Magnus Birgersson (Ladulås) avsatte sin bror kung Valdemar Birgersson. I detta sammanhang tillsattes en förlikningsnämnd, i vilken, berättar Heimskringla, bl a ingick lagmannen '*Algaute Brynjolvsson*', '*Jon Filippusson*', '*Ulv Karlsson*', brorson till jarlen Ulf Fase, samt '*marskalk Karl*'. Här möter intressanta namn, nämligen Ulf Karlsson (*vingad pilspets*) och hans farbror jarlen Ulf Fase (*lejon*), ättlingar till jarlen Karl Döve (*bordure i sin sköld*), samt vidare Johan Filipsson av Aspenäsätten (*lejonörn*) och marsken Karl Gustavsson (*två stavljor i andreakors*). De två sistnämnda stod kung Magnus Birgersson nära, men deltog ändå med liv och lust i upproren mot honom. Detta kostade Johan Filipsson huvudet, medan marsk Karl lyckades förlika sig med kungen (se tabell nr 3 och 5).²⁴

Lagmannen Algot Brynolfsson hade, antagligen i sitt enda kända äktenskap med Margareta Petersdotter (*trol lejon*) – lagmannen Peter Näfs (*lejon*) dotter – sönerna *Brynolf*, *Magnus*, *Karl*, *Folke*, *Bengt*, *Peter*, *Rörik* och *Nils*. Det är sonen Brynolf som 1278 väljs till biskop av Skara stift och det är denne Brynolf Algots-son som kung Magnus Birgerssons (Ladulås) bror hertig Bengt Birgersson i ett brev 1277 (DS 621) benämner sin *consanguineus*, d v s sin blodsfrände. Även de här förekommande namnen *Bengt*, *Magnus* och *Folke* tyder på släktsamband med Folkungaätten. Magnus Minnesköld på Bjälbo var ju son till Bengt Snivels och sonson till Folke den tjocke och hans danska hustru kungadottern Ingegerd Knutsdotter (kung Knut den heliges dotter). De bevisade blodsbanden mellan biskop *Brynolf Algotsson* och hertig *Bengt Birgersson* tyder tämligen entydigt på att Västergötlands *lejon*-förande lagman Peter Näf var en avkomling av den västgötske lagmannen Eskil Magnusson (*lejon*), en av Magnus Minneskölds (*trol lejon*) på Bjälbo äldre söner, för att inte säga den äldste. Lagman Peter Näf skall alltså ha varit biskop Brynolf Algotssons morfar. Som klart framgår av de genealogiska tabellerna var samme Magnus Minnesköld på Bjälbo hertig Bengt Birgerssons farfar. Man skall komma ihåg att det finns en kraftig tidsmässig förskjutning mellan Magnus Minneskölds troligen äldste son Västergötlands lagman Eskil Magnusson (*lejon*) och den yngste sonen Birger Jarl Magnusson (*lejon*), hertig Bengt Birgerssons (*lejon*) far.

Som åskådliggjorts ovan är det den s k Vidhemsprästen (Vidhem heter numera Vedum) som i sin längd över Västergötlands lagmän ger en del upplysningar om lagmannen Eskil Magnusson (*lejon*), som var lagman över Västergöt-

land från ca 1217 till 1227 (se bild nr 2). Vidhemsprästen säger: ”*han var marghä wäghä wäl fallin til þäs walz. Han hafði þa giäf af Guði, at han atti snilli myklä fore aðrum mannum.... Oc iuir allä löte styrkti han västgötä oc þerra höfðengiä. Han war Magnusär sun Minniskiolz af Bialbo*”. Alltså: ”Han var på många sätt väl skickad till detta värv. Han hade den gåvan av Gud, att han hade ett skarpt förstånd, mer än andra män... Och i allting stödde han västgötarna och deras hövdingar. Han var son till Magnus Minnesköld av Bjälbo”. Noteras skall att lagmanslängden talar om ”västgötarna och deras hövdingar”. Tidigt har det alltså funnits hövdingasläkter i Västergötland. Det är antagligt att dessa hövdingar var att återfinna på de bogårdar eller kungsgårdar (”Husabyar” och ”Tuna-orter”), som tillhörde det s k Uppsala öd.²⁵

Den första redaktionen av den *Äldre Västgötalagen* sätts i samband med lagman Eskil Magnusson, son till Magnus Minnesköld på Bjälbo i Östergötland och sonsons son till Folke den tjocke och den danska kungadottern Ingegerd Knutsdotter. Åke Holmbäck och Elias Wessén säger i verket *Svenska landskapslagar* att lagman Eskil synes ha varit född omkring 1175 och att han under sin ungdom vistats någon tid vid kung Knut Erikssons hov. Under denna tid har han också förvärvat grundliga kunskaper, som enligt lagmanslängden var att jämställa med goda klerkers. Lagman Eskils namn kan ge anledning till associationer om var detta namn enligt uppkallelseprincipen skulle kunna ha sitt ursprung. Det torde också kunna ge viss vägledning i frågan vem som var lagman Eskils mor, alltså Magnus Minneskölds på Bjälbo första hustru. De kronologiska förhållandena för Magnus Minneskölds barn förutsätter att denne före sitt äktenskap med Birger Jarl Magnussons mor *Ingrid Ylva*, hade ett första äktenskap, i vilket Magnus Minneskölds äldre barn måste vara födda.

Antagligen härstammade lagman Eskil Magnusson på modernet från Götajarlen Erik

Sammanfattar man vad Saxo har att säga och antyda i denna sak, vilket understöds av den finske historikern Jarl Gallén i dennes artikel från 1985 om *Knut den helige* och *Adela av Flandern*, kan Magnus Minneskölds första hustru ha varit en dotterdotter till Nordens primas, den danske ärkebiskopen *Eskil* i Lund, vilken föddes cirka 1100 och dog 1181. Så prelat han var, hade han en dotter, som blev gift med den *Karl Eriksson* som Saxo omnämner som jarl av Halland omkring år 1152. Dotterns födelse skulle ha inträffat innan Eskil blev biskop av Roskilde 1134. Jarlen *Karl Eriksson* och hans hustru *NN Eskilsdotter* hade i varje fall 1176 sönerna Knut Karlsson och Karl Karlsson. Det skulle nu alltså finnas ytterligare en dotter i denna syskonrets, en *NN Karlsdotter*, som kan ha varit gift

med *Magnus Minnesköld* på Bjälbo i dennes första äktenskap. Vore så fallet, skulle detta verkligen kunna räta ut de frågetecken som finns varför en framträdande östgöte kunde sitta som västgötarnas lagman, alltså den frågeställning som Åke Holmbäck och Elias Wessén reser (se nedan).²⁶

Det var nämligen så att jarlen Karl Erikssons far var den *Erik* som Saxo omtalar som "Götarnas jarl". Av olika anledningar kom denne Götarnas jarl Erik att förlägga sin verksamhet till Danmark, där han på 1130-talet påträffas på Själland och benämns jarl av Falster. Åter ser vi här de nära götiska och danska dynastiska förbindelserna, då Götarnas jarl Erik nämligen blivit gift med kung Knut den heliges dotter Cecilia Knutsdotter, en syster till Folke den tjockes hustru Ingegerd Knutsdotter. Att Götajarlens Eriks son Karl Eriksson var gift med en dotter till ärkebiskop Eskil framgår likaledes av Saxos uppgifter, liksom att makarna 1176 i varje fall hade de två sönerna Knut Karlsson och Karl Karlsson. Tydligt fanns i sammanhanget också en frilöslig Bengt till Karl Eriksson. Om det nu hade funnits ytterligare en dotter i denna syskonkrets, som var gift med Magnus Minnesköld på Bjälbo, skulle på ett alldeles acceptabelt sätt förklaras hur Eskil Magnusson kunde bli Västergötlands lagman, nämligen därigenom att han var en avkomling till Götarnas jarl Erik. Skulle en sådan genealogisk teori hålla, skulle Eskil Magnusson nämligen vara en sondotters son till Götarnas jarl Erik, ett särskilt lämpligt släktskap för en Västergötlands lagman.

Emellertid störs denna bild av det faktum att Magnus Minnesköld och en NN Karlsdotter skulle vara sysslingar, eftersom, som framgår av tabell nr 2, deras respektive farmödrar, Cecilia och Ingegerd, var systrar. Ett äktenskap mellan Magnus Minnesköld och NN Karlsdotter skulle därmed falla inom den kanoniska rättens förbud mot äktenskap mellan sysslingar. Jarl Gallén är av meningen att Magnus Minneskölds första maka mycket väl kan ha varit en dotter till ärkebiskop Eskils dotter i ett annat äktenskap än med Hallands jarl Karl Eriksson. Han säger härom: "Mera troligt synes därför att hon härstammat från ett tidigare äktenskap och varit halvsyster till de av Birger Brosa understödda upprorsmännen Knut och Karl". Å andra sidan finns flera exempel på hur sådana kanoniskrättsliga förbud upphävdes av påven, om äktenskapet tjänade "höga syften" och en lämplig "pekuniär donation" gjordes! Inte heller vet man hur strikt den kanoniska rättens regler om förbud mot äktenskap inom fjärde led de facto tillämpades vid den tidiga tid vi nu rör oss i.²⁷

Tabell 2: Västergötlands lagman Eskils Magnussons (*lejon*) genealogi

Tabell 2: Med ledning av Saxos danska krönika, Vidhemsprästens anteckningar samt Jarl Galléns utredning, skulle denna bild kunna visa att Västergötlands lagman Eskil Magnusson, son till Magnus Minnesköld på Bjälbo i Östergötland, innehade lagmansposten i Västergötland på den grunden att han var en avkomling till Götarnas jarl Erik. Götarnas jarl Erik torde ha samband med kungsgården Eriksberg i Gäsene härad i Västergötland, på vilken gård kung Knut Eriksson enligt Vidhemsprästen avled år 1195 eller 1196, varefter han begravs i Varnhems klosterkyrka. Lagman Eskils namn torde enligt denna uppställning kunna vara att söka hos Nordens primas i Lund, ärkebiskop *Eskil*. Vidare skulle härigenom kunna påvisas ett nära släktsamröre mellan den *Erikska kungaätten* och *Folkungaätten*. Såsom sägs i texten störs bilden av Eskil Magnusson som en avkomling av Götarnas jarl Erik av det faktum att Magnus Minnesköld och en NN Karlsdotter skulle vara sysslingar. Äktenskap mellan sysslingar stred mot den kanoniska rättens regler, vilka dock kunde upphävas av påven. Observeras skall dock att en av Magnus Minneskölds äldre söner är biskop Karl Magnusson i Linköping, som skulle kunna vara uppkallad efter sin eventuelle morfar Karl Eriksson.

Lagmansämbetet ärvdes inom släkten

Emellertid finns det en helt annan aspekt på denna sak, som inte rör hur lagman Eskil fått sitt namn *Eskil*, utan mer tar sikte på att förklara varför Eskil Magnusson kunde tillträda som Västergötlands lagman. Då en lagman måste ha varit besutten i lagsagan samt dessutom ha haft nära släktrötter i denna, måste Eskil Magnussons framträdande som lagman i Västergötland kunna förklaras på rationella grunder. Ett äktenskap mellan Magnus Minnesköld och en NN Karlsdotter, sondotter till Götarnas jarl *Erik*, erbjuder tvivels utan en sådan rationell grund, nämligen att Eskil Magnusson skulle ha varit nära förbunden med Götarnas Erik Jarl. Detta kan ha utgjort dennes "legitimation" för att kunna sättas på posten som Västergötlands lagman. Götarnas jarl Erik måste på ett eller annat sätt ha haft samband med Götarnas jarl Karl Suneson, alltså lagman *Karl(e) av Edsvära*, vilken efterträdades av sina "*Sigtryggs*"- och "*Algots*"-barn, liksom av

Eskil Magnusson av Folkungaätten. Som de västgötska personmässiga konstellationerna nu presenterats skall ju lagman Eskil Magnusson av Folkungarnas ätt ha varit biskop Brynolf Algotssons förfader på mödernet – genom modern Margareta Petersdotter (*trol lejon*). Biskopen skall alltså ha härstammat från Magnus Minnesköld på Bjälbo och från dennes farfar Folke den tjocke och farmor Ingegerd Knutsdotter, Knut den heliges dotter.²⁸

Kyrkan i Eriksberg i Gäsene härad

Bild 8. 1100-talskyrkan i Eriksberg i Gäsene härad vittnar om platsens forna storhetstid. Det var från Eriksbergs kungsgård som den Erikska kungaätten härstammade. Den förste kungen av denna ätt var *Erik den helige Jedvardsson*, som regerade ca 1156 – 1159 (eller 1160), då han halshöggs utanför Trefaldighetskyrkan på Domberget i Uppsala. I den till den Äldre Västgötalagen fogade kungalängden berättas att sonen kung *Knut Eriksson* (kung 1167 – 1195 eller 1196) ”lät sitt liv i Eriksberg”, varefter han begravdes i det närliggande Varnhems kloster. Foto: författaren.

Jarl Gallén, liksom Natanael Beckman, sammanbinder *Erik Jarl* med den gård Eriksberg i Gäsene härad som ovan berörts, på vilken gård enligt Vidhemsprästen kung Knut Eriksson avled 1195 eller 1196. Knut Eriksson var son till *Erik Jedvardsson den helige* och hans gemål *Kristina Björnsdotter (Björn Järnsidas dotter)*, som var dotterdotter till kung Inge d ä av Stenkilska ätten, med förbindelser med Levene i Viste härad. Härtill skall nämnas att lagman Eskil Magnusson omkring år 1217 gifte sig med *Kristina Nilsdotter (Nils Blakas dotter)*, som var dotterdotter till Erik den helige och änka efter den norske jarlen Håkon Folkvidsson eller Håkon Galen (se tabell nr 2). I och för sig skulle Eskils äktenskap med en avkomling till den i Västergötland förankrade *Erikska kungaätten*, vara nog grund för att kunna utses till landets lagman. Emellertid vet man inte exakt när Eskil blev vald till lagman. Var han lagman långt före sitt giftermål med Kristina, har detta argument ingen bärlighet. Närmast före honom, säger Holmbäck och Wessén, omtalar lagmanslängden en lång rad av lagmän, av vilka de flesta tillhörde samma släkt, *Karl(e) av Edsvära* och hans ättlingar.

Det bör därför, betonar Åke Holmbäck och Elias Wessén, ha känts som ett starkt brott i traditionen att ämbetet nu gick ur den gamla västgötska lagmanssläkten (alltså Karls av Edsvära ätt) och att till lagman valdes en man tillhörande en östgötsk stormannaätt. Förmodligen har det funnits starka skäl för valet. En förutsättning för valet till lagman var givetvis att Eskil var bosatt i Västergötland och där ägde jord. Förmodligen har hans västgötska jordagods, säger Holmbäck och Wessén, varit rätt ansevärda. Det berättas vidare att lagman Eskils hustru Kristina i sitt tidigare gifte hade en son Knut, i Sverige kallad *Knut Kristinason*. Denne Knut växte nu upp i lagman Eskils hem. Knut hade av sin far jarl Håkon Folkvidsson ärvt anspråk på Norges krona. Det var nämligen så att den norske jarlen Håkon Folkvidsson var son till Värmlands lagman *Folkvid* och *Cecilia*, dotter till den norske kungen Sigurd Haraldsson Munn (1133 -1155). Förbindelserna mellan lagmanshemmet i Västergötland, beläget i Skara eller dess närhet, troligen Götala, och Norge var därför livliga. I Heimskringlas *Håkon Håkonssons saga* berättas om flitiga förhandlingar och möten mellan lagman Eskil och den norske kungen. Snorre måste i vad rör dessa saker ha erhållit förstahandsuppgifter direkt från lagman Eskil, varför Snorres utsagor om Västergötland och dess geografi i dessa fall torde kunna tillmätas stort källvärde.²⁹

Åke Holmbäck och Elias Wessén ställer sig som sagt i sina kommentarer kring *Äldre och Yngre Västgötalagen* frågande inför det faktum att en man från en framträdande östgötsk ätt tillsatts som lagman i Västergötland. Skälen härtill måste ha befunnits starka, understryker Holmbäck och Wessén. Historikern Nils Ahnlund säger om Birger Jarl Magnusson, lagman Eskil Magnussons yngre bror, att denne tillhörde en rik och politiskt begåvad hövdingssläkt, som även sträckt sitt infly-

tande över Vättern, in i Västergötland. Ett annat alternativ, att döma av lagman Eskils val till Västergötlands lagman, kan – enligt min uppfattning – vara att den på Bjälbo besuttna Folkungaätten (även kallad Bjälboätten) och dess anfäder sedan länge varit besuttna i Västergötland, dock att de första ”dokumentariska tecknen” på ättens jordinnehav emanerar från Östergötland. Kanske är det hela en ”reminiscens” från mycket tidiga tider i Götarikets historia?

Den allra mest naturliga orsaken till att Eskil Magnusson tillträdde posten som lagman i Västergötlands lagsaga, är emellertid att han kan antas ha stått i någon nära släktskapsrelation till den *Erik* som av Saxo benämns som Götarnas jarl. Av en sådan anledning skulle Eskil också ha ägt egendomar i Västergötland. Just i det sammanhanget är det särskilt intressant att fundera på de möjliga sambanden med Eriksbergs kungsgård i Gäsene härad. Denna gård måste ha haft nära samband med den Erikska kungaätten, då som sagts Erik den heliges son Knut Eriksson avled på Eriksbergs gård 1195 eller 1196, varefter han begravs i den närliggande Varnhems klosterkyrka. Eriksbergs kyrka byggdes troligen av kung Knut Eriksson, och i denna fanns värdefulla relikier. Den till den Äldre Västgöotalagen fogade biskopslängden nämner också att biskop Bengt den gode, som var den trettonde biskopen i Skara, i tidsrummet 1145 – 1191, skänkte två kyrkklockor till kyrkan i Eriksberg, liksom han grundlade kyrkan i Götala och lät pryda den. Götala var sätet för de gamla lagmännen.³⁰

Sommaren 1219 besökte islänningen Snorre Sturlason lagman Eskil i Skara

Under sommaren 1219, således samma år som Sigtrygg Bengtsson och hans bröder av ätten Boberg, förande vapnet *lilja mellan hjorthornskrona*, kan beläggas i urkunderna, gästades lagman Eskil Magnusson av islänningen *Snorre Sturlason*. Lagman Eskils hustru Kristina Nilsdotter, Erik den heliges dotterdotter, överlämnade då till Snorre som gåva det *märke* som hade burits av hennes segrande frände kung Erik Knutsson i slaget vid Gestilren 1210. Det var detta slag som följde på slaget i Lena 1208. Vid Gestilren (var nu detta kan ligga?) försökte den i slaget vid Lena 1208 detroniserade kung Sverker d y Karlsson att återta sitt förlorade kungadöme, men lyckades inte och stupade, liksom ”folkungen” Folke Jarl (identifierad som son till jarl Birger Brosa och far till Sune Folkesson) och – som det sägs i annalerna – många andra ädlingar av ”folkungarna”. Här syftar ”folkungar” på det s k folkungapartiet, vilket stod i opposition till den regerande dynastin.³¹

Slaget vid Gestilren omtalas i *Chronologica Anonymi Vretis* i *Scriptores Rerum*

Svæcicarum Medii Ævi, där namnet skrivs 'Gyllstenreen'. Vreta klostrets anonyma krönika omtalar slaget på följande sätt: "*Bellatum est rursum in Gyllstenreen. Rex Sverchonis dictus Hack Caroli regis filius accubuit, & Folcho dux, alii quoque multi viro nobiles de Folkengis, cessitque victoria sveris*". Alltså: "Slaget stod vid Gyllstenreen. Kung Karl sons kung Sverker som kallas *Hack* stupade, liksom Folke Jarl och många andra ädla män av folkungarna". Detta med namnet *Hack* har sin bakgrund i att kung Sverker d.y. Karlsson själv av någon anledning benämndes "*Hack*".

Det "märke" som lagman Eskils hustru Kristina Nilsdotter överlämnade till Snorre Sturlason bör ha varit någon form av ett "heraldiskt märke" eller "tecken", utmärkande en kung av den Erikska ätten. Kanske visade "märket" *bjälkar*, *strängar* eller ett *lejon*? Det är känt att redan missionären Ansgar vid sin färd till Birka i början av 800-talet bad om den danske kung Håreks sigill, som ett kännetecken från vem han kom. Uppenbarligen har denna tids stormän kunnat identifiera sig genom märken och sigill, vilka måste ha utgjorts av någon form av igenkännbara (heraldiska?) tecken av något slag, kanske en enkel men lättförståelig symbol. Redan i Beowulfskvädet talas om "härtecken", där det särskilt nämns att härtecknen var *svinbilds*-formade. Man kan tänka sig att ättens "totemdjur" bildade de första "märkena" eller "primitiva heraldiska bilder".

Eftersom det kan konstateras att Västgötalagen i samband med Snorres besök hos lagman Eskil blev omarbetad och nedtecknad, vilket Vidhemsprästen omvittnar med orden "*han eftersporde sorgfälligt och sökte Lums lag och andras lagar*", inställer sig onekligen frågan om det är Snorre Sturlason som vid sitt besök i Skaratrakten sommaren 1219 kom att inspirera lagman Eskil till att nedteckna västgötarnas gamla lag. Att den gamla lagen härstammat från hednisk tid är klart, säger Åke Holmbäck och Elias Wessén. Hednisk var bl a edens formulering, vilken användes ännu på 1200-talet: *Biðia swa sár guð holl* eller "bedja att gudarna må vara honom nådiga". Observera pluralisformen "gudarna - nådiga". Man bevarade alltså denna edsformel långt in i tiden "efter fädernas goda sed". Det finns vidare ett ålderdomligt lagfragment i Äldre Västgötalagen som är känt som "*Hednalagen*", vilket stammar från fornsvensk tid. Här föreskrevs, på gammalgermansk vis, om tvekamp för att slita en tvist. "Tvekamp trädde vid okvädningsord i stället för rättegång och formerna för tvekampen voro i lagen bestämda och likaså följerna av stridens utgång". Som bevismedel i rättegång måste också, även om det inte någonstans nämns ens i Äldre Västgötalagen, ha använts järnbörd. Järnbörden och andra ordalier var ett i den germanska rätten vanligt förekommande bevismedel. Den katolska kyrkan sökte stävja skicket med järnbörd och vid Laterankonciliet 1215 fattades ett beslut som förbjöd prästerna att medverka i järnbörd, andra ordalier och gudsdomar. Vid kardinalen Vilhelm av Sabinas besök 1247 avskaffades i varje fall i Norge formellt järnbörden, men frågan är när den s k ordalbevisningen borttogs i Sverige.³²

Omkring 1217 överlämnar lagman Algot Sigtryggsson posten till folkungen Eskil Magnusson (*lejon*)

När den av Vidhemsprästen omtalade XVI:e lagmannen Algot Sigtryggsson – Karles av Edsväras sonsons son någon gång omkring 1217 – antagligen vid sitt frånfälle – lämnar den västgötska lagmansposten till Eskil Magnusson (*lejon*) av Folkungaätten, förefaller det ju som om det inträffat ett starkt brott i den ”genealogiska följd”. Detta behöver dock inte vara fallet! Lagman Eskil Magnusson kan mycket väl ha suttit i lagmannens stol på grund av sin västgötska börd och sin släktskap med såväl Götarnas jarl Erik som jarl Karl Suneson, som anses identisk med lagmannen Karl(e) av Edsvära. Som nämndes ovan omtalas en ’*Törner Crydda*’ som bror till lagmannen Algot Brynolfssons hustru Margareta Petersdotter (*trol lejon*). Eftersom Margareta Petersdotter får anses ha varit dotter till den *lejon*-förande lagmannen Peter Näf, måste väl också Margaretas bror ’*Törner Crydda*’ ha varit en son till lagman Peter Näf. Tidigare nämndes att denne *Törners* namn har sammankopplats med den av Vidhemsprästen nämnde VIII:e lagmannen *Törner* (*Thyrner*), som var född på ”Upplandet”, alltså Kinnekulle. Om man utgår ifrån att Karl av Edsvära (Karl Suneson) var lagman ungefär vid 1120-talet (efter dråpet på Ragnvald Knaphövde) skulle lagman *Törners* ämbets- tid kunna förläggas ungefär till 1000-talets mitt. Vad som här sagts kan tyda på att den i Västergötland besuttna Folkungaätten kan ha haft mycket gamla släkt- och egendomsförbindelser med den västgötska högsta aristokratin inom lagmans- och hövdingasläkterna, särskilt med ”*Algots*”- och ”*Sigtryggs*”-ättlingarna. Inte minst är det gemensamma arvs- och egendomsförhållanden mellan den ursprungliga *lilje*-förande Folkungaätten (före bytet till *lejon*-vapnet) och den västgötska *lilje*-förande Vinstorpaätten som pekar på ett gemensamt mycket åldrigt gods- innehav i synnerhet omkring de västgötska Höga bergen Halleberg, Hunneberg och Kinnekulle (se nedan). I detta sammanhang kan hänvisas till de av mig framförda teserna i den 2003 utkomna boken *Från den Heliga Graven till Västergötland - en berättelse om korsriddarna i Forshem och Västra Tunhem*.³³

Lagman Eskil Magnussons (*lejon*) efterträdare lagman Gustav nämns i ett dokument från 1225 (DS 836), där det anges att han också var häradshövding i Kåkindis härad, där han då måste ha varit bosatt: ”*Guesgotorum legifer & prolucutor prouincia Kakynd*”. Enligt detta dokument hade han bestämt gränsen för Gudhems klostrets ägor. Eftersom lagman Gustav efterträdde lagman Eskil och de efter honom följande lagmännen visar Folkungaättens vapenbild *lejon* i sina heraldiska vapen synes slutsatsen knappast för djärv att vi i lagmans-kedjan Eskil Magnusson (*lejon*) – Gustav – Folke (*lejon-lilja*) – Peter Näf (*lejon*) – Gustav Petersson (*trol lejon*) – Algot Brynolfsson (Algotssönernas ätt; gift med Peters Näfs dotter, tillika Gustav Peterssons syster Margareta Petersdotter) – Bengt Hafridsson

(*lejon*) – Knut Magnusson (*lejon*) också ser en genealogisk kedja. Det vapen som lagman Gustav visar i ett sigill liknar dock mer någon form av ämbetsvapen, ”*en man i fotsid dräkt och kapp*”. Det är lockande att tro är att han jämsides med detta vapen förde ett personligt vapen – ett *lejon*, liksom företrädaren och efterträdarna. Till bilden hör att namnet *Gustav* vid denna tid var ett tämligen ovanligt namn. Lagmannen skrevs ”*Guesgotorum legifer*”. Andra former för namnet *Gustav* var *Gostauus*, *Gøstawær*, *Gødstaus*. Som nämndes var lagman *Gustav* också häradshövding i Kåkinds härad, i vilket härad även Peter Näfs dotter Margareta Petersdotter kan beläggas (DS 1259) ha ägt gården Våmb. Ovan pekades på att namnet *Algot*, vilket bars av Västergötlands äldsta lagmän, har sin rot i ordet *gaut*, som i *gautar* (*götar*). På samma sätt som götarnas äldsta lagmän har burit eller tillagts det till ”Götalandet” relaterade namnet *Algot* (*Algaut*), kan man, enligt en teori, i namnet *Gustav* se en liknande relation till ”Götalandet”. Det skulle kunna ha betydelsen ”götarnas stav” eller ”västgötarnas stöd”, ett hedersnamn, kanske buret av någon tidig lagman i Västergötland. En annan teori menar att namnet har slaviskt ursprung och skulle ha inkommit genom slaviska släktskapsförbindelser.³⁴

Vapenbilden lejon binder ihop Västergötlands lagmän

1. Lagman Eskil Magnusson

2. Lagman Folke

3. Lagman Peter Näf

4. Marsken Tyrgils Knutsson

5. Lagman Bengt Hafriðsson

6. Lagman Knut Magnusson

Bild 9. Då Folkungaättens vapenbild *lejon* binder samman Västergötlands lagmän är det frestande att i lagmanskedjan Eskil Magnusson (*lejon*) – Gustav – Folke ("lejon-lilja") – Peter Näf (*lejon*) – ?Gustav Petersson (?*lejon*) – Bengt Hafridsson (*lejon*) – Knut Magnusson (*lejon*) se ett genealogiskt samband. De ovan visade *lejon*-vapnen visar stor samstämmighet. Vapen nr 1 visar Eskil Magnussons (död omkr 1227) "*leopardiserade lejon*" (SMV II s 787). Nr 2 visar lagman Folkes (ca 1227 – 1245) "*lejon-lilje*"-vapen (HiSig 3:6). Nr 3 är lagman Peter Näfs (ca 1246 – 1253) *lejon*-vapen (SMV II s 652). Nr 4 visar som jämförelse marsken Tyrgils Knutssons *lejon* (HiSig 3:126). Nr 5 visar lagman Bengt Hafridssons (ca 1291 – ca 1307) *lejon*-vapen (HiSig 3:103). Nr 6 visar lagman Knut Magnussons (ca 1313 – ännu 1319) *lejon*-vapen. Bengt Hafridsson var kusin till Tyrgils Knutsson, som var Knut Magnussons farbror. Observeras skall särskilt det gemensamma styckningsmönstret i de tre vapnen i undre raden.

Vad som framträder som intressant i den ovan tecknade kedjan mellan lagmännen, är att det är – som jag menar – lagman Gustav Peterssons (*trol lejon*) och Hafrid Sigtryggssdotters (*trol lejon*) son Bengt Hafridsson (*lejon*) som efterträder Algot Brynolfsson som lagman något av åren 1291–1294. Lagman Bengt Hafridssons sätesgård var Agnetorp i socknen med samma namn i Vartofta härad. Det är f ö från Bengt Hafridsson som kung Magnus Erikssons beryktade gunstling, hertig Bengt Algotsson (känd 1350 – 1360) härstammar. Hertig Bengt Algotsson var lagmannens sonsons son. Efter Bengt Hafridssons död omkring 1307 noteras åren 1312 och 1313 Gudmar Magnusson av Ulvåsaätten som Västergötlands lagman. Denne förde i sin vapenbild *hjorthuvud*, dock att hans söner och avkomlingar upptar modernevapnet *lejon* efter modern Margareta Ulfsdotter (DS 3545), dotter till Ulf Karlsson (*trol lejon*) och syster till riddaren och riksrådet Karl Ulfsson (*lejon*). Jag understöder till fullo geneologen Filip Liljeholms slutsats att Ulf Karlsson sannolikt var en son till Karl Sigtryggsson (bror till Hafrid Sigtryggssdotter, där båda syskonen kan ha fört sin mors lejonvapen) och därmed sonson till Sigtrygg Bengtsson och hans "folkungamaka" NN (*trol Kristina*) Magnusdotter, Magnus Minneskölds på Bjälbo dotter. Även Ulvåsaättens *lejon* skall således ha samma ursprung som det *lejon* som fördes av fru Ramfrid Gustavsdotter, av hennes bror lagman Bengt Hafridsson, av marsken Tyrgils Knutsson och dennes brorson lagman Knut Magnusson (se tabell nr 5). Ulvåsaätten är uppkallad efter den i släkten senare innehavda sätesgården Ulvåsa i Ekebyborna socken i Aska härad i Östergötland. Västergötlands lagman Gudmar Magnusson var far till Ulf Gudmarsson och därmed svärfar till den heliga Birgitta Birgersdotter (Finstaätten).³⁵

Marsken Tyrgils Knutssons (*lejon*) förbindelser med sätesgården Aranäs och Forshems kyrka

Såsom framgår av ovanstående efterträddes Gudmar Magnusson något av åren 1313 –1316 som lagman i Västergötland av Knut Magnusson (*lejon*). Knut Magnus-

son anges som brorson till marsken *Tyrgils Knutsson (lejon)*. Som synes visar deras respektive *lejon*-vapen stor överensstämmelse, där särskilt *styckningen* i bakgrunden skall observeras. Det var rikets marsk Tyrgils Knutsson som på kung Birger Magnussons befallning den 6 december 1305 fängslades på sin gård Aranäs (Årnäs) i Forshems socken i Kinne härad i Västergötland. Det är gården Aranäs (Årnäs) som förknippas med den riddare som på 1130-talet antas ha grundlagt den till den Heliga Graven i Jerusalem helgade kyrkan i Forshem. Det är i sydportalens tympanon man kan läsa inskriptionen: ISTA ECCLESIA SIT: IN HONORE D(OMINI) N(OSTRI) IH(ES)U:XPI (CHRISTI) ET SANCTI SEPULCRI”, översatt: ”Denna kyrka är helgad åt vår herre Jesus Kristus och den Heliga graven!” Om detta har jag skrivit i min 2003 utkomna bok *Från den Heliga graven till Västergötland - en berättelse om korsriddarna i Forshem och Västra Tunhem*. Sedan denna bok utkom har jag uppmärksamats på de intressanta arkeologiska grävningar som ägt rum vid prästgården i Forshem, ett stenkast från själva kyrkan. Dessa grävningar kan indikera att en äldre sätesgård kan ha legat invid själva kyrkan och att kyrkan därför, som jag nämnt i min bok, kan ha varit en gårdskyrka till grundarens sätesgård. Om en sådan teori skulle stämma skulle kyrkogrunderas sätesgård kanske inte ha varit det Aranäs som nu framträder i ruinens form, utan en gård alldeles intill kyrkan.

Efter fängslandet på Aranäs fördes Tyrgils Knutsson skändligen till Stockholm för att där halshuggas, vilket troligen ägde rum den 9 februari 1306, samma dag som han skrev sitt testamente. Marskens omskrivna avrättning var ett utslag av striderna mellan kung Magnus Birgerssons (Ladulås) söner, kung Birger Magnusson och dennes bröder hertigarna Valdemar och Erik. Då marsken Tyrgils Knutssons mor anges som syster till Hafrid Sigtryggsdotter, är således lagman Knut Magnusson nära släkt med sina företrädare som lagmän. Att även marsken Tyrgils Knutssons ätt förde vapenbilden *lejon* skulle förklaras av att Tyrgils Knutssons mor var en dotterdotter till Magnus Minnesköld (*trol lejon*) på Bjälbo.

I sammanhanget kan påpekas att det finns många indikationer på Folkungaättens ägande av jord i området runt Kinnekulle, bl a i folkungen kung Magnus Erikssons i Lödöse den 1 maj 1346 (DS 4069) daterade testamente. Av testamentet framgår att kungen ägde gårdar ”på *Upplandet*”, varmed avses Kinnekulle, nämligen ”*tre gårdar i Vestru Uppland i Kindæ hæreh i Væstergötlande*”(Västerplana). År 1347 skänkte kungen två gårdar i *Østrevplandum* (Österplana), tre gårdar i *Hønsetrum* (Hönsäter) och tre gårdar i *Væstrevplandum* (Västerplana) i Kinne härad till sin kammarmästare Ingemar Ragnvaldsson (kanske en son till fru Ramfrid Gustavsdotters son Ragnvald Ulvåseson?), vilken var gift med kungens ”blodsfränka” (*consanguinee nostre*) Katarina Magnusdotter.

Redan Magnus Erikssons farfar kung Magnus Birgersson (Ladulås) nämner uttryckligen i ett gåvobrev daterat i Varnhem den 10 juli 1279 (DS 684) att han

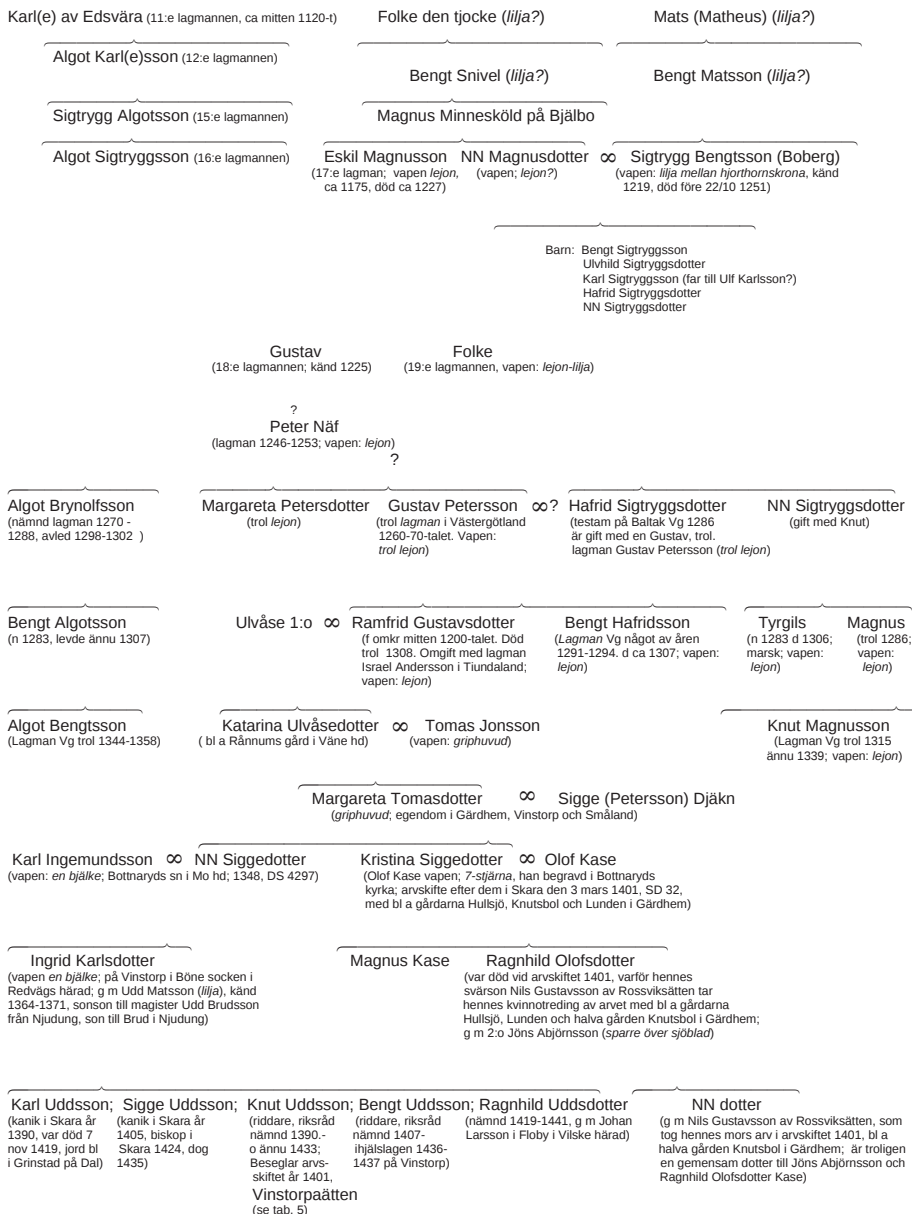
erhållit egendomen *Björsäter* (*Byornssæter*, *Bjornssæter*, *Byrasæter*, *Biaergsætrom*, *Byergssættrum*) i Kinne härad – i närheten av Forshem – i arv efter sin far Birger Jarl Magnusson (*Byornssæter in Chyndahæredy situm, pro patrem nostrum dominum B. ducem swecie iure hereditario recepisse*). Eftersom gården låg på gränsen mellan Kinne och Vadsbo härad, kom den senare att tillhöra Vadsbo härad. Den redan av Birger Jarl ägda gården *Björsäter* i Kinne härad är identisk med den gård '*Biaerghsæter*' som nämns bland den *liljebalks*-förande Vinstorpaättens egendomar (DS 1619, 1620, 1622). Detta gemensamma ägande är ytterligare en indikation på ätternas gemensamma härstamning.

Birger Jarls 1200-talskyrka i Björsäter med dess liljestenar

Bild 10. Kyrkans i Björsäter forna storhet och dess anknytning till Folkungaätten demonstreras av gravstenar och gravstensfragment, bland dessa några liljestenar från 1200-talet. På platsen anses det redan på 1000-talet ha stått en kyrka, förmodligen av trä, vilken på 1200-talets ersattes av en stenkyrka. I Björsäter finns samma typ av liljestenar som t ex i Gösslunda och Gärdhems kyrkor, vilka båda kan knytas till de *lilje*- och *lejon*-förande ätterna. Samma typ av liljesten återfinns även i Olof Skötkonungs Husaby, vilken sten, kan påpekas, är identisk med den i Gärdhem. Foto: författaren.

Tabell 3: Översikt över genealogiska och heraldiska möjliga samband mellan bl a Västergötlands äldsta lagmän

Tabell 3: Genealogisk sammanställning av lagmännen i Västergötland alltifrån lagman *Karl(e) av Edsvära (Karl Suneson)* troligen omkring mitten av 1120-talet till lagman *Algot Bengtsson*, som var lagman intill 1358. Algotssönernas stormannaätt, åtminstone från början av 1300-talet förande vapenbilden *griphuvud*, härstammar säkerligen från lagman *Karl(e)* och hans ättlingar. Från och med den sjuttonde lagmannen *Eskil Magnusson* av Folkungaätten, förande ättens *lejon*-vapen, finns ett flertal lagmän med *lejon*-vapnet, således med rötter i Folkungaätten. Folkungaätten dominerar sålunda inte bara lagmansämbetet i Östergötland, utan även i Västergötland. Flera av Västergötlands lagmän härstammar som synes från den redan 1219 kände Sigtrygg Bengtsson av ätten Boberg, förande vapnet *lilja mellan hjortkornskrona*. Han är gift med en dotter till Magnus Minnesköld på Bjälbo, syster till lagman Eskil Magnusson. Namnet *Sigtrygg* syns även hos den 15:e lagmannen *Sigtrygg Algotsson*, varför ett samband här är troligt. Det har tidigare antagits att *Hafrid Sigtryggsdotter* skulle ha varit gift med den 1225 förekommande lagman Gustav, då hennes dotter Ramfrid Gustavsdotters far var en Gustav. Inte minst en studie från 1987 pekar emellertid på att en vid slutet av 1260-talet förekommande *Gustav Petersson* kan ha varit Västergötlands lagman i tidsrummet mellan Peter Näf (*lejon*) och Algot Brynolfsson. Min uppfattning är att Gustav Petersson (*trol lejon*) är en son till företrädaren Peter Näf (*lejon*). Sonen har då helt regelmässigt efterträtt sin far som lagman. Gustav Petersson är då också bror till Margareta Petersdotter (*trol lejon*), som anses vara dotter till Peter Näf (*lejon*). Helt regelmässigt skulle således Peter Näfs svärson Algot Brynolfsson efterträda sin svåger Gustav Petersson, när denne lämnade befattningen som lagman. Att Gustav Petersson fört *lejon*-vapnet stöds av omständigheten att båda hans barn lagman Bengt Hafridsson och Ramfrid Gustavsdotter förde *lejon*-vapnet. Inget hindrar att även syskonens mor Hafrid Sigtryggsdotter förde sin mors *lejon*-vapen (alltså dottern till Magnus Minnesköld på Bjälbo). Den ur källorna från 1260-talet uppdykande Gustav Petersson passar av kronologiska skäl bättre som make till Hafrid Sigtryggsdotter och far till dottern Ramfrid Gustavsdotter (*lejon*), i synnerhet som Ramfrids bror Bengt Hafridsson (*lejon*) efterträdde Algot Brynolfsson som Västergötlands lagman. Kronologiska förhållanden talar för att Hafrid Sigtryggsdotter, som skriver sitt testamente så sent som 1286, måste ha varit gift med en ”betydligt yngre Gustav” än den lagman Gustav som förekommer 60 år dessförinnan, nämligen redan 1225. Fru Ramfrid Gustavsdotters dotterdotter *Margareta Tomasdotter (griphuvud)* är gift med *Sigge Djäkn*. Makarna ägde jord såväl i Gärdhem i Väne härad som i Vinstorp i Redvägs härad. Den ena av Sigges och Margaretas döttrar, *Kristina Siggedotter*, var gift med den frälseman *Olof Kase (7-stjärna)* som omtalas i arvskaftsbrevet år 1401 (SD 31) rörande bl a den gamla kungsgården i Hullsjö samt Knutsbol och Lunden i Gärdhem. Den andra dottern, *NN (trol Ragnhild) Siggedotter*, var gift med *Karl Ingemundsson (en bjälke)* i Bottnaryd i Mo härad i Småland, vilka blir stamföräldrar till den ätt som efter gården Vinstorp i Redvägs härad kallas Vinstorpaätten.

Biskop Brynolfs samröre med medlemmar av den *liljebalks*-förande Vinstorpaklanen

Beträffande den *liljebalks*-förande Vinstorpaklanen – där en äldre *liljebalks*-förande gren under 1200-talet ägde jord såväl i Västergötland som i Östergötland, skall anmärkas att biskop Brynolf Algotsson dokumentariskt kan beläggas ha

haft nära samröre med medlemmar av denna *liljebalks*-förande släktklan, vilken var befryndad med Folkungarna, alltså biskop Brynolfs moderneätt (se tabell 3 och bild 6). Vanligen brukar denna av vapnet sammanhållna familjeklan uppdelas på fyra sinsemellan - via mödernet - befryndade grenar, nämligen 1) *Håkan Tunesons ätt*, 2) *Lidinvarð Haraldssons ätt*, 3) *Knut Arnbjörnssons ätt* samt 4) den s k *Egentliga Vinstorpaätten*, d v s den ättegren som satt på Vinstorp i Redvägs härad. Egentligen är den sistnämnda grenen en kognatisk fortsättning på *Knut Arnbjörnssons ätt* (se tabell 3 och 5).³⁶

En medlem av den *liljebalks*-förande klanen var riddaren *Ragnvald Ingeborgason*, även kallad *Ragnvald Mule*. Denne syns i urkunderna redan 1298. Liksom flera andra medlemmar av *liljebalks*-klanen förde denne ett s k metronymikon. Till moderns förnamn *Ingeborg* hade lagts ordet 'son' - Ingeborgason. En annan intressant medlem av klanen var riddaren Magnus Kristinason, vilkens mor alltså hette Kristina. Min slutsats är att metronymikonet i dessa fall användes för att demonstrera mödrarnas härstamning från Folkungaätten. Ragnvald Mules mor var fru *Ingeborg Tunedotter*. Hon var syster till kung Magnus Birgerssons (Ladulås) marsk *Håkan Tuneson*, till domprosten i Skara *Bengt Tuneson* samt till fru *Olof Tunedotter* och *Elena Tunedotter*. Ingeborg Tunedotter var gift med Birger Håkansson (*hjorthorn*), vilken nämns mellan 1276 och 1304. Sonen Ragnvald Mule omnämns som riddare i ett brev daterat i Skara den 13 december 1298 (DS 1256), i ett brev daterat på Dymmu den 26 december samma år (DS 1258) samt i ett brev daterat i Hällstad den 10 februari 1299 (DS 1268). Alla tre breven handlar om den jord han ägde i Västergötland, bl a i Kållands och Viste härader. I breven kompenseras Ragnvald Mule av biskop Brynolf Algotsson för den jord som biskopens bror Magnus Algotsson (*griphuvud*) hade tagit från Ragnvald Mule. Denne erhöll i uppgörelsen med biskop Brynolf dennes gårdar i Slädene och Araberg samt Ofrud och Tengene kvarnar i Viste härad.³⁷

Slädene socken låg på gränsen mot Kållands härad, och hörde tidvis till detta härad. Intressant är att biskop Brynolf Algotsson, sonen till lagman Algot Brynolfs-son och dennes hustru Margareta Petersdotter (*trol lejon*), omnämner gården i Slädene som sin mors morgongåvegods ("*curiam Slædhini, Matri nostre quandam jn donacionem propter nupcias assignatum*").

Intressant är vidare det förlikningsbrev daterat på biskopsborgen Läckö den 22 april 1309 (DS 1619, 1620) som domprosten i Skara Bengt Tunesons systrar Olof Tunedotter, Ingeborg Tunedotter och Elena Tunedotter tvingades ingå med biskop Brynolf Algotsson beträffande de gårdar som deras bror domprosten hade förskingrat (!) från biskopsbordet i Skara. I detta brev nämns att systrarna ägde en gård i Lovene. Utöver denna gård ägde systrarna två gårdar i Mo härad, näm-

ligen 'Prestryd' och 'Ulleryd'. Det är i Bottnaryd i Mo härad som den i tabell nr 3 upptagne *Karl Ingemundsson (en bjälke)* ägde jord. I sitt äktenskap med *NN (trol Ragnhild) Siggedotter* – en dotter till *Sigge Djäkn* och *Margareta Tomasdotter (griphuvud)* – hade han dottern *Ingrid Karlsdotter (en bjälke)* på Vinstorp. Hon blev gift med *Udd Matsson (lilja alt liljebalksvapnet)* på Gamlegården i Vinstorp. Det är dessa makar som blir stamföräldrar till den *liljebalks*-förande Egentliga Vinstorpaätten, den ätt som först satt på Gamlegården i Böne socken och därefter flyttade till Vinstorp vid Vinsarpsön i Dalums socken i Redvägs härad (se tabell 3 och bild nr 6).³⁸

Biskop Brynolf beseglar 1278 kungarnas gåva till magister Udd Brudsson (*trol lilja*)

I ett brev daterat i Söderköping den 22 juli 1278 (DS 649) – alltså redan före valet till biskop av Skara den 20 augusti 1278 – uppträder Brynolf Algotsson som beseglare av den gåva som kung Magnus Birgersson (Ladulås) och hans bror den avsatte kung Valdemar Birgersson med samtycke av den tredje brodern Bengt Birgersson (sedermera hertig av Finland och biskop i Linköping) gav till magister *Udd Brudsson (trol lilja)*, som alltså var *Udd Matssons (lilja alt liljebalksvapnet)* på Vinstorp farfar (se tabell 5). Det är en magnifik "tridiungsgåva" – alltså med legala rötter hos en kvinna i "folkungabrodernas krets" – som kung Magnus och hans bröder skänker till sin "käre magister" Udd Brudsson, son till 'Brud i Njudung' (*dilecto nobis clerico magistro Uddonij filio bruddonis de niudhungia*). Gåvan utgjordes av tredjedelen av tre landsbyar i Östra härad i Njudung, nämligen *Yxnaberga (vxnabiergha)*, *Hesslås (hesleasa)* och *Boda (bothe)* benämnda. I den latinska originaltexten uttrycks det på följande sätt: "... *partem nostram prediorum terciam sicut jn östraheret in niudhungia in villulis tribus dictis & nominatis ab hominibus*".

Det skall som sagts observeras att gåvan omfattade *en tredjedel* av de tre nämnda landsbyarna ("... *in villulis tribus dictis*..."). Det rör sig alltså här om att Birger Jarls och prinsessan Ingeborg Eriksdotters tre söner Magnus Birgersson, Valdemar Birgersson och Bengt Birgersson överlämnar en arvmässig "tridung" av dessa landsbyar i Östra härad i Njudung – d v s ett kvinnoarv – till magister Udd Brudsson, farfadern till Vinstorpaättens stamfader Udd Matsson på Vinstorp. Entydigt pekar detta på att Udd Brudssons far Brud – eller farfar Udd – måste ha haft en "folkungadotter" som sin hustru. Arvsrätten pekar entydigt i denna riktning. Eftersom Udd Matsson på Vinstorp kan beläggas ha fört "parallellvapen" – dels *hel lilja* dels det traditionella *liljebalks*-vapnet (se bild nr 6) – kan man härur dra slutsatsen att också hans farfar magister Udd Brudsson från Njudung bör ha fört vapnet *hel lilja*, liksom förmodligen dennes far Brud och farfar Udd. Här hänvisas till vad som sägs i min bok *Från den Heliga graven till Västergötland*. Som

Bild 11. Det var Udd Matssons (*lilja* alt *liljebalksvapnet*) och Ingrid Karlsdotters (*en bjälke*) son riddaren Bengt Uddsson (nämnd 1407 och ihjälslagen vintern 1436 - 1437) som bytte Gamlegården i Böne socken mot Tummatorp i Dalums socken, som därefter benämndes Nya Vinstorp och blev Vinstorpaättens sätesgård (SD 2715). I Dalums socken låg även Silarp och Västgötagården i Vedåsla by. Foto: författaren.

nämndes ovan är det i området kring Nydala kloster vid sjön Rusken som Sveriges allra äldsta frälse synes ha varit koncentrerat. Hit kan vi spåra inte bara den *lilje*-förande Udd Matssons på Vinstorp förfäder, utan även den *lilje*-förande Sigtrygg Bengtssons förfäder, liksom Filip Peterssons och Lars Peterssons förfäder (se mer nedan) – alltså personkedjor neråt 1100-talets början. Även ätten *Bielkes* (*två bjälkar eller linjer delande skölden*) äldsta rötter hör hemma i detta område och i dessa kretsar.

Vad som är särskilt intressant att uppmärksamma i 1278 års kungadonation till magister Udd Brudsson är att Brynolf Algotsson – före sitt val till biskop – beseglar bröderna kung Magnus Birgerssons, kung Valdemar Birgerssons och hertig Bengt Birgerssons gåvobrev. Som nämndes ovan är det hertigen och biskopen i Linköping Bengt Birgersson som i ett brev 1277 (DS 621) kallar Brynolf Algotsson – sonen till Margareta Petersdotter (*trol lejon*) – sin ”blodsfrände” (*consanguineus*). I brevet gav hertig Bengt Birgersson (*lejon*) sin blodsfrände Brynolf Algotsson två gårdar jämte ”Bardhätorps” kvarn i Lagmanstorp i Longs socken i Barne härad. Det var på samma gård i Lung/Long som Birger Jarl Magnusson avled 1266 och gården har även sammankopplats med Birger Jarls äldre bror Västergötlands lagman Eskil Magnusson.³⁹

Algot Bengtsson (*griphuvud*) – den siste lagmannen av Algotssönernas ätt

För att återknyta till längden över Västergötlands lagmän skall nämnas att efter lagman Knut Magnusson (*lejon*) det åter framträder en lagman av Algotssönernas ätt, nämligen lagman *Algot Bengtsson (griphuvud)*, som var sonson till lagman Algot Brynolfsson och Margareta Petersdotter. Algot Bengtsson nämns som lagman 1344 och ännu 1358. Algot Bengtssons far, *Bengt Algotsson* hade, efter brodern *Folke Algotssons* omtalade brudrov år 1288 av den östgötska lagmansdottern *Ingrid Svantepolksdotter* (se mer nedan) tillsammans med sina bröder Peter och Karl Algotsson tvingats fly till Norge. Lagman Algot Bengtsson var alltså biskop Brynolf Algotssons i Skara brorson. Brudrovet ledde till en katastrof för den gamla lagmansätten och till Karl Algotssons avrättning 1289, när han återvände till Sverige. Genom dessa norska förbindelser kom lagmannen Algot Bengtsson, som nämns i livet sista gången den 29 september 1358 (RPB nr 384), att i Nordfjord i Bergens skattmästardöme i Norge inneha gods som tidigare hade indragits till den norska kronan från den 1240 – 1302 kände baronen *Audun Hugleiksson Hestakorn* på Hegranes i Jølsta.

Baron Audun, som var frände på långt håll med norska kungahuset, förekom-

mer ofta i norska källor, särskilt som sändebud till utländska makter. Han var kung Magnus Lagabötes såväl stallare som juridiske rådgivare i utgivningen av de norska lagar för vilket denne kung blivit känd. Efter att tydligt ha överskridit sina befogenheter vid en diplomatisk mission till den franske kungen, där stora penningssummor utbetalades som lån för dennes krigföring, dömdes han av kung Erik Magnusson för förräderi och avrättades på Nordnes år 1302, varefter hans gods indrogs till den norska kronan. Av ett brev utfärdat av Sveriges och Norges kungar Magnus Eriksson och sonen Håkan Magnusson, daterat på Bohus den 29 september 1361 (DS 6540), framgår att de skänkte sin trotjänare Otto Römer alla de gods i Bergens rättardöme och annorstädes som Algot Bengtsson hade innehaft. Otto Römer tillhörde den redan vid 1350-talet i Norge bosatta och verksamma mecklenburgska ätten Römer.

För att ytterligare demonstrera de nära genealogiska förbindelser som regelmässigt förelåg mellan lagmännen, kan nämnas att lagman Algot Bengtsson i sitt första äktenskap var gift med lagman Bengt Hafridssons sonsons dotter. Vidare hade Algot Bengtssons dotter *Bengta Algotsdotter* i sitt äktenskap med Jon Birgersson dottern Märta Jonsdotter, som blev gift på Skofteby i Kinne härad med lagmannen *Gustav Magnusson (Tre Rosor av Horshaga)*, vilken var lagman i Västergötland 1409 – 1434. Såväl Gustav Magnussons svärmor Bengta Algotsdotter som hans hustru Märta Jonsdotter var i livet den 19 juli 1399 (RPB nr 2995), då båda kvinnorna skänkte gåvor till Vadstena kloster, den förra gården 'Byrghystigh', den senare sin gård Furunga, detta under besegling av Gustav Magnusson själv, av kaniken i Skara Karl Uddsson av Vinstorpaätten samt av Jon Petersson, kyrkopräst i Floby i socknen med samma namn i Vilske härad, och herr Bengt i Kleva, sannolikt Kleva i Kinne härad, där Skofteby var beläget.

Vid mitten av 1300-talet går lagmansämbetet i Västergötland ut ur såväl Algotssönernas ätt som Folkungaätten. Inga fler lagmän skall föra vapenbilden *lejon* eller Algotssönernas *griphuvud*. Det är vid denna tid, mitten av 1300-talet, eller närmare bestämt år 1364, som den siste kungen av Folkungaätten, Magnus Eriksson, slutligen förlorar kontrollen över sitt rike till systersonen Albrekt av Mecklenburg (kung 1364 – 1389). Med hänsyn till traditionen att lagmännen har någon form av släktrelation till varandra, kan man fundera över det skifte som omkring 1366 inträffar i och med att *Lars Björnsson (en bjälke)* tillträder som Västergötlands lagman. Lars Björnsson var lagman under lång tid, nämligen mellan cirka 1366 och 1382. Vapenbilden *bjälke* är gammal. Tidigare nämndes att den danska Hvideätten, med rötter ner i 1000-talet, i sin heraldik förde sköldar med olika antal *delningslinjer*: t ex tre, fem eller sju gånger delad sköld (se bild nr 5). Vid jämnt antal horisontella delningslinjer benämns vapenbilden *bjälke* eller *bjälkar*, t ex *en*, *två* eller *tre bjälkar* etc. Även i Sverige räknas *bjälke*-vapnen till de

allra äldsta vapenbilderna, liksom vapnen *sparre* och *delad sköld*, vilken fördes av den ätt som kom att gå under namnet Natt och Dag.

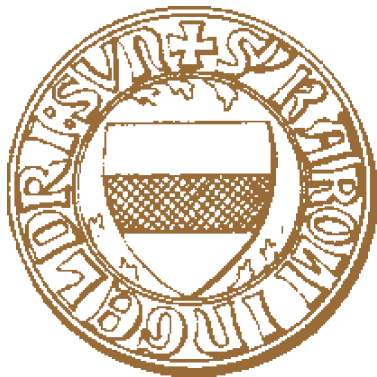

Bild 12. Efter Folkungaättens fall i Sverige i slaget vid Gataskogen 1364, då kung Magnus Eriksson förlorade kontrollen över riket till sin systerson Albrekt av Mecklenburg, äger ett skifte rum i lagmansämbetet i Västergötland. Efter den siste *griphuvud*-förande lagmannen av Algotssönernas ätt Algot Bengtsson (1344 och ännu 1358), lagman Algot Brynolfsson sonson, tillträder en lagman ur den *bjälke*-förande familjegruppen, nämligen Lars Björnsson (1366 -1382). Sannolikt föreligger nära släktsamband mellan olika *bjälke*-förande personer i Småland och Västergötland under 1300-talet. På något sätt måste, erfarenhetsmässigt, också samband föreligga mellan lagman Lars Björnsson (*en bjälke*) och de *lejon*- och *griphuvud*-förande lagmännen. Sigillet ovan (HiSig 3:651) med *bjälke*-vapnet och omskriften "S KAROLI INGELDRISVN" tillhörde den i Bottnaryd i Mo härad i Småland 1347 nämnde Karl Ingemundsson, som var gift med NN (trol Ragnhild) Siggedotter, en dotter till Sigge Djäkn och Margareta Tomasdotter (*griphuvud*). Det är Karl Ingemundssons och NN Siggedotters dotter Ingrid Karlsdotter (*en bjälke*), som tillsammans med sin make Udd Matsson (*bjälkevis ställd lilja*) på Vinstorp blir den s k egentliga Vinstorpaättens stamföräldrar.

Redan vid slutet av 1200-talet och 1300-talets början uppträder i synnerhet i Småland och Västergötland personer med vapenbilden *bjälke* (*linjer delande skölden*). En sådan person var den s k egentliga Vinstorpaättens kognatiska stamfader Karl Ingemundsson (*en bjälke*) i Bottnaryd i Småland, far till Ingrid Karlsdotter på Vinstorp. Hon blev gift med Udd Matsson av *lilje-liljebalks*-ätten. Det är Udd Matsson och Ingrid Karlsdotter som blir stamföräldrar till den på Gamlegården i Böne socken i Redvägs härad besuttna *lilje-balks(bjälke)*-förande Vinstorpaätten. Man torde genom denna heraldiska beskrivning kunna förstå hur ättens vapen uppkommit, alltså genom en sammanläggning i skölden av två ätters vapen. Ättens sätesgård flyttades senare till Vinstorp, tidigare Tummatorp, vid Vinsarpsjön.

En annan *bjälke*-förande person är Lars Björnsson, vilken omkring 1366 valdes till Västergötlands lagman. Det är svårt att exakt kartlägga vilka samband som finns mellan *bjälke*-förande personer vid denna tid. Dock är det sannolikt att ett ursprungligt samband bör ha förelegat, vilket antagande stöds av det heraldiska regelsystemet och dettas uppbyggnad. Kanske var vapenbilden *två bjälkar, tre bjälkar* etc endast en brisering av grundvapnet *en bjälke*.⁴⁰

I kanonisationsprocessen sägs att biskop Brynolf Algots-son tillhörde Folkungasläkten

Släktskapet mellan Folkungaätten och Algotssönernas ätt framträder mycket tydligt i samband med det förberedelsearbete som år 1417 inleddes i anledning av planerna att få den fromme biskop Brynolf Algotsson i Skara kanoniserad eller helgonförklarad. I processmaterialet i *Vita S. Brynolphi, episcopi Scarensis, cum processu ejus Canonizationis*, som ingår i *Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi*, förklarar kaniken i Skara Sven Johansson att biskop Brynolf var av förnäm härstamning, då han tillhörde Folkungasläkten: "*quia progenis eius olim vocabatur et hodie apud nobiles et potentiores regni Suecie vocatur Folkunga Slekt, quod adhuc ut dixit hodie apparent in domino Algoto Magni, Barone potenti, qui in tercio gradu consanguinitatis ab eodem patre beati Brinolphi descenderat*". Här nämns inte enbart att biskopen tillhörde Folkungasläkten, utan även att den vid denna tid kände stormannen Algot Magnusson (*tre sjöblad i balk*), som blev riddare och riksråd omkring 1396, också räknade nära släktskap med såväl biskop Brynolf som Folkungasläkten.⁴¹

Algot Magnusson, som ägde jord i trakten kring Hunneberg, var son till riddaren Magnus Sture (*tre sjöblad i balk*) och hans maka Karin Algotsdotter. Hon var dotter till lagmannen Algot Brynolfssons sonson Algot Magnusson. Riddaren Algot Magnusson (*tre sjöblad i balk*) hade således fått sitt namn Algot från sin morfar Algot Magnusson av Algotssönernas lagmansätt. Fadern riddaren Magnus Sture (*tre sjöblad i balk*) hade system Ingeborg Anundsdotter (*trol tre sjöblad i balk*), som visar samband med såväl Västergötlands lagman Gustav Magnusson (Tre Rosor av Horshaga) som Sigge Birgersson (*gumsehuvud*) på Forstena vid Hunnebergs rand i Väne härad. I processmaterialet visas att såväl biskop Brynolf Algotsson som riddaren Algot Magnusson (*tre sjöblad i balk*) räknades till Folkungasläkten genom sitt moderne, en vid denna tid tämligen vanlig släkträkning. Till detta kom bruket av modernevapen och användandet av metronymika.⁴²

Vingätten och Stureätten - tre sjöblad i balk

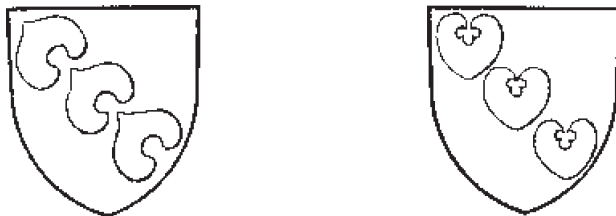

Bild 13. Vapnet *tre sjöblad i balk* (SMV I 451 o 452) fördes av de befryndade ätterna Sture och den skVing-ätten, båda med rötter i Vings socken i Ås härad i Västergötland. Omkring 1293 bodde *Tune Anundsson* troligen på Faganäs i Vings socken i Ås härad i Västergötland. Hans syster *NN Anundsdotter* var gift med en *NN Sture* och makarna fick sonen *Anund Sture (tre sjöblad i balk)*, känd tidigast 1310. Möjligen kan syskonen *Tune Anundsson* och *NN Anundsdotter* vara barn till den i Erikskrönikan omtalade *Anund "Tuason"* (*Tuneson?*), en av upprorsledarna för 1280 års folkungauppror mot kung Magnus Birgersson. *Anund Sture*, som var rikspolitiskt känd, hade barnen *Magnus Sture* och *Ingeborg Anundsdotter (tre sjöblad i balk)*. *Ingeborg Anundsdotter* är intressant därför att hon visar samband med såväl Västergötlands lagman *Gustav Magnusson (Tre Rosor av Horshaga)* som *Sigge Birgersson (gumsehuvud)* på Forstena vid Hunnebergs rand i Väne härad.

Uttalandet i kanonisationsprocessens material om att biskop *Brynolf Algots-son* tillhörde Folkungasläkten ger ytterligare stöd åt slutsatsen att det var hans mor *Margareta Petersdotter* som genom sin far *Peter Näf (lejon)* tillhörde den styrande Folkungaätten. För att ytterligare styrka biskopens nära släktförbindelse med Folkungaätten skall strax här nedan ytterligare granskas biskopens funktion som testamentsexekutor i fru *Ramfrid Gustavsdotters (lejon)* på gården *Kunsta (Condestir)* i Lena socken norr om Uppsala den 28 november 1302 (DS 1373) utfärdade testamente. Fru *Ramfrid* och hennes bror lagmannen *Bengt Hafriðsson (lejon)* skall enligt mina slutsatser båda vara barn till lagmannen *Gustav Petersson (trol lejon)* och *Hafrið Sigtryggsdotter (trol lejon)*. Att det ena barnet använde patronymikon och det andra metronymikon hindrar inte att de var helsyskon.⁴³

Trots *Algotssönernas* ställning och rötter ner till de gamla lagmännen i Västergötland, drabbades ätten - som nämndes ovan - 1288 av en katastrof, vilken ledde till att lagman *Algot Brynolfsson* fick nedlägga sitt lagmansämbete, till att biskop *Brynolf Algotsson* i förödmjukande former tvingades försäkra kung *Magnus Birgersson (Ladulås)* om sin lojalitet, samt till fängslande och avrättande av brudrövarens bror *Karl Algotsson*. Det är 1288 det beryktade brudrovet inträffar. *Brynolf Algotsson* hade då varit biskop i Skara i tio år. Brodern *Folke Algotsson* brudrövade då *Ingrid Svantepolksdotter*, en dotter till den frejdade Öster-

götlands lagman *Svantepolk Knutsson* (Skarsholmsätten), en son till hertig Knut av Reval, som var en illegitim son till den danske kungen Valdemar Sejr i hennes förhållande med den svenska jarladottern Helena Guttormsdotter, Guttorm Jarls dotter. Folke Algotsson och Ingrid Svantepolksdotter fick efter brudrovet fly till Norge, där de sedan vistades. Folke Algotsson kom aldrig tillbaka till Sverige. Flera av Folkes bröder fick också fly till Norge. När brodern Karl Algotsson 1289 återkom till Sverige, fängslades han och halshöggs vid Lindö nära Händelö i Lösings härad i Östergötland, troligen platsen för brudrovet. Reaktionserna på Folke Algotssons brudrov blev alltså våldsamma, fastän brudrov inte var alldeles ovanliga vid denna tid.⁴⁴

Man frågar sig varför dessa oerhörda konsekvenser blev följden av en handling som i andra fall tydligen kunde passera tämligen obemärkt. Antagligen berodde reaktionen på att lagmansdottern Ingrid Svantepolksdotter vid brudrovet redan var trolovad med den danske stormannen och sedermera Danmarks drot *David Torstensson* av ätten Hak med vapnet *fyrstyckad sköld*, känd 1277 och död 1302. Med hänsyn till hennes far Svantepolk Knutssons danska kungliga härkomst var sannolikt hennes framtida äktenskapliga planer redan noggrant uppgjorda. Förmodligen ingick hon i, eller snarare utgjorde en bricka, i ett mångfacetterat politiskt spel vid denna tid. Den danska ätten Hak anges dessutom vara avkomlingar till kung Sverker d y Karlsson (kung ca 1195 – 1208), genom den son *Tiue* (*Tiue?*) som kung Sverker möjligen kan ha haft. Genom att den *liljebalksförande* Vinstorpaklanens äldste stamfader hette *Tiue* – vilket syns i barnens patronymikon (marsken Håkan Tuneson och hans syskon) – är det givetvis av intresse att söka utröna huruvida kung Sverker d y verkligen hade en son med namnet *Tiue* eller *Tiue*. I synnerhet som kung Sverker d y:s gemål Benedikta Ebbedotter – som nämnts ovan – i sitt vapen visar den danska Hvideättens ”*delnings- och styckningslinjer*”, samma mönster som framträder i den *liljebalksförande* Vinstorpaklanens heraldik. Är det den Hvideska ättens heraldik som återkommer i Folkungaättens, den Oäkta Folkungaättens och Vinstorpaklanens heraldik?⁴⁵

För att åter klargöra de kronologiska förhållandena skall nämnas att kung Sverker d ä:s (kung ca 1130 – 1156) son kung Karl Sverkersson (kung ca 1161 – 1167) ju hade dräpts på Visingsö den 12 april 1167 av tronkrävaren Knut Eriksson (Erik den heliges son). Efter kung Knut Erikssons död på Eriksbergs kungsgård i Gäsene härad 1195 eller 1196 valdes kung Karl Sverkerssons son Sverker d y Karlsson till kung. Han förlorade tronen vid slaget vid Lena 1208. I försöken att återta tronen stupade han i slaget vid Gestilren 1210. I sitt första äktenskap var han, som nämnts, gift med Benedikta Ebbedotter av den danska Hvidesläkten. I sitt andra äktenskap var han gift med Ingegerd Birgersdotter, jarl Birger Brosas

dotter. Med henne hade han sonen kung Johan Sverkersson (kung 1216 – 1222).⁴⁶

Den brudrövade Ingrid Svantepolksdotter fick, tillsammans med sin make Folke Algotsson, sonen *Knut Folkeson* (*Algotssönernas ätt; griphuvud*), vilken föddes i Norge omkring 1290. Trots sin bakgrund steg Knut Folkeson i den svenska rådshierarkin upp till såväl riddare som riksråd. Han hade nära samröre med den *sparre*-ätt som var besutten på gårdarna Fråstad och Fors i Flundre härad, en ätt jag benämner den *Abjörnska sparreätten*, efter den vid slutet av 1200-talet levande riddaren (?) *Abjörn (sparre)*, som var gift med Lucia Matsdotter av ”*de äldre oxenstiernorna*”. Denna gamla *sparre*-ätt hade såväl egendoms- som beseglingsförbindelser med den medeltida ätten *Sparre av Tofta*. Efter det att riksrådet Knut Folkesons mor Ingrid Svantepolksdotter blivit änka efter fadern Folke Algotsson någon gång före 1310, återvände hon till Sverige och inträdde som nunna i Vreta kloster 1321. Hon var abbedissa i några omgångar i Vreta kloster fram till sin död, vilken inträffade tidigast år 1350. Knut Folkeson blev, liksom sin farbror biskop Brynolf Algotsson, begravd i Skara domkyrka. Som bekant blev Knut Folkeson den heliga Birgitta Birgersdotters vederdeloman. Han hällde till och med en spann slaskvatten över henne när hon gick i en trång gränd i Stockholm. När Birgitta, sannolikt 1349, besökte den helige Brynolfs grav i Skara – vilket berättas om i hennes uppenbarelser (*Extravagantes* 108) – beklagade hon att den helige mannen tvingades ”ligga bland svinen”. Den Heliga Jungfrun säger till Birgitta: ”*Vet du min dotter, att denna biskop hedrade mig i livet och bekräftade denna heder i handling. Den doft du kände visar att hans liv var välbehagligt inför Gud. Men fastän hans själ nu är i Guds åsyn, vilar hans kropp ändå i jorden utan heder. Och så ligger den pärla som är mig så dyrbar bland svinen*”. Det sista skall ha syftat på Knut Folkeson!⁴⁷

Kung Sverker d y:s kvinnliga avkomlingar brudrövades en efter en

Den brudrövade *Ingrid Svantepolksdotter* var dotter till lagmannen Svantepolk Knutsson och hans hustru Bengta Sunedotter (Skarsholmsättens vapen se bild nr 14). Bengta Sunedotter var dotter till folkungen Folke Jarls son Sune Folkeson och hans hustru Helena Sverkersdotter, som var kung Sverker d y Karlssons dotter. Således var hustru Bengta en dotterdotter till kung Sverker d y och sonsons dotter till jarl Birger Brosa (*lilja i sitt ryttarsigill*). Dottern Ingrid Svantepolksdotter kan sägas ha haft en lika remarkabel levnadshistoria som sin mor Bengta Sunedotter. Såväl mor som dotter kom att ”brudrövas”. En sällsynt attraktionskraft må ha utstrålat från dessa kvinnor, eller var det måhända deras genealogiska och dynastiska bakgrund som föranledde brudroven? Snarare var det nog deras anor

och status som det Sverkerska kungahusets arvtagare som utlöste brudroven. Lagman Svantepolks egen hustru Bengta Sunedotter, kung Sverker d y:s dotterdotter, hade brudrövats av sin förste make Lars Petersson (*balk åtföljd av grekiskt kors*). Han var Östergötlands lagman 1244. Hennes mor Helena Sverkersdotter, kung Sverkers dotter, hade brudrövats av Sune Folkesson, Birger Brosas sonson.

Kungavapnet i Dalby kyrka samt Skarsholmsättens vapen

Bild 14. Valdemar Atterdags i *Armorial Gelre* avmålade kungavapen från 1300-talet överensstämmer med det kungavapen som målats på den s k kungabänken i Heligkorskyrkan i Dalby i Skåne, vilken byggdes av kung Sven Estridsson. I detta vapen (en kopia) syns de *röda hjärtana (sjöbladen)*, vilka återkommer i den ätt som kallas Skarsholmsätten, vilken befolkas av de danska kungarnas illegitima avkomlingar, bl a den östgötske lagmannen Svantepolk Knutsson, kung Valdemar Sejrs sonson, samt hertigarna och grevarna av Halland. Då Svantepolk Knutsson, liksom hertigarna och grevarna av Halland, var illegitima avkomlingar av de danska kungarna är det de kungliga vapensymbolerna som i briserad form återkommer i dessas vapen. Fotot till vänster: författaren. Fotot till höger: A Thiset, *Danske Adelslægter* IX s 128.

Även kung Sverkers dotterdotters dotter Ingrid Svantepolksdotter kom att brudrövas! Hon blev alltså den ena kontrahenten i brudrovets 1288, då Folke Algotsson rövade bort henne och flydde med henne till Norge. Brudrov var ännu vid denna sena tid inte ovanliga, även om den katolska kyrkan gjorde allt för att stävja det tidigare bruket att röva sin brud. Inte så sällan rövades ur arvs- och ättesynpunkt attraktiva kvinnor ur de kloster i vars vård de antvårdats av sina föräldrar. Vid läsandet av källorna, kan man emellertid inte helt värja sig för tanken att den inom klostermuren fångna kvinnan på alla sätt inifrån hjälpte till att bli bortrövad. Inte minst ger legenden och folkvisan om herr Sune Folkesons brudrov av Helena Sverkersdotter uttryck härför. I ett annat fall, varom man kan läsa i diplomatariet (DS 1583), ledde en klosterbroders, fören tåmligen till åren kommen riddersman vid namn Birger Tomason, som dragit sig tillbaka för att kontempera över livet i klostrets lugn och ro, alltför påtagliga intresse för en i Julita klostets vård antvårdad ung flicka till hennes grossess (*"gravida esse videtur prole mea"*). Så kunde det gå i klostret. Härom finns en hel del intressant att läsa.

Jarl Birger Brosas son Folke Jarl anges som ledare för *"folkungarna"* eller *"folkengis"*, varmed i detta sammanhang måste förstås *"folkungapartiet"*, alltså den stormannafalang som under 1200-talet stod bakom de många upproren mot kungamakten. I Erikskrönikan, liksom i samtida källor, berättas att Folke Jarl, liksom kung Sverker d y Karlsson samt "andra ädla män av folkungarna" stupade i upprorsslaget vid Gestilren 1210. Birger Brosas son Folke Jarl hade söner Sune Folkeson, Holmger Folkeson (Ama) samt döttrarna Bengta Folkedotter (gift med Johan Ängel d ä) och NN Folkedotter (gift med Rörík).⁴⁸

Som framgått av det ovan sagda gifte sig sonen Sune Folkeson någon gång före 1210 med Helena Sverkersdotter, kung Sverker d y:s dotter i hans äktenskap med *Benedikta Ebbedotter* av den danska *Hvideätten*. Kung Sverkers dotter Helena brudrövades av Sune Folkeson, tydligen ifrån Vreta kloster, dit hon hade ingetts av sina föräldrar. Uppgiften om brudrovets liksom om lokaliteten Vreta kloster går tillbaka på Johannes Messenius och återges – efter denne – ännu av Sven Lagerbring i den 1776 utkomna *Svea Rikes Historia*. Lagerbring nämner för det första att kung Sverker hade "varit värt ett bättre öde" än att stupa i slaget vid Gestilren år 1210. Detta uttalande speglar det allmänt goda omdöme som är fäst vid kung Sverker d y Karlsson, vilket går tillbaka på vad som sägs om honom i den till den Äldre Västgötalagen fogade kungalängden. Därefter konstaterar Lagerbring att: *"Dotren Helena blef insatt förmodeligen som Nunna i Wreta kloster, hvarifrån Suno Folkeson bortröfvat henne, som Messenius, twifwelsutan efter gamla Folkungaslåktens handlingar, wid handen gifwit. Om man får sätta tro til gamla wisor, skulle man säga, at detta rån ej skett på så särdeles grovt sätt, emedan Herr Suno och hans medhjelpare warit klädde som Englar, då de bortfört Helena"*.⁴⁹

”Christ gifwe en sådan Guds Ängel tog båd dig och mig, medan man sofwer allena”

Den legend som Sune Folkesons brudrov av Helena Sverkersdotter vid 1200-talets början tydligen gett upphov till innehåller informationen om de till änglar utklädda rövarena. Enligt såväl Messenius som Lagerbring skulle legenden eller folkvisan avslutas med strofen ”*Det war de Kloster Nunnor, de hade som för sig, Christ gifwe en sådan Guds Ängel tog båd dig och mig, medan man sofwer allena*”. Tydligt länktade de bakom klostermurarna ingivna flickorna att komma ut. Legendens om brudrovet kan dokumentariskt sammanställas med ett brev från 1237 (DS 295), i vilket Helena Sverkersdotter och hennes make Sune Folkeson avstod från sina arvegods i Kimstad i Memmings härad i Östergötland och överlämnade dessa just till Vreta kloster. Samma koppling kan likaså göras med den donation som Helena Sverkersdotter tillsammans med sin make gjorde till cisterciens-klostret i Alvastra genom gåvobrevet daterat år 1240 (DS 302). Alvastra kloster, som var ett munkkloster, var den Sverkerska ättens begravningskyrka, liksom ättens särskilt utvalda kloster. Vreta kloster, som var ett nunnekloster, låg under Alvastra kloster, varför det fanns en koppling mellan det kloster där brudrovet skulle ha skett och det kloster som sedermera mottog donationen. Genom donationen 1240 erhöll klostret i Alvastra det gamla Sverkerska godset Gum vid Kinnekulle i Västergötland, liksom det Sverkerka kungahusets gamla gårdar på Visingsö i Vättern (*”vbi et cum progenitoribus nostris quiescere deo disponente proponimus divine retribucionis intuitu contulimus mansionem nostram Guum & aliam insula Visinsho”*). Det kan dokumentariskt styrkas att den Sverkerska ätten även besatt egendomar i Gudhems härad, vilka kung Johan Sverkersson skänkte till Gudhems kloster genom ett brev daterat någon gång 1216 -1222 (DS 161). Antagligen gottgjorde makarna Sune och Helena det begångna brudrovet genom dessa donationer till Vreta kloster.⁵⁰

Lagmannen Svante polk Knutssons hustru *Bengta Sunedotter* var syster till Sveriges drottning *Katarina Sunedotter*, gemål till kung *Erik Eriksson Läspe och halte*. Genom sitt giftermål 1243 på kungsgården *Fyrisäng (Föresäng)* vid Östra Aros (Uppsala) med kung *Erik Eriksson Läspe och halte* blev *Katarina Sunedotter* Sveriges drottning. Efter kungens död 1250 ingick drottning *Katarina* i Gudhems kloster, där hon avled och begravdes 1252. Den 11 juni 1250 (DS 377) skrev hon i Gudhems kloster sitt testamente, i vilket hon gav gåvor bl a till Gudhems kloster samt till sina nära släktingar, nämligen gården *Strand*, troligen i Jäders socken i Öster-Rekarne härad i Södermanland, till riddaren *Röriks söner (”fili”)*, vilka var hennes kusiner och av vilka en hette *Birger Röriksson*. Till riddaren *Johan Ängel d ä:s söner*, vilka var hennes kusiner, gav hon gården *Lundby*, vilken kan vara identisk med den gård *Lundby* som nämns i samband

med upprorsledaren 1251 *Filip Petersson* och hans bror Östergötlands lagman *Lars Petersson* (som alltså var lagman Svantepolk Knutssons hustru Bengta Sunedotters förste make; se ovan). Johan Ängel d ä hade i sitt äktenskap med Folke Jarls dotter Bengta Folkedotter bl a sönerna *Folke Johansson*, Sveriges ärkebiskop och död 1277, *Bengt Johansson*, ärkedjäkne i Uppsala och död 1281, riddaren *Magnus Johansson* samt dottern *Katarina Johansdotter*. Hon var gift med riddaren Erland Israelsson av Finstaätten, en farbror till lagman Birger Petersson av Finstaätten, den Heliga Birgitta Birgersdotters far.⁵¹

I ett dokument från 1247 (DS 896) stadfäste *Filip Petersson* och *Lars Petersson* en donation av gården Lundby vid Bodaån i Vrigstads socken i Västra härad till Nydala kloster, vilken deras far *Peter Larsson*, deras farfar *Lars Petersson* och deras farfarsfar *P(eter)* tidigare hade gjort, alltså en släktkedja ner mot 1100-talets första hälft. Som påpekats ovan kan även *Sigtrygg Bengtssons* (*lilja mellan hjorthornskorna*) och *Udd Matssons* (*lilja-liljebalks-vapnet*) på Vinstorp förfäder neråt 1100-talet placeras i samma område runt cisterciensklostret i Nydala vid sjön Rusken. Det är samma gård Lundby som nämns i ett brev utfärdat av ärkebiskop Andreas Suneson i Lund någon gång mellan 1201 och 1223 (DS 119) angående Nydala kloster egendomar, och som också syns i ett bytesbrev från 1279 (DS 656) mellan *Nils Kettilsson* (*Bielke; två bjälkar*) och Nydala kloster.⁵²

Hafrid Sigtryggdotter begravdes vid S:ta Katarinas altare i Gudhems kloster

Bild 15. När fru Ramfrid Gustavsdotters (*lejon*) mor Hafrid Sigtryggdatter (*lilja mellan hjorthornskrona alt lejon*) skrev sitt testamente den 21 oktober 1286 (DS 925) på Baltak i Vartofta härad gav hon rika skänker till Gudhems kloster, där hon ville begravas i ”*sitt kapell vid S:ta Katarinas altare*”, och där hennes dotter Kristina hade ingivits som nunna. Denna bild av ruinerna efter Gudhems kloster är hämtad ur Erik Dahlbergs *Suecia antiqua et hodierna*. Den gravsten som syns i förgrunden har en inskription som säger att den var lagd över drottning *Guda* (*Gutha*), som enligt traditionen skall ha varit grundare av Gudhems kloster. Hon skulle enligt samma tradition vara den danske kungen Sven Estridssons fränskilda gemål. Det är särskilt viktigt att observera att Hafrid Sigtryggdatter väljer att begravas i sitt eget kapell vid *S:ta Katarinas av Alexandria altare*, säkert hennes och hennes familjs speciella skyddshelgon. Denna gravsten avser dock istället den i Gudhems kloster 1252 begravda drottning *Katarina Sunedotter*, kung Erik Erikssons Läspe och Halte gemål.

Med hänsyn till att *Skänningeannalerna* säger att i varje fall *Filip Petersson* var son till kung Erik Knutssons dotter *Katarina Eriksdotter*, kan konstateras att drottning Katarina Sunedotters gemål, kung Erik Eriksson Läspe och halte – om *Skänningeannalerna* är korrekta – var Katarina Eriksdotters bror, och således morbror till *Filip Petersson* och möjligen även till *Lars Petersson*. Utifrån dessa utgångspunkter är sambandet mellan det i drottning Katarina Sunedotters testamente nämnda Lundby och det *Filip och Lars Peterssons* ätt tillhöriga godset Lundby i Vrigstads socken i Njudung onekligen intressant. Om *Skänningeannalernas* uppgift om förekomsten av en ytterligare dotter till kung Erik Knutsson vid namn Katarina Eriksdotter är korrekt, innebär detta att ledaren av 1251 års uppror Filip Petersson genom sin mor Katarina Eriksdotter stod i exakt samma tronkrävarställning som sin (?) kusin kung Valdemar Birgersson, son till Katarina Eriksdotters (?) syster Ingeborg Eriksdotter i hennes äktenskap med Birger Jarl Magnusson. Mot en sådan bakgrund framträder upproren mot den dynastiska Folkungaätten i ett klarare ljus. Upprorsmännen hade tydligen – om dessa annaler avslöjar sanningen – exakt samma genealogiska rätt till den efter Erik Eriksson Läspe och halte evakuerade tronen som Birger Jarls söner med prinsessan Ingeborg Eriksdotter.

Drottning Katarina Sunedotter skänkte därefter i sitt testamente gården ’*Tyft*’ till sin farbror Holmger Folkeson (Ama), Folke Jarls son. Gården Tyft, i Kärna socken i Hanekinds härad, nära Kaga, nämns därefter i ett brev utfärdat på ’*Tipt*’ den 29 december 1308 (DS 1600) av Ingegerd, Holmger Ulfssons (Ama) änka, tillsammans med en gård Toketorp. Till sin syster *Bengta Sunedotter* gav drottningen de gårdar som kom från deras gemensamme far herr *Sune Folkeson, Folke Jarls son*, nämligen ’*Grænnum & Rugbiarger*’, ’*Ljunby*’, ’*Siringi*’, ’*Hotofter*’, ’*Kilum*’ och ’*Kilhambrar*’. Då ’*Grænnum*’ är Gränna vid Vätterns strand i Vista härad och då även ’*Siringi*’ ligger i Skärstads socken i samma härad, bekräftas innehavet av egendomar på Visingsö och vid Vätterns stränder. Gården ’*Rugbiarger*’ är Rogberga i Tveta härad vid Vätterns sydligaste strand, medan ’*Hotofter*’ torde vara Högtomta

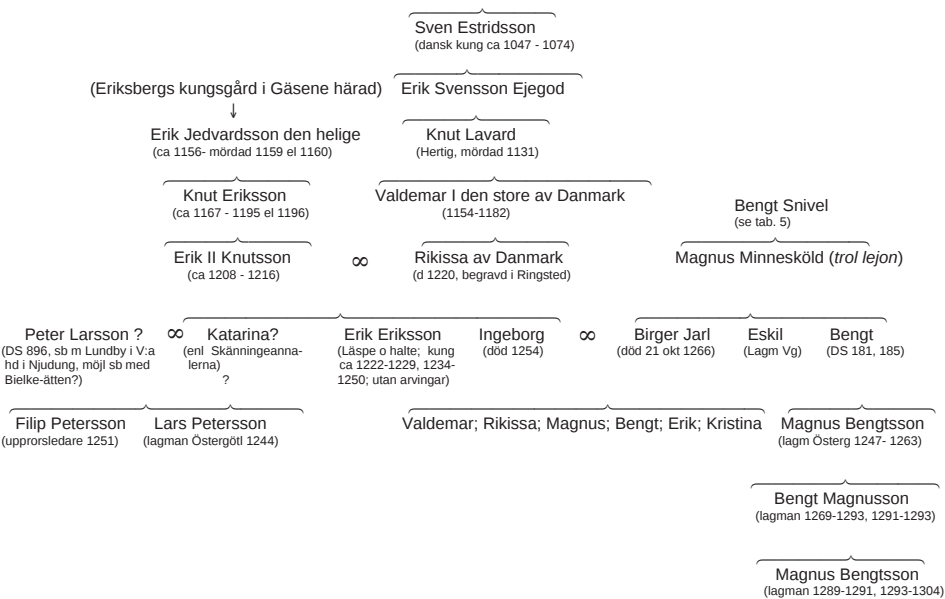
i Kisa socken i Kinda härad på gränsen mellan Småland och Östergötland, till vilket härad även 'Kilum' i Hycklinge socken kan lokaliseras.

Drottning Katarina Sunedotters testamente stadfästes i ett någon gång 1250-1251 (DS 386) daterat brev av hennes i livet varande farbror Holmger Folkeson (Ama) samt av kung Valdemar Birgersson i ett brev daterat på Wallum (Vallar) i Bogsta socken i Rönö härad i Södermanland den 17 januari 1251 (DS 387). Detta beseglades av bl a *Birger Jarl Magnusson (lejon)*, av Östergötlands lagman *Magnus Bengtsson (lejon)* samt av Västergötlands lagman *Peter Näf (lejon)*. Som nämnts ovan måste – med intill visshet gränsande sannolikhet – Västergötlands lagman Peter Näf vara far till den Gustav Petersson som anses ha varit Västergötlands lagman omkring 1270 samt far till lagman Algot Brynolfssons hustru Margareta Petersdotter (*trol lejon*). Slutsatsen är således att det är biskop *Brynolf Algotssons* morfar, lagmannen Peter Näf (*lejon*) som 1250 – 1251 uppträder som representant för en av Folkungaättens grenar vid stadfästandet av släktingen drottning Katarina Sunedotters testamente från 1250. Hon var sonsons dotter till jarl Birger Brosa (*lilja i ryttarsigillet*) och hans hustru, den norska kungadottern Brigida Haraldsdotter (kung Harald Gilles illegitima dotter). Enligt den biografi som ovan har presenterats för den västgötske lagmannen *Karl(e) av Edsvära*, eller jarlen *Karl Suneson*, hade också denne varit gift med Brigida Haraldsdotter, innan hon – som änka efter kung Magnus Henriksson – gifte sig med Jarl Birger Brosa. Intressant är att namnet *Sune* användes i såväl Karl Sunesons släkt som i Folkungarnas äldsta släktled.⁵³

Vid skrivande och stadfästande av testamenten var det på grund av bördsrättens centrala rättsliga ställning en absolut nödvändighet för testamentets legala giltighet att samtliga släktgrenar godkände de testamentariska dispositionerna genom besegling av urkunden. Lagmannen Peter Näfs (*lejon*) uppträdande som beseglare av drottning Katarina Sunedotters testamente utgör – utöver densammes vapenbild – ett avgörande bevis för hans direkta släkttrelation med drottningens far Sune Folkeson, hennes farfar Folke Jarl och hennes farfarsfar jarl Briger Brosa (*lilja i ryttarsigillet*). Lagman Peter Näf (*lejon*) måste – utifrån dessa utgångspunkter – ha varit en avkomling av Birger Brosas bror Magnus Minnesköld (*trol lejon*) på Bjälbo i Östergötland, vilkens son Eskil Magnusson (*lejon*) var Västergötlands lagman ca 1217 till ca 1227 (se tabell nr 3 och 5). I syfte att ytterligare bevisa biskop Brynolf Algotssons modernerötter i Folkungaätten skall här nedan granskas fru Ramfrid Gustavsdotters (*lejon*) år 1302 skrivna testemante, där biskop Brynolf Algotsson t o m utses till testamentsexekutor, en funktion som indikerar mycket nära släktskap med testator. Enligt de slutsatser jag dragit i min forskning var fru Ramfrid Gustavsdotter (*lejon*) dotter till lagmannen Gustav Petersson (*trol lejon*) och hans hustru Hafrid Sigtryggsdotter (*lilja mellan hjorthorns-*

krona alt *lejon*). Samtidigt som lagmannen Peter Näf (*lejon*) var biskop Brynolf Algotssons morfar var han fru Ramfrid Gustavsdotters farfar.

Tabell 4: Genealogiska samband enligt Skänningeannalerna samt samband mellan Östergötlands och Västergötlands lagmän

Tabell 4: Sammanställs kända fakta om Folkungaättens äldsta led med uppgifter ur Skänningeannalerna, såsom dessa tolkats av Sten Carlsson i dennes utredning 1953 om Folkungaätten, samt tas dessutom hänsyn till Torleif Ericsons utredning om ätten Bielkes äldsta led, erhålls uppställningen enligt ovan. Här syns Östergötlands allra äldsta lagmän, nämligen lagman Lars Petersson (1244), vilken kan vara kung Erik II Knutssons dotterson, samt de tre lagmännen ur Folkungaättens sk lagmansgren, Magnus Bengtsson, dennes son Bengt Magnusson och sonsonen Magnus Bengtsson. Den förste lagmannen Magnus Bengtssons farfar är Magnus Minnesköld på Bjälbo, som också är far till Västergötlands lagman Eskil Magnusson. Upproret år 1251 mot den på tronen år 1250 uppstigne Valdemar Birgersson, en dotterson till kung Erik II Knutsson, blir mer begripligt när man ser att upprorsledaren Filip Petersson, lagman Lars Peterssons bror på fädernet, kan stå i samma släktskapsförhållande till kung Erik II Knutsson som den i tronstriden segrande kung Valdemar Birgersson, Ingeborg Eriksdotters son.

Biskop Brynolf Algotsson var testamentsexekutor i fru Ramfrid Gustavsdotters (*lejon*) testamente

Vi förflyttar oss nu till år 1302. I november detta år vistades fru Ramfrid Gustavsdotter, som då var änka efter lagmannen i Uppland Israel Andersson (And), på sin dotter Ramborg Israelsdotters gård *Condestir* i Uppland. I övrigt bodde dottern Ramborg på sätesgården Wik i Balingsta socken i Hagunda härad i Uppland och hon ligger begravd i Västeråkers kyrka strax där intill. Gården *Condestir* skrevs också *Condestum* eller *Kunsta* och ligger i Lena socken i Norunda härad norr om Uppsala. Vid angivna tidpunkt började fru Ramfrid vidta vissa åtgärder inför sin förestående bortgång. Formuleringarna i de nu följande dokumenten visar ingen omedelbar fara för dödens annalkande, men hur som helst vidtar hon ändå vissa dispositioner. I ett på Kunsta den 24 november 1302 daterat brev (DS 1372) stadfäste fru Ramfrid sina gåvor till Uppsala domkyrka. Fyra dagar senare, den 28 november 1302 (DS 1373) skrev hon, likaledes på Kunsta, sitt omfattande testamente.⁵⁴

I det första brevet daterat den 24 november 1302 stadfäste fru Ramfrid sin gåva till Uppsala domkyrka av de byggnader invid Heliga Trefaldighetskyrkan (*de fundo iuxta ecclesiam sancte trinitatis*) som hon hade haft för avsikt att uppföra för sig själv under sin ålderdom (*pro meis vsibus et commodo ad dies vite mee*). Fru Ramfrid hade av ärkebiskop Nils Alleson erhållit en tomt (*fundus*) bredvid Trefaldighetskyrkan i Uppsala – inklusive på tomten befintliga byggnader – att användas för egen del under hennes återstående livstid. På tinget i Uppsala hade hon fått gåvan bekräftad. Gåvobrevet säger: ”Alltnog, som tack för visad välvilja har jag till Uppsala kyrka skänkt de hus som jag under boendet på nämnda tomt kunde komma att bygga, med det bohag som fanns där vid min död” (*et etiam vtensilia que illic existerent tempore mortis mee*). De i gåvobrevet brukade imperfektformerna, som ger denna lustiga översättning, måste rimligen förklaras av att fru Ramfrid i gåvobrevet citerar ett äldre gåvobeslut som nu bekräftas. Fru Ramfrids byggnader har alltså varit belägna invid Heliga Trefaldighetskyrkan i Östra Aros (Uppsala). Alla som känner till Uppsala ser omedelbart var fru Ramfrids hus var belägna. Antagligen ungefär där ”Dekanhuset” nu ligger?⁵⁵

Vy över gården Kunsta från Lenaberget i Lena socken i Norunda härad

Bild 16. Bilden är tagen från Lena kyrka på Lenaberget, där Vendelån flyter samman med Fyrisån. Noteras skall att båtgravar och gravfält i området är koncentrerade till stränderna längs åarna. Strax efter Lena kyrka passerar Fyrisån Kungshusaby gamla kungsgård med sina gravfält från såväl äldre som yngre järnålder. Från Lenaberget ser man Kunsta gård, där fru Ramfrid Gustavsdotter år 1302 skrev sitt testamente, i vilket biskop Brynolf Algotsson i Skara förordnas som testamentsexekutor. Enligt mina forskningsresultat var fru Ramfrid Gustavsdotter (*lejon*) och biskop Brynolf Algotsson kusiner. Året 1302 tillhörde Kunsta fru Ramfrids dotter fru Ramborg Israelsdotter (And) på Wik. Eftersom fru Ramfrid kan beläggas ha ägt egendom på Lenaberget 1296, kan förväntas att även gården Kunsta hade tillhört henne. På 1540-talet antecknas Bengt Arentsson (Örnflycht) på Kunsta. Samtidigt var Jakob Tysk förläningstagare på Kungshusaby kungsgård i Lena socken. Foto: författaren.

Den 28 november 1302 (DS 1373) skrev fru Ramfrid på Kunsta sitt testamente. Testamentet är intressant av flera olika orsaker. Av detsamma framgår att fru Ramfrid hade en son med namnet Ragnvald, alltså en Ragnvald Ulvåseson, ett i dessa sammanhang intressant namn med kungliga anor. Denne var – liksom döttrarna Katarina Ulvåsedotter och Kristina Ulvåsedotter – barn i hennes första äktenskap med den i övrigt okände Ulvåse (*lejon?*). Eftersom Ulvåse är ”okänd och totalt bortglömd” kan man gissa på att han var en upprorsman, som kanske – liksom Johan Filipsson – fick plikta med livet för sitt uppror mot kungamakten. Som berättats om i min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* var fru

Ramfrids dotter Katarina Ulvåsedotter och dotterdotter Margareta Tomasdotter (*griphuvud*) besuttna i Västra Tunhems och Gärdhems socknar vid Halleberg och Hunneberg i Väne härad.

I testamentet återfinns en intressant passage var fru Ramfrid önskade bli begravd. Hon föreskriver att om hon skulle avlida i ”övre Sverige”, hon ville begravas hos sin make lagman Israel Andersson (And) i Uppsala domkyrka, närmare bestämt i S:t Nicolai kapell (eller S:ta Katarinas av Alexandria kapell), där hennes make låg begravd. Detta uttrycks i testamentets latinska text på följande sätt: *In Ecclesia autem vpsalensi, si in superiori swecia contingat me mori, eligo in Cappella beati Nicolai, iuxta dilectum Maritum meum sepulturam, ad cuius Cappelle structuram.* Skulle fru Ramfrid däremot avlida i Västergötland, föreskriver hon i testamentet att hon önskade bli begravd hos sin far i Vårfrukyrkan i Skara. Den latinska versionen säger härom: *Si autem in vesgocia contingat me decedere, eligo iuxta Patrem meum in Ecclesia beate virginis skaris sepeliri ...*. Med utgångspunkt i vad som sagts ovan är det alltså hennes far lagman Gustav Petersson som skulle ligga begravd i Skara domkyrka. Eftersom ovan angivna genealogiska slutsatser ger vid handen att lagman Gustav Petersson var en son till lagman Peter Näf (*lejon*), som i sin tur skall vara en avkomling av Västergötlands äldre *lejon*-förande lagmän av Folkungaätten, finns väl anledning att laborera med idén om förekomsten av en åldrig ”lagmansgrav” i Skara domkyrka, i vilken de allra äldsta lagmännen av Folkungarnas ätt skulle ligga begravda. Och där väl även lagmännen tillhörande Algotssönernas ätt skulle ligga begravda? Och där även biskop Brynolf Algots-son och hans brorson riksrådet Knut Folkesson låg begravda? Det måste ha varit denna grav som den heliga Birgitta Birgersdotter besökte 1349?⁵⁶

I sitt testamente är fru Ramfrid frikostig med gåvor till många kyrkor och kloster. Till exempel förordnar hon om gåvor till predikarbröderna i Sigtuna och Skara, till franciskanerna eller gråbröderna i Stockholm samt till S:ta Klara nunnekloster i Stockholm. Detta kloster var kung Magnus Birgerssons (Ladulås) speciella skötebarn, därför att kungens egen dotter hade ingetts som nunna till detta kloster. Likaså går rika skänker till klostren i Gudhem och Varnhem. I Gudhems kloster låg ju hennes egen mor Hafrid Sigtryggsdotter begravd, till och med i sitt eget kapell, vilket hade tillägnats helgonet S:ta Katarina av Alexandria, antagligen Folkungarnas speciella skyddshelgon. Det var i S:ta Katarinas av Alexandria kapell i Uppsala domkyrka – också kallat S:t Nicolai kapell – som Hafrids dotter fru Ramfrid Gustavsdotter begravdes invid sin lagmansmake Israel Andersson (And). Som vi erinrar oss från ovanstående framställning hade drottning Katarina Sunedotter 1252 begravts i Gudhems kloster. Fru Ramfrids farfar lagman Peter Näf (*lejon*) hade, som nämnts, beseglat drottning Katarinas testamente. Hans besegling av testamentet – tillsammans med

Birger Jarl Magnusson och Östergötlands lagman Magnus Bengtsson – bevisar hans genealogiska plats inom Folkungafamiljen (se tabell 3-5).

Förordnandet av testamentsexekutorer i fru Ramfrid Gustavsdotters testamente är mycket intressant, därför att i dessa centrala befattningar – vikta för det högre prästerskapet och nära släktingar – insätter den *lejon*-förande fru Ramfrid Gustavsdotter dels rikets högste prelat ärkebiskop Nils Alleson, dels biskopen av Skara Brynolf Algotsson, som ju var son till den *lejon*-förande Margareta Petersdotter i hennes äktenskap med lagmanen Algot Brynolfsson. Vi bevittnar här hur den *lejon*-förande Folkungaättens olika grenar skyndar till som exekutörer och beseglare av sin fränka fru Ramfrid Gustavsdotters testamente. I denna bild av *lejon*-förande släktingar uppträder även den mäktige marsken Tyrgils Knutsson (*lejon*). Men även fru Ramfrids sväger domprosten i Uppsala herr Andreas Andersson (And), som var bror till hennes avlidne make lagmannen Israel Andersson (And).

Som testamentsvittnen anges bl a (*testes autem huius testamenti mei, specialiter in testimonium vocati, et rogati fuerunt, videlicet*): kyrkoherde Torbjörn i Lena, frälsemännen Jakob, Jarl och Ingefäst, samtliga på gården Brunn (*omnes de villa brunnum*) samt Holmger i "Vatholmum". Då fru Ramfrid hade sina egna hus alldeles intill Trefaldighetskyrkan eller den s k Bondkyrkan i Ulleråkers härad, där också Brunna är beläget, måste Brunn avse gården Brunna i Vänge socken, väster om Uppsala. "Vatholmum" är Vattholma i Lena socken i Norunda härad, där gården Kunsta var belägen. Till beseglare av testamentet utsåg fru Ramfrid ärkebiskop Nils Alleson, "sin kära dotter" Ramborg Israelsdotter (And), domprosten Andreas Andersson (And), Magnus Gregersson av den Oäkta Folkungaätten – vilken kan beläggas som Västmanlands lagman 1305 – vidare Upplands lagman Birger Petersson av Finstaätten, hövitsmannen på Stockholms kastell Röd Keldorsson (*färla*), Bengt Bosson (*kluven sköld med sinister fält tre gånger styckat*) samt Öjar och Nils (*Nicholai scolastij canonic*).

Noteras skall att som beseglare av fru Ramfrids testamente framträder Västmanlands lagman *Magnus Gregersson*, som var son till Birger Jarls oäkta son herr *Gregers (Gregorius) Birgersson (tre gånger styckad sköld*; se bild 4). Magnus Gregersson kan med stöd av vad ovan sagts om exekutörernas och beseglarnas roll vid testamenten förväntas stå i nära släktskapsrelation till fru Ramfrid Gustavsdotter. Med hänvisning till vad som ovan anförts om såväl hennes far Gustav Peterssons som hennes mor Hafrid Sigtryggsdotters tillhörighet till Folkungaätten, ter det sig alldeles naturligt att även den folkungagren som representerades av lagmannen Magnus Gregersson (Oäkta Folkungaätten) uppträder som beseglare av hennes testamente. Liksom att Margareta Petersdotters (*trol lejon*) son biskop Brynolf Algotsson – således fru Ramfrids kusin – insätts i den viktiga och hedervärda rollen som testamentsexekutor.⁵⁷

Biskop Brynolf Agotsson som kung Birger Magnussons löftesman i förlikningen i Helsingborg 1310

Den långa striden mellan kung Magnus Birgerssons (Ladulås) söner – kung Birger Magnusson, hertig Erik Magnusson och hertig Valdemar Magnusson – karaktäriserad av såväl danska som norska interventioner i den svenska politiken samt av den s k Håtunaleken 1305 – ledde till riksdelningen 1310. Genom den förlikning som ingicks mellan de tre bröderna i Helsingborg den 20 juli 1310 delades Sverige de facto i tre delar. Rikets splittring riskerade att bli permanent. Den förlorande parten i denna tredelning var tvivels utan kung Birger Magnusson (kung 1290 – 1318).

I syfte att övervinna bröderna och deras maktpositioner inbjöd kungen dem i december 1317 till Nyköpings hus, där han då vistades. Detta är det omtalade ”Nyköpings gästabad”, där bröderna Erik och Valdemar natten mellan 10 – 11 december 1317 fångslades och kastades i slottets fängelsehåla. Vid slottets kapitulation sommaren 1318 visade det sig att bröderna Erik och Valdemar dött av umbäranden i fängelsehålan i Nyköpings hus. Själv hade kung Birger först flytt till Gotland och senare till sina släktingar i Danmark, där han avled 1321. Hans gemål Märta var dotter till den 1286 mördade danske kungen Erik Glipping (kung 1259 – 1286), en sonson till kung Valdemar II Sejr (kung 1202 – 1241). Hennes bror var kung Erik Menved (kung 1286 – 1319), som var gift med kung Birgers syster Ingeborg Magnusdotter (Magnus Ladulås dotter). Det är på grund av dessa släktförbindelser som den svenske kungen Birger Magnusson ligger begravd i de danska Valdemarernas gravkyrka i Ringsted på Själland, inte så långt från Hvideättens Sorø klosterkyrka. Som nämndes ovan var den danske kungen Valdemar Sejr farfar till Östergötlands mäktige lagman Svantepolk Knutsson, dock att lagman Svantepolks far hertig Knut av Reval (död 1260) inte var avlad i kungens äkta säng.⁵⁸

Det är väl värt att notera att biskop Brynolf Algotsson av Skara uppträder bland kung Birgers s k löftesmän i den förlikning som slöts med bröderna i Helsingborg den 20 juli 1310. Han tillhörde alltså kung Birgers män i striden mot bröderna Erik och Valdemar. Det var ju dock hertig Erik Magnusson som lyckades tillskapa sitt västsvensk-norska välde, vilket kulminerade med hertigens giftermål 1312 med den norska kungadottern Ingeborg Håkonsdotter, dotter till Norges kung Håkon V Magnusson (kung 1299 – 1319). Vid dennes död 1319 efterträddes han som norsk kung av hertig Eriks och prinsessan Ingeborgs treårige son Magnus Eriksson, vilken också valdes till svensk kung 8 juli 1319. I slaget vid Gataskogen vid Enköping 1364 förlorade Magnus Eriksson sitt svenska rike till sin systerson Albrekt av Mecklenburg (kung 1364 – 1389).⁵⁹

Kung Birger Magnusson begrovs i Ringsted i Danmark

Bild 17. Bilden visar en kalkmålning i Ringsteds kyrka av Sveriges kung Birger Magnusson, vilken 1318 flydde till sina danska släktingar, lämnande liken efter sina bröder Erik och Valdemar i fängelsehålan i Nyköpings hus. Kung Birger avled 1321 i Danmark och begrovs i Valdemarernas begravningskyrka i Ringsted på Själland. I kung Birgers vapensköld ser man Folkungaättens *lejon*-vapen. Nära Ringsted ligger den danska stormannaätten Hvides begravningskyrka Sorø klosterkyrka. Foto: författaren.

Som kung Birgers löftesmän vid förlikningen 1310 med sina bröder hertigarna uppträder som första namn kung Birgers svågrar den danske kungen Erik Menved och dennes bror hertig Kristoffer (senare kung Kristoffer II och far till kung Valdemar Atterdag). Därpå följer Sveriges ärkebiskop Nils Kettilsson Hvid (bror till kung Birgers främste rådsherre riksrådet Karl Tyske), biskop Brynolf Algots-son i Skara samt biskop Magnus i Växjö samt därefter ”*följande härnedan antecknade riddare och väpnare*” (”*nec non milites et armigeri infra scripti*”) Knut Jonsson (Aspenäsätten; *lejonörn*), Folke Jonsson (Fånöätten), ’Bydenuardus (?)’, Håkan Läma (ätten Läma), Ture Kettilsson (Bielke), Karl Tyske (riksråd, riddare, kung Birgers främste rådsherre och bror till ärkebiskopen, vapen *en och en halv spets mot sinister*), Lars Kettilsson, Peter Likvidsson (Likvidssönernas ätt; *tre sjöblad i trepass*), Tuke Jonsson (Läma), Håkan Haraldsson (riddare av *liljebalks*-klanen), Rörik Birgersson (Rörik Birgerssons ätt), Henrik Glysing (ätten Glysing), Bengt Bosson (Bengt Bossons ätt), Hemming Ödgislesson (Lejonansikte), Holmvid Elofsson (*styckad sköld*), greve Ernst VI av Gleichen, Sigmund Keldorsson (*tre klöverblad utan stjälkar balkvis i balk*), Torsten Gudvastsson, Johan Brunkow (ätten Brunkow), Gregers Knutsson (Oäkta folkungaätten), Jedvard Filipsson (Rumbyätten), Karl Orestesson (Färla) samt Stefan Röriksson (Staffanssönernas ätt; *genom mantelsnitt tre gånger delad sköld*).

Därefter följer löftesmännen Odo Lidinwardsson (son till Lidinward Ödeson / *örmfot*/ och Margareta Kristinadotter, dotter till Birger Jarls dotter Kristina Birgersdotter), Gustav Karlsson (son till marsken Karl Gustavsson / *två stavljor i andreakors*/), Holmger Birgersson (Rörik Birgerssons ätt), Konrad Kruse, Magnus Sibbesson (möjl Bergkvaraätten; *sjustjärna*), Anund Sture (Sture; *tre sjöblad i balk*), Lyder Foss (Voss; *räv med hängande svans*), Martin Benasson, ’Gotstanus Bernersson’ (möjl Gustav Birgersson, Sparre av Hjulsta och Ängsö), Halsten Birgersson (Likvidssönernas ätt; *tre sjöblad i trepass*), Nils Jönsson, Kristiern och Erik Kristiernssöner (Kristiern från Ölands ätt), Tuke Bosson, Dan Tangbaldsson, Nils Torkilsson (möjligen Tyrgilsson av ätten Färla), Dan Katarinason, ”Regnerus” Finvidsson (trol Ragne Finvidsson av ätten Stallare), Johan Turo, Harald Vapne, Trugild (Tyrgils?) Bengtsson, Karl Bengtsson (möjl *oxhuvud med hals*), ’Karl Torasson’ (kanske Karl Tukesson av ätten Läma), Ingemar ’Hugislesson’, Anders Ragnvaldsson (möjl med vapnet *handflikigt blad balkvis*), Hans Foss (möjl tillhörande ätten Foss/Voss), ’Erengisle’, Brud Benasson (Lejonansikte), Peter Karlsson (*lejon?*), ’Lars Scrubbe’, Kettil Puke (ätten Puke; uppvänd *vinge eller ’pukehorn*’), Peter Andersson (trol Elofssönernas ätt; *liljebalksvapnet*), Erengisle Magnusson, Lars Arnoldsson, Peter Tyske (Thydiske; troligen förbunden med riksrådet Karl Tyske och nämnd i ett brev från 1312 / DS 1884/; även brev 10 maj 1351 /DS 4716/) samt Birger Jönsson.⁶⁰

Efter den danske kungen och hans bror och i rangordning omedelbart efter Sveriges ärkebiskop följer bland löftesmännen biskopen av Skara Brynolf Al-

gotsson. Liksom en stor del av såväl det svenska högfrälset som lågfrälset stod biskop Brynolf vid förlikningen 1310 på sin släkting kung Birger Magnussons sida. Tiden fram till biskop Brynolfs död 1317 – samma år som "Nyköpings gästabud" ägde rum – kännetecknades av de ständigt pågående brödrastriderna mellan kung Birger och hertigarna. Ännu under kung Magnus Erikssons regeringstid 1319 – 1364 spelar medlemmar av Algotssönernas ätt viktiga roller i riksstyrelsen, så biskop Brynolfs brorsöner riksrådet Knut Folkeson och Västergötlands lagman Algot Bengtsson. Den förre hade en framträdande plats i riksrådet. Den senare deltog i redigeringen av Magnus Erikssons landslag (MELL). När den siste folkungakungen Magnus Eriksson 1364 förlorade sitt kungarike till Albrekt av Mecklenburg hade redan de sista manliga medlemmarna av Algotssönernas urgamla lagmansätt gått ur tiden.

NOTER OCH KÄLLHÄNVISNINGAR

1 Artikeln bygger på författarens forskningsprojekt och manus *Mellan liljan och sjöbladet*, vilket påbörjades på 1970-talet. För mer detaljerad utredning och källförteckning hänvisas till redan utgivna samt kommande delar av detta manus; se författarens *Från den Heliga Graven till Västergötland - en berättelse om korsriddarna i Forshem och Västra Tunhem*, Skara Stiftshistoriska sällskskaps skriftserie nr 12 (ISBN 91-974235-2), Skara 2003; författarens artikel *Bidrag till frågan om Birgitta Birgersdotters genealogi och västgötska förbindelser*, i *Heliga Birgitta och Västergötland*, Skara Stiftshistoriska sällskskaps skriftserie nr 11 (ISBN 91-974235-5-6), Skara 2003; samt författarens *Doktor Johannes Copp von Raumenthal - ett livsöde i reformationens spår*, Skara Stiftshistoriska sällskskaps skriftserie nr 14 (ISBN 91-974235-9-9), Skara 2003; i dessa finns källhänvisningar och genealogiska tabeller av intresse för framställningen i denna artikel.

2 Citat, förhållanden och namn ur Snorre Sturlasons *Heimskringla* har hämtats ur den norska utgåvan *Norges Kongesagæ del 1-4*, Oslo 1979. Som källa har även använts *Heimskringla eller Snorre Sturlusons Nordländske Konunga Sagor, sive HISTORIÆ REGUM SEPTENTRIONALIS, a Snorrone Sturlonide, illustrat Johann Peringskiöld, Stockholmiae MDCXCVII*. Om Snorre Sturlusons källor se Finn Hødnebo, *Om Snorres kongesagæ*, Förord till *Norges Kongesagæ*, Oslo 1979, del 1, s IX - XL. Även Peter Sawyer, *När Sverige blev till*, översatt och bearbetad av Birgit Sawyer, Alingsås 1991. Birgit Sawyer, *Västssverige och Älvdalen under vikingatid och äldre medeltid*, publ i *Kring Göta älv, studier i en dalgång*, Göteborg 1993, s 50 ff. Lars Lönnroth, *Domaldi's death and the myth of sacral kingship, Structure and meaning in Old Norse Literature*, redaktion John Lindow m fl, Odense 1986, s 73 ff. Ang Uppsala högar och Ottarshögen se Sune Lindqvist, *Uppsala högar och Ottarshögen*, Stockholm 1936. Se vidare Rolf M Hagen, Knut Johannessen, Liv Marthinsen, Egil Mikkelsen, Harald F Skram, *Norsk historisk Atlas*, Oslo 1980. Se även Ivar Modéer, *Färdvägar och sjömärken vid nordiska kuster, Namntolkningar*, Uppsala 1936 samt Arvid Ernvik, *Att resa i Värmland*, del 1 (*Vägar under 1000 år*), Generalstabens Litografiska Förlag, Stockholm, tryckt Trelleborg 1974. Även Assar Janzén, *Personnamn*, Stockholm, Oslo, Köbenhavn 1947 samt Ingvar Fredriksson, *Svenska Personnamnsstudier*, Uppsala 1961. Se *Ortnamnen i Skaraborgs län*, Lund 1965. Se Ivar Lundahl, *Det medeltida Västergötland*, Lund 1961; Thorsten Andersson, *Svenska häradsnamn*, Lund 1965 samt samme förf *Hund, hundare och härad från språklig synpunkt* i *Bebyggelsehistorisk Tidskrift* nr 4 1982 s 52 - 66; Bengt Pamp, *Ortnamnen i Sverige*, Lund 1988; Thorsten Andersson - Sölve Göransson, *Forskning om äldre territoriell indelning i Sverige* samt Erik Lönnroth, *Administration och samhälle i 1000-talets Sverige*, båda publ i *Bebyggelsehistorisk Tidskrift* nr 4 1982 (*Äldre territoriell indelning i Sverige*). Ang *kind*-namnen se Thorsten Andersson a a, *Svenska häradsnamn* s 142 ff, Ivar Lundahl a a samt Sven Tunberg, *Götarnas rike*, Stockholm 1940; se vidare Gerhard Köbler, *Gotischer Wörterbuch*, Leiden, New York m fl 1989; Sigmund Feist, *Vergleichender Wörterbuch der Gotischen Sprache*, Leiden 1936.

3 Se Erik Gustaf Geijer, *Svea Rikes Häfder*, Uppsala 1825; Saxo, *Danmarks Riges Kronike*, (i dansk version), bind 1-3, Köbenhavn 1979; viktig information om de västgötska ortnamnens etymologi, jämte informationer om den äldsta sagalitteraturen återfinns i Carl Otto Fast, *Det äldsta Götalands historia, geografiskt-fysiska synpunkter*, samme förf *Götaland, den forngermanska diktningens landskap, Eddan, Niebelungenlied, Beowulf i geografisk-fysisk belysning*, Stockholm 1931 (i faksimilupplaga 1984 utg av Karlstedts bokhandel, Skövde). Även Carl Otto Fast, *Svenska*

rikets ursprung och Vänerbygdens sägner i Nordens fornhistoria, Göteborg 1944 (i faksimilupplaga 1984).

4 Se Jakob Koit, *Algotssönernas ätt*, i Äldre svenska frälsesläkter (ÄSF), Ättartavlor utgivna av Riddarhusdirektionen genom Folke Wernstedt, Häfte 1, s 1– 6, Stockholm 1957 (med där angivna ytterligare källor).

5 Nils-Erik Eriksson, *Vem var Gostauf Petersson i 1200-talets svensk-norska gränsdokument?*, Personhistorisk Tidskrift (PHT) 1987 s 101 – 104. Dokumentets text se O.S. Rydberg, *Sveriges traktater med främmande makter*, utgivne av O.S. Rydberg, Del I, Stockholm 1877, s 822 – 1335. Här anges texten till det gränsmöte som ägde rum på Magnor ca 1268 (mötet anges av Rydberg till 1273) mellan en svensk (västgötsk) och en norsk delegation. Textutdrag: ”*Eyriulfuer i Gudranne ok Kætil a Hafua sætre their baro vitni firir Karlle konunge ok Haralldde kononge at Fylsbækker er rett landmære bæde nordr fra ok sudr*”. I en kommentar anger utgivaren att de i texten nämnda konungarna Karl och Harald sannolikt betecknar jarlen i Västergötland Karl Suneson och konungen i Norge Harald Gille. Munch, N.F. Hist II, 761, 762 sätter deras möte till år 1135. Bland de svenska representanterna vid gränsmötet 1268 (anges av Rydberg till 1273) nämner Rydberg Karl Haraldsson och ’Brynnolfus de Dal’, dock ej Gustav Petersson. Ang jarlen i Götaland (Västergötland) Karl Suneson se Hans Gillingstam i *Svenskt Biografiskt lexikon (SBL)*: ”Son till Sune Ivarsson och Astrid Ogmundsdotter. Gift med Brigida, dotter till konung Harald Gille av Norge och omgift först med konung Magnus Henriksson av Sverige, sedan med jarlen Birger Brosa. Karl Suneson är uteslutande känd genom isländska uppgifter. Med Karl Suneson har man velat identifiera den Karl som i en troligen från 1273 härrörande uppteckning om gränsen mellan Sverige och Norge kallas ”konung” och uppges ha sammanträffat med en konung Harald för gränsreglering. Ingen svensk konung med namnet Karl är nämligen känd före den på 1160-talet regerande Karl Sverkersson. Karl Sunesons verksamhet har också sammanställts med en uppgift i västgötalagens kungakronika, att Västergötland, sedan den Stenkilska kungaätten dött ut och Ragnvald Knaphövde blivit dräpt, styrdes av lagmannen och landskapets hövdingar, tills Sverker den äldre blev konung”. Förf:s anm: det är genom angivna förhållande som Västergötlands jarl Karl Suneson identifierats med den i Vidhemsprästens lagmanslängd nämnde lagmannen *Karl(e) av Edsvära*. Ang jarlen Karl Sunesons identifikation med Västergötlands lagman Karl(e) av Edsvära se även Peter Sawyers a a *När Sverige blev Sverige* s 10, 39 o 45. Se även Erik Lönnroth, *Västergötlands tidigare historia*, VFT 1983 – 1984, s 30 ff, där det nämns att Karl Suneson var jarl åt den danske prinsen *Magnus Nilsson*, som erkändes som västgötarnas kung ca 1125 – 1130. Han fördrevs och stupade i slaget vid Fotevik i Skåne 4 juni 1134. Kung Magnus Nilsson var son till den danske kungen Nils Svensson (1104 – 1134) och hans gemål Margareta Fredkulla, dotter till kung Inge d ä. Nils Svensson var en av kung Sven Estridssons yngre söner.

6 Ätten Boberg (*lilja mellan hjorthornskrona*) se Jakob Koit, *Boberg*, i ÄSF I s 22 – 24. Jan Raneke, *Svenska Medeltidsvapen (SMV) II*, Lund 1982, s 650. Johan Peringskiöld *Genealogica 75 fol 230* i Riksarkivet (RA). Vinstorpaätten se Kjell-Gunnar Lundholm, *Vinstorpaätten och släkter med denna ätts vapen*, ÄSF I s 95 – 105. Se SMV II s 847 – 852. Johan Peringskiöld *Genealogica 42 fol 16*, RA. Se även min 2003 utkomna bok *Doktor Johannes Copp von Raumenthal* (om denna not 1) samt källredovisningen i noterna i denna bok. Om Vinstorpaättens ”äldre apokryfiska led” se Holger Rosman, *Om marsken Håkan Matssons d ä och Vinstorpaättens härstamning*, i Svenska Autografsällskapets Tidskrift II, 1889 – 1897, s 317 – 339.

7 Björn Collinder, *Beowulf, översättning i originalets verssnitt*, Stockholm 1954. John M. Kemble, *The Anglo-Saxon poems of Beowulf, the Travellers song and the Battle of Finnesburgh*, London 1835.

Frederik Schaldemose, *Beo-Wulf og Scopes Widsid, to angelsaxiske digte med oversættelse og oplysende anmerkninger udgivne af Frederik Schaldemose*, Kjøbenhavn 1847. Alfred Holder, *Beowulf*, herausgegeben von Alfred Holder I, Freiburg i.B. und Leipzig 1895 (på originalspråket fornvästasachsiska). Nik. Fred. Sev. Grundtvig, *Beowulfes Beorh eller Bjovols-Drapen, det Old-Angliske Heltedigt, paa Grund-Sproget*, ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig, Kjöbenhavn 1861. Rudolf Wickberg, *Beowulf, En fornengelsk hjåltedikt*, Uppsala 1914. Kevin Kierman, *Beowulf and the Beowulf Manuscript*, University of Michigan Press 1996. Kemp Malone, *Early English Manuscripts in Facsimile Vol 1, The Thorkelin Transcripts of Beowulf*, edited by Kemp Malone, Copenhagen 1951. Nils Clausen Lukman, *Skjoldunge- und Skilfinge, Hunnen- und Herulerkönige in Ostnordischer Überlieferung*, Kjøbenhavn 1943. Claus Krag, *Ynglingatal og Ynglingasaga. En studie i historiske kilder*, Oslo 1991. Ingvar Andersson, *Källstudier till Sveriges historia 1230 - 1436*, Lund 1928. Birger Sundqvist, *Deutsche und Niederländische Personennamen in Schweden bis 1420*, Lund 1957. Erik Björkman, *Studien über die Eigenamen in Beowulf*, Halle 1920. Erik Björkman, *Nordische Personennamen in England, In Alt- und Frühmittel-Englischer Zeit, Ein Beitrag zur Englischen Namenkunde*, Halle 1910. Gad Rausing, *Beowulf, Ynglingatal and the Ynglingasaga, Fiction or History*, Fornvännen årg 1980, 1985, s 163 - 178. Ian Wood and Niels Lund (ed), *People and Places in Northern Europe 500 - 1600, Essays in honour of Peter Hayes Sawyer*, Woodbridge 1991. Dorothy Whitelock, *The Audience of Beowulf*, Oxford 1951. Frans Herschend, *Livet i Hallen, Tre fallstudier i den yngre jåmålderns aristokrati*, Uppsala 1997. Gro Steinsland, *Det hellige bryllup og norrøn kongeideologi. En undersøkelse av hierogami-myten i Skirnismål, Háleygjatal og Hyndluljóð*, Oslo 1991. Harald Widéen, *Västsvenska vikingatidsstudier*, Göteborg 1955. Ingemar Nordgren, *Goterkållan, om Goterna i Norden och på kontinenten*, Göteborg 2000; John Kraft, *Hednagudar och hövdingadömen i det gamla Skandinavien*, Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut 2000 (ISBN 91-88076-06-7); samme förf. *Tidiga spår av Sveariket*, Upplands-Bro Kulturhistoriska Forskningsinstitut 2001 (ISBN 91-88076-16-4). Olof Sundqvist, *Freyr's Offspring, Rulers and religion in ancient Svea Society*, Acta Universitatis Upsaliensis. Historia Religionum 21. Uppsala 2002. Ang "Denearc" se Peter Sawyers a a *Når Sverige blev Sverige* s 6; ang Orosius se Johann Reinhold Foster, *Geschichte der Entdeckungen und Schiffarten im Norden, mit neuen Originalkarten versehen*, Frankfurt an der Oder 1784 (KB Sthlm).

8 Olof Verelius utgåva av *Hervararsaga* se *Hervararsaga på Gammalgötska med Olai Vereli notis*, Upsaliensis Bibliopola Anno 1672 samt densammes utgåva av *Gautreks och Rolfs saga* se *Gothrici & Rolfi Historia*, Uppsala 1664. En annan version: *Hervararsaga ok Heidrekskongs - hoc est historia Hervöræ et regis Heidreki, quam ex manuscriptis legati Arna Magnæni versione latina*, Additus est Brevis Commentarius de situ Geographico Regionum, Marium, Insularum et Monthum, in hac Historia Occurrentium ex mente Illustrissimi et doctissimi Dni. Clavigeri Pet. Frid. Suhm, Hafnie 1785. Ytterligare utgåva: *Hervarar Saga ok Heidreks Konungs*, udg. af. Det Nordiske Literatur-Samfund, Kjøbenhavn 1847.

9 Ang identiteten mellan jarlen Karl Suneson och lagman Karl av Edsvåra se not 5. Se vidare *Norges kongesagær* 2 s 73: "Om kong Olovs reise er det å fortelle, at først drog han fra Norge øst gjennom Eidskogen til Vårmland og så ut til Vadsbo og derfra gjennom skogen der vegen går, og kom fram i Närke. Der bodde det en mektig og rik mann som het Sigtrygg, sønn hans het Ivar, han ble en stor mann siden. Kong Olav ble der hos Sigtrygg utover våren. Da sommeren kom, laget kongen seg til å reise og fikk seg skip. Han seilte av sted om sommeren og stanset ikke før han kom øst i Gardarike til kong Jarisleiv og dronning Ingegjerd. Dronning Astrid och Ulvhild kongsdatter ble igjen i Svitjod, men kongen tok med seg sønnen Magnus østover".

Kung Magnus Henriksson (ca 1060 – 1061) är Erik den heliges baneman vid dråpet på kyrkbacken utanför Heliga Trefaldighetskyrkan i Östra Aros. Han baserade sina krav på tronen på det fakum att han var en sondotterson till kung Inge d ä av den Stenkilska ätten (reg ca 1079 – 1110). Kung Inges son Ragnvald Ingesson avled före fadern, efterlämnande dottern Ingrid Ragnvaldsdotter. I hennes äktenskap med den danske prinsen Henrik Skadelår föddes sonen Magnus Henriksson, som en kort tid var svearnas kung, till dess att han i ett slag vid Örebro troligen 1161 besegrades och dödades av Sverker d ä:s son Karl Sverkersson. Denne regerade ca 1161 – 1167, då han den 12 april 1167 dödades på Visingsö av tronkrävaren Knut Eriksson, sonen till Erik den helige. I sitt äktenskap med Kristina Stigsdotter av den danska Hvideätten hade kung Karl Sverkersson sonen kung Sverker d y Karlsson. Se Adolf Schück, *Drottning Ulvhilds härkomst*, Personhistorisk tidskrift (PHT) 1953 s 27 ff.

10 Se Bo Gräslund, *Snorre, Ragnvald Ulfsson och Brunnsbo Storäng. Till frågan om ett jarlsäte i Västergötland vid skiftet mellan forntid och medeltid*, VFT 1983–84 s 39–50. Oscar Albert Johnsen og Jon Helgason, *Saga Olafs konungs hin helga, Den Store Saga om Olav den Hellige, efter pergamentshandskrift i Kungliga Biblioteket i Stockholm Nr 2 (4to) med varianter fra andre handskrifter, utgitt av Kjeldeskriftfondet (den legendariska)*, Oslo 1930. Ivar Modéer, *Järsyssla vid Skara*, Ortnamns-sällskapet i Uppsala Årsskrift 1947 s 38 ff. Se H P R Finberg, *The Formation of England 550–1042*, London 1974; Christopher Brooke, *From Alfred to Henry III, 872–1271*, New York, London m fl Norton Libr. 1966; samme förf *The Saxon and Norman Kings*, London 1973; Jean Markale, *Le roi Arthur et la société celte*, Paris 1976; samme förf *Les celtes et la civilisation celtique*, Paris 1981; Sten Körner, *The Battle of Hastings, England and Europe*, Lund 1964; Roger Collins, *Early Medieval Europe 300–1000*, London 1991; J R Hale, J R L Highfield, B Smalley, *Europe in the Late Middle Ages*, London 1965; Martin Gilbert, *British History Atlas*, London 1968; Michael Wood, *In Search of the Dark Ages*, London 1994; Peter Sawyer, *From Roman Britain to Norman England*, London 1978, samma förf *Kings and Vikings*, London 1982. Sven B F Jansson, *Värmlands runinskrifter*, Stockholm 1978 s 20–55 om stenen i Järsberg; Otto von Friesen, *Lister- och Listerby-stenarna i Blekinge*, Stockholm 1916; samme förf: *Runorna i Sverige*, Uppsala 1917; samma förf *Fredsförhandlingarna mellan Olof Skötkonung och Olav Haraldsson* i Historisk Tidskrift (HT) 1942 s 205–270; Sophus Bugge, *Norges Indskrifter med de ældre runer, del 1*, Christiania 1891–1903; samme förf: *Norges Indskrifter med de ældre runer*, Christiania 1905–1913. Lars Hellberg, *Forn-Kalmar, Ortnamnen och stadens förhistoria*, Kalmar stads historia I, Kalmar 1979, särskilt not 187. Ang goterna och herulerna se: ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤ ΑΥΤΟΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΒΙΒΛΙΑ ΟΚΤΟ. PROCOPII CÆSARIENSIS HISTORIARVM SVI TEMPORIS, LIBRI VIII, Interprete Clavdio Maltreto, Aniciensi Societas Iesu Presbytero: Parisiis MDCLXII (1662); se detta verk, Libri II (*De Bello Gothico*), Capt XIV och XV (sid 419 – 425) ang det heruliska folket. Kap XV har titel ”*Erulorum pars Thulen petit*”, d v s herulerna beger sig till Thule. Ang uppgiften att herulerna erbjöds att uppehålla sig vid sidan om gauti se s 424. Se även Procopii Cæsariensis, *Opera Omnia*, recognovit Jacobus Haury, Volumen II, Lipsæ MCMV (helt grekisk version) samt Hugo Grotius, *Historia Gotthorvm Vandalorvm & Langobardorvm*, Amstelodami, med Libri II om de gotiska krigen avtryckt på latin. Se även D Coste, *Prokop, Gothenkrieg*, Leipzig 1885 (tysk version).

11 Se not 5 och 9. Evert Melefors, *Namnet Hakon*, Personnamn i Nordiska och andra germanska fornspråk. Handlingar från NORNA:s artonde symposium i Uppsala 16–19 augusti 1991 (red av Lena Petersson), Uppsala 1993, s 61 ff. Se även *Sveriges Medeltida Personnamn* (SMP), Häfte 9 – 10, spalt 583 – 707, Ordbok utgiven av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Personnamnskommitté.

12 Bo Gräslund, a a Snorre, Ragnvald Ulfsson och Brunnsbo Storäng s 48.

13 Om *Folkungaätten* se Hans Gillingstams artikel i SBL (Svenskt Biografiskt Lexikon) 16 s 260 – 265; Sten Carlsson, *Folkungarna - en släktkonfederation*, i Personhistorisk Tidskrift (PHT) 1953–55, s 73 – 103. K H Karlsson, *Folkungaätten*, Svenska Autografsällskapets Tidskrift I 1879 – 1888, Stockholm 1888, s 216 – 234. Nat. Beckman, *Kungagravar och medeltidshistoria*, Fornvännen 1921 s 22 – 47. SMV II s 785 – 788. Adolf Schüick, *Från Viby till Bjälbo*, Fornvännen 1951 s 197 – 217. Knut B. Westman, *Erik den helige och hans tid*, i Erik den helige, Historia – Kult – Reliker, Studier utgivna av Bengt Thordeman, Stockholm 1954. Inge Skovgaard-Petersen, *Danmarks Historia*, København 1977; Carl M. Kjellberg, Strödda meddelanden och aktstycken, *Erik den heliges ättlingar och kronpretendenter bland dem*, Historisk Tidskrift (HT) 1923, s 351– 375. H Fleetwood, *Svenska medeltida kungasigill*, Stockholm 1947. Jan Raneke, ”... *dänische Leoparden*” med svansen mellan benen, Heraldisk Tidskrift nr 74, oktober 1996.

14 Bjarne Beckman, *Matts Kättilmundsson och hans tid: I Intill 1318*, Kungl Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Handlingar, 84:e delen, Stockholm 1953. Ang fru Ramfrid Gustavsdotters (*lejon*) dotter Katarina Ulvåsedotters (*lejon?*) och dotterdotter Margareta Tomasdotter (*griphuvud*) jordinnehav i (Västra) Tunhems och Gärdhems socknar se min 2003 utkomna *Från den Heliga graven till Västergötland*.

15 Se hänvisningarna not 6. Ang Oäkta Folkungaätten (herr Gregers Birgerssons avkomlingar) se Jarl Gallén med bidrag av Filip Liljeholm, *Folkungaättens oäkta gren*, ÄSF I s 41 – 47. Ang danska äldre sigill se Thiset & Petersen, *Danske Adelige Sigiller fra det 13. til 17. århundrede*, Uændret reprotryck af Henry Petersen: *Danske adelige sigiller fra det 13. of 14. århundrede* (1897) & Anders Thiset: *Danske adelige sigiller fra 15. 16. og 17. århundrede* (1905), København, Dansk Historisk Håndbogsforlag, 1977.

16 Hvideätten se *Dansk Biografisk Leksikon* XI, s 32 – 38 och H.R. Hiort og A. Thiset, *Danmarks Adels Aarbog 1898*, Kjøbenhavn, s 222 – 235. Hvideättens gren *Galen* se *Danmarks Adels Aarbog 1893*, s 152 – 167. Även L.F. la Cour, *Hvideslægten*, i Aarbog for Historisk Samfund for Sorø XV, 1927, s 108 – 117 samt samma årsbok Poul Nørlund, *Sorø kloster*, s 136 – 146. Släkttavlor över Hvideätten finns i *Monumenta Sorana Varia* i *Scriptores Rerum Danicarum Medii Aevi*, Tomus IV, Hafnie 1776 jämte (kapV) ”*Nomina illustrum in Templo Sorano, supra picta ibi vetera Insignia, scripta*”, alltså en förteckning över i Sorø kloster begravda medlemmar (och ingifta) av Hvideätten och vilkas vapen återfinns i sköldfrisen i klosterkyrkan. Här återfinns den svenske jarlen Guttorm, fadern till Helena Guttormsdotter, gift med Esbern Snare av Hvideätten, samt, efter dennes död, frilla till den danske kungen Valdemar Sejr, med vilken hon hade sonen hertig Knut Valdemarsson av Reval, som var far till Östergötlands lagman Svante polk Knutsson, Vreta klostrets store gynnare och donator. Hvideättens heraldik återfinns i Thiset & Petersens verk över äldre danska sigill nämnt i not 15. Se även Ernst Verwohlt, *Hvide-slægtens heraldik*, i Heraldik i Norden, Societas Heraldica Scandinavica, København 1984 s 190 – 213.

17 Trots senare tids ”upphaussning” av slaget vid Gestilren 1210 som en ”vattendelare” i det svenska statsbygget – där dessutom enligt legenden danska herremän och hjälptrupper skulle ha medverkat – är det av vikt att påpeka att det utifrån rent historiskt källkritiska utgångspunkter har ifrågasatts att ”Gestilren” ens låg i Västergötland – eller att danska hjälptrupper överhuvudtaget medverkat i detta geografiskt odefinierade slag. Kanske låg Gestilren istället i Östergötland? Eller var det en del av ett havsområde? Om denna debatt se t ex Lars Gahrn, *Gestilren - fördjupat meningsutbyte*, Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift 1990 s 25 – 32.

18 Se min artikel *Bidrag till frågan om Birgitta Birgersdotters genealogi och västgötska förbindelser*, i Heliga Birgitta och Västergötland (se not 1). Udd Matssons (*lilja* alt *liljebalksvapnet*) på Gamlegården i Vinstorp farfar magister Udd Brudsson (*trol lilja*) var son till ”*Brud i Njudung*”, vilken jag anser vara identisk med den ”*Brud i Starkeryd*” (*Brud Uddsson*) som nämns 1247 (DS 341 och 1251). Denne kan vara son till den ”*Udd i Våshult*” som nämns 1236 – 1238 (DS 294 och 300). Magister Udd Brudssons sannolike farfar ”*Udd i Våshult*” torde ha haft en hög social ställning, då han nämligen deltog i den uppgörelse som Birger Magnusson (senare Birger Jarl) å sin svåger kung Erik Erikssons Läspe och halte vägnar något av åren 1236 – 1238 (DS 294 och DS 300) slöt med munkarna i Nydala kloster och invånarna i Östbo härad angående skogarna i Nåtahult och Flata. Bland dem som nämns vid sidan om ”*Udd i Våshult*” är Björn Götarsson (*Biorn filius Gota*), Sibbe i Vellesten (*Sibbi de Wellisten*), bröderna Birger och Kalv i Varend (*Birgerus & Calf fratres de Werendia*) samt Tubbe i Våxtorp (*Tubbi in Ouaxthorp*). De här nämnda bröderna *Birger* och *Kalv* torde kunna vara identiska med den i Gråshult (granngård till Starkeryd och Våshult) besuttna Birger Skänkare och dennes bror Kalv. Birger Skänkare var morfar till Upplands lagman Birger Petersson (Finstaätten), som var far till den heliga Birgitta Birgersdotter. För en jämförelse mellan jarl Birger Brosas *lilje*-vapen och Sigtrygg Bengtssons *lilje*-vapen se min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* s 60 – 61, bild nr 38, 39 och 40. Jarl Birger Brosas rittarsigill med *liljan* i skölden hänger under dennes donationsbrev till Riseberga kloster i Närke, daterat 1180 – 1202 (DS 823). Vapensymbolen *lilja* är det äldsta vapen som kan beläggas inom Folkungaätten. En kraftig datorförstoring av *liljan* visar att *lilje*-figuren inte är en stavlilja, utan en traditionell ”fransk lilja”, där veckbladen viker ut nertill, alltså på samma sätt som i Sigtrygg Bengtssons *lilja* enligt bild nr 1. Den kraftiga förstoringen visar vidare att Birger Brosas *lilja* har antydningar till samma palmetskott som Sigtrygg Bengtssons *lilja*.

19 Ang Vittenenefynden se Erik Nylén, *Sagan om ringarna*, Fornvännen 1996 nr 1 s 1 – 12. Hervararsagan se not 8. Den gammalnorska kvinnonamnformen *Olof* (*Álof*) förekommer ännu vid 1200-talets slut inom den *liljebalks*-förande Vinstorpaklanen, nämligen hos marsken Håkan Tunesons syster fru *Olof Tunedotter*.

20 Ang jarlen av Orkneyöarna *Erengisle Suneson* med vapnet *båt balkvis*, känd 1334 – 1392, av Sune Jonssons (Baad, Bååt) ätt, befryndad med ätten Bonde (*båt*), se ÅSF II s 560.

21 Det merovingiska väldet från 500-talet utsträcktes kraftigt under arnulfingarna och karolingerna, från Bretagne i väster till Bayern i öster. Genom kejsar Ludvig den frommes s k *Ordinatio Imperii*-uppdelning år 817 delades det vittomfattande Tysk-Romerska kejsarriket i tre delar, där en del ärvdes av en av de tre sönerna *Lothar*, *Ludvig den tyske* och *Pippin*. Se Rosamund McKitterick, *The Frankish kingdoms under the Carolingians* 751 – 987, London 1983. Beträffande den 1329 – ca 1358 nämnde riddaren *Halsten Petersson* (*kluven halv gul lilja, sinister del balkvis, i rött fält*) se min bok *Doktor Johannes Copp von Raumenthal - ett livsöde i reformationens spår* (se not 1) s 149 – 151. Denne Halsten Petersson var dotterson till de i Flundre härad vid Göta älv besuttna *Abjörn* (*sparre*) och hans hustru *Lucia Matsdotter* (*de äldre oxenstiernorna*). Ang namnet *Halsten* se *Sveriges Medeltida Personnamn* (SMP), Häfte 10, spalt 719 – 737, Ordbok utgiven av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens Personnamnskommitté.

22 Ang Folkungaättens franska anor se min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* med återgivande av de franska capetingiska kungarnas *lilje*-vapen. Se här Hervé Pinoteu, *Héraldique Capétienne*, Paris 1979. Många skribenter har velat identifiera *Folke Filbyter* med den franske hertigen *Folke IV av Anjou*, som på ett eller annat sätt skulle ha lämnat sitt franska hertigdöme för att ta sig till Sverige. Men av de i texten gjorda kronologiska övervägandena

följer att hertig *Folke IV 'le Rechin' av Anjou* (1043 – 1109) är alltför sen för att kunna vara identisk med *Folke Filbyter*, liksom även hertig *Godfred II Martells av Anjou* (död 1060) frillo-son (?) *Folke av Saintonge* (nämnd 1060) är alltför sen för att kunna identifieras med *Folke Filbyter*. Om *Folke Filbyter* är en historisk person skall han förläggas just till brytningstiden mellan hedendom och kristendom i tidsspannet 900-talets slut – 1000-talets början. Hertig Folke IV av Anjou hade sonen Folke V av Anjou, som var kung av Jerusalem 1131 – 1143, alltså i det kristna korsfararrike som hade upprättats efter korsriddarnas erövring av Jerusalem 1099.

23 Det berättas i *Sverres saga* i Snorres *Heimskringla* att Sverre kom till Östergötland tre dagar före jul år 1176 för att besöka ”jarlen Birger Brosa, mågen hans, som var gift med hans farsöster Brigit. Der la han fram sin vanskelige stilling for de to slektingene”. Efter att ha firat julen i Östergötland med sina släktingar for Sverre vidare till Värmland för att träffa sin syster Cecilia, lagman Folkvids ”hustru”. Jarl Birger Brosa var bror till Magnus Minnesköld på Bjälbo och till jarlen Karl Döve. Kanske kan man uppfatta berättelsen om Sverres besök i Östergötland som en bekräftelse på att det var på Bjälbo som Sverre träffade jarl Birger Brosa och sin faster Brigida Haraldsdotter (kung Harald Gilles dotter)?

24 Upprinnelsen till att hertig *Magnus Birgersson* år 1274 kom att säga upp trohetseden till sin bror kung *Valdemar Birgersson*, alldeles efter dennes botgörarresa till påven i Rom, har givetvis orsaker av rent maktpolitisk karaktär, men förvisso skall i sammanhanget inte underskattas kung Valdemars äktenskapsbrott med svägerskan *Jutta av Danmark*. Det äktenskapliga snedsteget kom att utnyttjas i propagandan, som i *Erikskrönikan*, och torde ha kommit att bidra till intensiteten i brödrastriderna. Vid sidan om propagandan finns emellertid ett dokument som säger mycket om situationen i landet. Dokumentet är ett år 1285 (DS 798) i övrigt odaterat brev, i vilket hertigen av Finland, sedermera biskopen i Linköping *Bengt Birgersson* (biskop Brynolf Algotssons ”blodsfrände”) råder sin bror *Magnus Birgersson* att sätta brodern *Valdemar Birgersson* i fängelse. Hertigen-biskopen är mycket uppriktig och skrader inte orden: ”... att låta fångsla sin bror Valdemar för att denne skall förbättra sin livsföring och rena sina seder. — Efter det att Valdemar frivilligt avsat sig alla rättigheter han hade i vårt rike, har han icke desto mindre dristat sig på skändligen störa ordningen i nämnda rike, både på egen hand och genom sina anhängare, ja också genom utlänningar. Han har övergett sin egen och lagliga hustru, och liksom berövat sitt förstånd och sättande sitt rykte på spel, har han på djävulens ingivelse och anstiftan, utan att låta sig tyglas av fruktan för Guds hämnd, umgåtts med billiga slinkor stundom i brottslig förening, andra gånger i öppna äktenskapsbrott (*mulierculis vilibus interdum per coitum damnatum, quandoque etiam & sceleribus adulteri publice adhaerebat*). Han har föraktfullt avvisat en hälsosam uppmaning från rikets styresmän att avbryta sitt ogudaktiga umgänge med vissa kvinnor, och så långt har han gått i ärelöshet och hjälplöshet, att han börjar driva omkring i främmande land, till stort förfång för sin egen själ och till anstöt för många”. Översättningen från latinet benäget utförd av professor Birger Bergh.

25 *Äldre och Yngre Västgötalagen* med olika tillägg finns huvudsakligen i de medeltida handskrifterna B 59, B 58 och B 6 i Kungl Biblioteket. Om de olika handskrifterna jämte de båda lagarnas innehåll se Åke Holmbäck och Elias Wessén, *Svenska Landskapslagar*, tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Åke Holmbäck och Elias Wessén, 5:e serien: *Äldre Västgötalagen, Yngre Västgötalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Bjärköarätten*, Stockholm 1979. Även Bruno Sjöros, *Äldre Västgötalagen i Diplomatiskt avtryck och normaliserad text jämte inledning och kommentarer*, Helsingfors 1919. En modern text finns i Åke Ohlmarks, *De Svenska Landskapslagarna*, Stockholm 1976.

26 Jarl Gallén, *Knut den helige och Adela av Flandern. Europeiska kontakter och genealogiska konsekven-*

ser, i Studier i Äldre historia tillägnade Herman Schück 5/4 1985, Stockholm 1985. Ursprunglig redogörelse för dessa genealogiska samband återfinns i de franska verken Edmundi Martènes & Ursini Durand, *Thesaurus Novus anecdotorum*, Paris 1717 samt Bernard de Montfaucon, *Les monumens de la monarchie française*, Paris 1730.

27 Se min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* s 61 – 71.

28 Se Jan Eric Almquist, *Lagsagor och domsagor i Sverige*, Stockholm 1960.

29 Vid början av 1000-talet sände den norske kungen Olaf den digre sitt sändebud Sigvat Thorðarsson till sveakungen Olof Skötkonungs jarl Ragnvald Jarl i syfte att bilägga de vid denna tid florerande svensk-norska stridigheterna. Det finns två sagaversioner som beskriver Sigvat Thorðarsson färd till Ragnvald Jarl, dels Sigvats egen berättelse om sin färd österut, den s k *Austfararvisur*, dels Snorre Sturlasons version om Sigvats färd österut. Om man läser den dikt som Sigvat Thorðarsson skaldat om sin egen färd österut, den som benämns *Austfararvisur*, visar det sig att Snorres 200 år yngre version på väsentliga punkter avviker från vad Sigvat Thorðarsson själv har berättat om sin resa. Detta är ett väl genomlyst tema, bl a av Otto von Friesen i dennes 1942 publicerade *Fredsförhandlingarna mellan Olof Skötkonung och Olof Haraldsson* samt av Bo Gräslund i dennes 1984 tryckta artikel *Snorre, Ragnvald Ulfsson och Brunnsbo Storäng*. Genomgående hävdas att man givetvis måste tillmäta Sigvat Thorðarssons egen dikt *Austfararvisur* vitsord före Snorres cirka 200 år därefter tillkomna version av *Austfararvisur*. Den slutsats som kan dras av de väsentliga skillnaderna i beskrivningen av Sigvats färd till Ragnvald Jarl leder till slutsatsen att Snorre Sturlason i sin 200 år yngre version har färgats av sin egen färd 1219 från Tönsberg i Norge till lagman Eskil Magnusson i Skara. Snorre har nämligen ”arrangerat” Sigvat Thorðarssons dikt på så sätt att den passar med Snorres egen färd till lagman Eskil Magnusson i Skara, en verkligt realistisk berättelse om alla vedermödor som hade att överkommas på vägen från Tönsberg över Dalsland och Stora Ed till Skara. Snorre har med automatik likställt det av honom tydligen välbekanta ’Eidar’ (*Stora Ed*) vid Trollhättan med det ’Eidar’ som nämns i *Austfararvisur* (som inte är Stora Ed vid Trollhättan). Om detta är en riktig tolkning bestyrker det att Snorre verkligen har besökt lagman Eskil i Skara samt att han besuttit egen förstahandskunskap om Västergötland och landets geografiska förhållanden. Ytterligare utredning görs i *Mellan liljan och sjöbladet*.

30 Se P E Lindskog, *Försök till kortt beskrifning om Skara stift*, författadt af P E Lindskog, Skara 1812, återtryckt i faksimil 1985, Carl Zackariasson, 668 00 Ed, s 574 – 577. Här nämns säteriet Ladås, som fordom tillhörde Källeryds kungsgård (konungens arv och eget) samt frälsehemmanet Gata, som sedan urminnes tid varit en Kungsladugård. På denna gård sägs kung Knut Eriksson ha avlidit.

31 Ang Gestilren se not 17.

32 Se not 25.

33 Beträffande min tes att det är Magnus Minnesköld som bytt sitt fädernevapen *lilja* – det vapen som fördes av den äldre brodern jarl Birger Brosa i dennes ryttarsigill – till modernevapnet *lejon* se min bok *Från den Heliga graven till Västergötland* s 57 – 61.

34 Namnet Algot (Algaut) se *Sveriges Medeltida Personnamn* (SMP), Häfte 1, spalt 51 – 59, Ordbok utgiven av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Personnamnskommitté: nordiskt namn med efterleden –*gautr*. Förleden är snarast Aðal- (fornengelskans *Æthelgeat*) eller Alf (fornengelskans *Ælfgeat*). Namnet Bryniolf se SMP Häfte 4 spalt 511 – 523. Namnet Gustav se SMP Häfte 9 spalt 525 – 572.

35 Hans Gillingstam, *Bengt Hafriðssons ätt*, ÄSF I:2 s 115 – 119. Jakob Koit, *Boberg*, ÄSF I:1 s 22 – 25. Ang *Karl Sigtryggsson* och *Ulf Karlsson (trol lejon)*, far till Karl Ulfsson (*lejon*) och hans syster Margareta Ulfsdotter (*lejon*), gift med lagmannen Gudmar Magnusson (*hjørthorn*) se

Filip Liljeholm i *Genealogisk Tidskrift* 1953 s 103 – 106. Gudmar Magnussons och Margareta Karlsdotters (*lejon*) avkomlingar i Ulvåsaätten upptog moderns *lejon*-vapen. Se Jarl Gallén, *Ulvåsaätten*, ÄSF I:1 s 91 – 95 samt Jarl Gallén med bidrag av Filip Liljeholm, *Tyrgils Knutssons ätt*, ÄSF I:1 s 88 – 91.

36 Se not 6.

37 I Kjell-Gunnar Lundholms artikel över *Vinstorpaätten och släkter med denna ätts vapen* i ÄSF I:a s 99 – 100 upptas ytterligare en syster till syskonen marsken Håkan Tuneson, fru Olof Tunedotter, fru Ingeborg Tunedotter och Elena Tunedotter, nämligen *Kristina Tunedotter*. Som jag söker påvisa i *Mellan liljan och sjöbladet* torde upptagandet av '*Kristina Tunedotter*' som en syster till de övriga här nämnda Tunebarnen vara en felaktig genealogisk konstruktion, i syfte åstadkomma en lämplig filiation för den *liljebalks*-förande riddaren *Magnus Kristinason*, vilken nämns som riddare 1292 (DS 1053) och vilken stupade under striderna mot norr-männen 1309. I *Mellan liljan och sjöbladet* framlägger jag en helt annan genealogisk bild för riddaren *Magnus Kristinason* och hans mor '*Kristina*'. Den antagna '*Kristina Tunedotter*' torde vara apokryfisk.

38 Se mina böcker *Från den Heliga graven till Västergötland* och *Doktor Johannes Copp von Raumenthal* (nämnda not 1).

39 Textavsnittet om den kungliga gåvan till magister Udd Brudsson är hämtat ur mitt manus *Mellan liljan och sjöbladet*. Se även not 18 samt Thorleif Ericson, *Vem var Bielkeättens stamfar?* i *Släkt och hävd* 1998, nr 2, s 75 – 85. Ang *Lung bo* se Sanfrid Welin, *Den gamla bo-indelningen i Västergötland och bonas förvaltningsgårdar*, Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift (VFT) BdV, s 10 – 63. Sid 45–46: "Birger Jarls son Bengt Birgersson, sedermera biskop i Linköping, skänker i januari 1277 en gård Norer (obekant var) till ett nytt kanonikat i Strängnäs (DS 622). Biskopen säljer samma år några gårdar, särskilt *Lagmanstorp* i Longs socken, till Brynolf Algotsson. Denne donerar den 9 juli 1278 samma gårdar till Linköpings domkyrka. Namnet *Lagmanstorp* anger, att stället varit en lagmansgård, såsom Götling också menar, och han gissar, att den fått sitt namn efter den berömde lagman Eskil, som var lagman här 1215 – 1227. En mycket märklig händelse har synbarligen inträffat å Longs gård, nämligen Birger Jarls död därstädes den 21 oktober 1266. I den äldre Rimkrönikan, den s k Erikskrönikan, heter det: '*birge jerl doo j jålbolung, thz lastade bade gamal ok vngli*'. Den som först påvisat att det Lung, som här förekommer, måste vara det i Lung bo, är Hjalmar Lindroth, ehuru han inte tilltror sig kunna utpeka gården. Senare har Hans Toll i en artikel uppvisat, såsom det synes fullt nöjaktigt, att den gård som avses är förvaltningsgården Long, nu Storegården Long (VFT IV:2 s 54)". Om Götling's observation att bogården i Lungs bo (*Jålbolung*) har ägts av lagman Eskil Magnusson (*lejon*) är korrekt, är det ju fullkomligt logiskt att Birger Jarl Magnussons (*lejon*) son Bengt Bigersson (*lejon*) ger en del av samma gård till sin farbror lagman Eskil Magnussons (*lejon*) avkomling biskop Brynolf Algotsson, vars mor var den *lejon*-förande Margareta Petersdotter, dotter till lagman Peter Näf (*lejon*). Beträffande Birger Jarls första gemål prinsessan *Ingeborg Eriksdotter* av den Erikska kungaätten – som avled 1254 – nämner Jan Svanberg i sin artikel *Furstebilder från folkungatidens Västergötland* (i *Medeltid*, Läckö slott, Skövde 1988, s 65 – 76) följande. "Kort efter drottning Katarina dog prinsessan Ingeborg Eriksdotter 1254 – troligen i barnsäng, eftersom man vet att hennes och Birger Jarls yngsta son, Bengt, föddes det året. Hon begrovs i Varnhems klosterkyrka, sannolikt i den erikska kungagraven, där hennes far och bror vilade". Den här åsyftade drottning Katarina är kung Erik Erikssons Låse och halte gemål drottning Katarina Sunedotter (begravd i Gudhems kloster), alltså prinsessan Ingeborg Eriksdotters svägerska.

40 För detta avsnitt hänvisas till *Mellan liljan och sjöbladet*.

41 Se *Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi* (SRS), Tomi III, XIII: Vita S. Brynolphi, episcopi Scarensis, cum processu ejus Canonizationis.

42 Riddaren och riksrådet Anund Sture (Sture; *tre sjöblad i balk*), nämnd tidigast 1310, hade i sitt äktenskap med Katarina Näskonungsdotter (*delad sköld*), syster till Erengisle och Karl Näskonungsson, barnen riddaren Magnus Sture (nämnd tidigast 1356 och levde ännu 1396) och Ingeborg Anundsdotter. Magnus Sture var gift med Karin Algotsdotter av Algotssönernas ätt. I ett brev 7 januari 1381 (B16 fol 364, RA) gör syskonen Magnus Sture och Ingeborg Anundsdotter jordabyte med riddaren Heyne Snakenborg på Vätersholm (Hökream) i Vings socken i Ås härad i Västergötland, vilkens första hustru var Bengta Gustavsdotter (Vingätten; *tre sjöblad i balk*), en dotter till riksrådet och Värmlands lagman Gustav Tuneson (Vingätten; *tre sjöblad i balk*; levde 1315 – 1357) och hans andra hustru Mechtild Lydersdotter van Kyren. I sitt första gifte var fru Mechtild gift med riddaren Algot Magnusson (Algotssönernas ätt) – en son till biskop Brynolf Algotssons bror Magnus Algotsson – och hade med honom dottern Karin Algotsdotter. Makarna Magnus Sture och Karin Algotsdotter hade sonen Algot Magnusson (Sture; *tre sjöblad i balk*), som alltså nämns i sin släkting biskop Brynolfs kanonisationsprocess som tillhörande Folkungaätten. Denna släktskap med Folkungaätten måste ha räknats via Algot Magnussons (Algotssönernas ätt) farmor Margareta Petersdotter (*trol lejon*). Som synes förde Vingätten och Stureätten samma vapen *tre sjöblad i balk*. Detta kommer sig av att den inledningsvis nämnde Anund Sture upptog sin mor NN Anundsdotters (Vingätten) vapen *tre sjöblad i balk*, och därmed övergav sitt fäderneärvda vapen *gumsehuvud*, vilket var Stureättens ursprungliga vapen. Den här nämnda NN Anundsdotter hade brodern Tune Anundsson (Vingätten; *tre sjöblad i balk*), som gifte sig med den 1280 avrättade upprorsmannen Johan Filipssons (Aspenäsätten; *lejonörn*) änka Ingeborg Svantepolksdotter. Med henne hade Tune Anundsson söner Gustav Tuneson och Anund Tuneson. Eftersom Ingeborg Svantepolksdotter var dotter till Östergötlands lagman Svantepolk Knutsson av den s k Skarsholmsätten – den ätt som består av de danska kungarnas illegitima avkomlingar och som i sitt vapen upptagit de danska *sjöbladen/hjärtana* (se bild 14) – är det troligt att i varje fall Vingättens vapen *tre sjöblad i balk* är att uppfatta som en brisering av den ”kungliga” Skarsholmsättens *sjöblads*-vapen. Men det kan också vara så att syskonen Tune Anundssons och NN Anunddotters far (?) *Anund Tuneson* förde ett *sjöblads*-vapen. Denne bör kunna vara identisk med den i *Erikskrönikans* vers 1047 nämnde upprorsmannen ’*Anund Tuuason*’, vilken deltog i Filipssönernas uppror mot kung Magnus Birgersson (Ladulås) 1280 och vilkens son *Tune* Anundsson efter halshuggningen 1280 av Johan Filipsson gifte sig med dennes änka Ingeborg Svantepolksdotter. Hon var alltså syster till den av biskop Brynolf Algotssons bror Folke Algotsson 1288 brudrövade Ingrid Svantepolksdotter. Intressant är att namnet Tune även fördes av den *liljebalks*-förande Vinstorpaklanens äldsta led, alltså av marsken efter 1280 års uppror Håkan Tuneson och hans syster. Dessas far hette ’*Tune*’! Se härom not 45 samt vidare utredning i *Mellan liljan och sjöbladet*. Se även Kjell-Gunnar Lundholm, *Sture, sjöbladsätten*, ÅSF I:2 s 202 – 206 och Sven Axelsson, *Svantepolk Knutssons ätt*, ÅSF I:3 s 258 – 259.

43 Här hänvisas till utredning i *Mellan liljan och sjöbladet*.

44 Se not 42.

45 Det inom Vinstorpaklanen ”gäckande” namnet *Tune* föranleder ett speciellt intresse för en not som förekommer i den i Köpenhamn 1776 tryckta *Scriptores Rerum Danicarum Medii aevi* under rubriken *Monumenta Sorana Varia*, i vilken förtecknas de illustra personer

som ligger begravda i Hvideättens Sorö klosterkyrka, eller som skänkt gåvor dit. Här nämns att kung Sverker d y Karlsson och hans första gemål Benedikta Ebbodotter av Hvideätten skulle ha haft en son vid namn ”*Thue* eller *Tiuo* eller *Ture Sverkinson*”. Om det nu finns den minsta antydning om en son ur den sverkerska ätten med namnet *Thue*, *Ture* eller *Tine*, vilkens mor dessutom förde de ”*hvideska sköldstyckningarna eller skölddelningarna*” (på samma sätt som Vinstorpaklanen) är detta naturligtvis av stort intresse för de genealogiska sammanhangen i det tidiga 1200-talets Sverige. Notan lyter i sin latinska version:

”*Auctuorem haec ex Libris vetustis & Monumentis coaevis habuere crederemat, & p.14. Sverkerum vocat affinem Laurentij, Jacobi, & Ebbonis filionum Sunonis, Sed postea pag. 23.32. lapsu forte memoriae, Sverkerum uxorem filiam Olavi Glug. Sic quoque Hvidfeld. pag. 177. Benedictam afferit suae Ebbonis filiam, sed p. 186. fallente memoria aut calamo, filiam Esberni Snare. Veteres Svecorum Historici nihil de origine Benedictae habent: Recentiores sua de Benedicta ex nostris hauserunt, Vid. Messeni Theatr. Nobil. p. 11. Dalini Hist. Sv. T. II. p. 129-157. Lagerbringii Hist. Svec. T. II. p. 268-304. De Thurone, quem Messenius filium Sverkeri ac Benedictae Ducem quae facit, nihil Auctor noster anonymus habet. Scio quidem, Genealogos nostros Sverkerum tribuere filium, Thuronem nomine, ex quo nobilem Hackorum familiam deducant, Conf. Lagerbring I.c.p. 304, quod vel ita se habere potest: Sed vereor, aliquid erroris inesse, derivatum a Vellejo in Saxone Danico p. 361 qui de Turi Sverkison, & a Martino Petri, qui p. 16 loquitur de Thue Sverkinson, cujus uxor Ingerdis filia Petri Kol erat. Viros autem illos doctos similitudine hominis seductos puto, dum longe recentiorem aliquem nomine Tiuo Sverkersson, qui vixit An. 1349. cujusque uxor Ingerdis filia Petri Kol erat, docente Libro Don. Sor. supra p. 513 pro filio Sverkeri Regis acceperint. Minimum ob stare videtur longi temporis ratio, altioreque res ipsa meretur indaginem*”.

Översättning till svenska välvilligt gjord av professor Birger Bergh:

”Jag skulle tro att författaren har fått dessa uppgifter” (alltså uppgifterna om kung Sverkers d y:s och drottning Benediktas barn) ”från gamla böcker och samtida monument. Saken bekräftas av Martinus Petri s.16, som s. 14 kallar Sverker befryndad med Lars, Jakob och Ebbe Suneson. Men senare, s.23.32, låter han kanske till följd av minnesfel Sverker vara gift med en dotter till Olof Glug. På samma sätt hävdar Hvitfeld, s.177, att Bengta (Benedikta) var dotter till Ebbe, men s.186 gör han genom ett minnes- eller skrivfel henne till dotter till Esbjörn Snares dotter. De gamla svenska historikerna nämner inget om Bengtas ursprung, och de yngre har hämtat sina uppgifter om Bengta från de våra; se Messenius, Theatr(um) Nobil(itatis) Suecanae), s. 11, Dalin, Svea Rikes historia, del 2, s. 129. 157, Lagerbring Svea Rikes historia, del 2, s. 286, 304. Om Ture, som Messenius gör till Sverkers och Bengtas son och därtill hertig, lämnar vår anonyme författare ingen uppgift. Förvisso vet jag att våra släktforskare menar att Sverker hade en son vid namn Ture, från vilken de härleder den adliga familjen Hacks ursprung, jfr. Lagerbring, a.a. s. 304, och detta kan väl också vara fallet. Men jag är rädd att det här föreligger ett misstag, som härrör från Vellejus i dennes Saxo Danicus, som s. 361 talar om ”Thuri Sverkison”, och från Martinus Petri, som s. 16 talar om ”Thue Sverkinson”, vars hustru Ingrid (”Ingerdis”, alltså även Inger, Ingegärd) var dotter till Petrus Kol. Emellertid tror jag att dessa lärda män har låtit sig villfaras av namnlikheten, i och med att de har tagit en långt senare person vid namn ”Tiuo Sverkersson”, som levde 1349 och vars hustru var Petrus Kols dotter Ingrid enligt Liber Don. Sor. ovan s.513, för kung Sverkers son. Den stora tidsskillnaden tycks mig ingalunda utesluta detta, och själva saken förtjänar en grundligare undersökning”.

46 Ang Gestilren se not 17. Ursprungsnamnet ’Gyllstenreen’ har t ex sammanställts med ’Göstrings härad’ i Östergötland, där Bjälbo var beläget. Kanske stod slaget istället i den Sverkerska ättens hembygd i Östergötland?

47 Ang den *Abjörnska sparreätten* i Flundre härad se min bok *Doktor Johannes Copp von Raumenthal* (se not 1) s 149 – 151 samt i denna bok förefintliga genealogiska tabellen nr 5. Betr. Riksrådet Knut Folkeson se not 4.

48 Se not 13. Om enlevering och våldsäktenskap se *Kulturhistoriskt lexikon för Nordisk medeltid* Bd 2, s 307 – 308 (Bröllop) : ”Under den senare medeltiden var enleveringar och våldsäktenskap trots kyrkans och kungamaktens förenade ansträngningar i de högsta samhällslagren långt ifrån okända. Men dessa förhållanden härstamma knappast från ett forntida system av äktenskap genom kvinnorov”. Se Hans Gillingstam, *Ama*, ÄSF I:2 s 107 – 110 samt samme förf., *Rörik Birgerssons ätt*, ÄSF I:2 s 185 – 187.

49 Swen Lagerbring, *Swea Rikes Historia*, Stockholm 1776. Även Johannes Messenius, *Theatrum Nobilitatis Svecanæ*, Holmiæ 1616. Se not 48.

50 Se Nils Ahnlund, *Vreta klostets äldsta donatorer*, Historisk Tidskrift (HT) 1945 s 301 – 352; Sigurd Curman och Erik Lundberg, *Sveriges kyrkor, Östergötland*, Bd II, *Vreta Klosters kyrka*, Stockholm 1935.

51 Se min artikel *Bidrag till frågan om Birgitta Birgersdotters genealogi och västgötska förbindelser*, i *Heliga Birgitta och Västergötland* (se not 1).

52 Se Sten Carlsson, *Folkungarna - en släktkonfederation*, Personhistorisk Tidskrift (PHT) 1953 s 93: ”Filip Petersson har identifierats dels med en 1224 nämnd Filip Katarineson, dels med en på 1240-talet framträdande storman med småländsk anknytning, som var son till en Peter Larsson och bror till östgötalagmannen Lars Petersson, vilken enleverade Sune Folkesons dotter ur Vreta kloster; Den förra identifikationen måste anses kronologiskt omöjlig, den senare – som indirekt leder in i folkungamiljö – är mycket plausibel”.

53 Se not 5.

54 K.H. Karlsson, *Genealogiska anteckningar. 2. Vapenmålningarna vid fru Ramborgs graf i Väster-Åkers kyrka*, Personhistorisk Tidskrift (PHT) 1906 s 27 – 31. Se teckningar i Johan Peringskiöld, *Monumenta Upplandica, Monumenta Sveo-Gothorum Antiqua et Recentia, Monumenta per Thiundam* (Kungl Biblioteket, Stockholm).

55 Denna framställning bygger på manuset *Mellan liljan och sjöbladet*. Se även min artikel *Bidrag till frågan om Birgitta Birgersdotters genealogi och västgötska förbindelser*, i *Heliga Birgitta och Västergötland* (se not 1). Översättningen från latin av fru Ramfrids gåvobrev har benäget gjorts av professor Birger Bergh.

56 Ang ”Domkyrkan S:ta Maria eller Vårfrukyrkan i Skara” se Ragnar Sigsjö, *Skara, stadsplan, arkeologi och historia*, i Skara I, Före 1700, Staden i Stiftet, utgiven av Skara Historiekommitté, Skara 1986, s 206 – 230; Hilding Johansson, *Skara som stiftsstad*, publ i samma verk s 387 – 542 samt i samma verk Harald Wideen, *Domkyrkan som konstminne, Äldre forskning och nya grävningsrön sammanställda* s 543 – 611.

57 Ang Oäkta folkungaätten se not 15.

58 Texten till förlikningen i Helsingborg 20 juli 1310 se O.S. Rydberg, *Sveriges traktater med främmande makter*, utgivne av O.S. Rydberg, Del I, Stockholm 1877, s 370 – 371. Ang Skarsholmsätten – de danska kungarnas illegitima avkomlingar – se not 42.

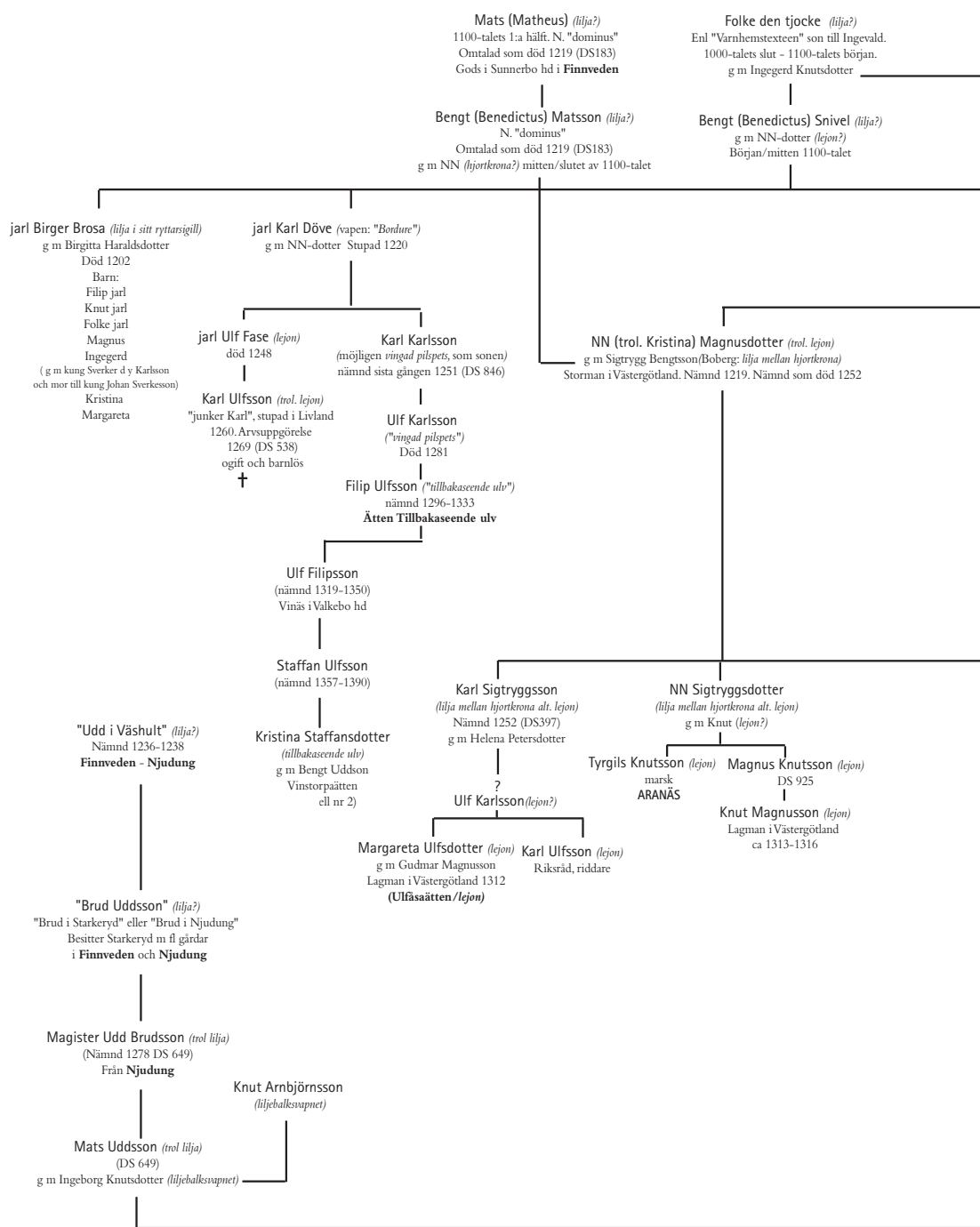
59 Jerker Rosén, *Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder, Studier i nordisk politisk historia 1302 - 1319*, Lund 1939.

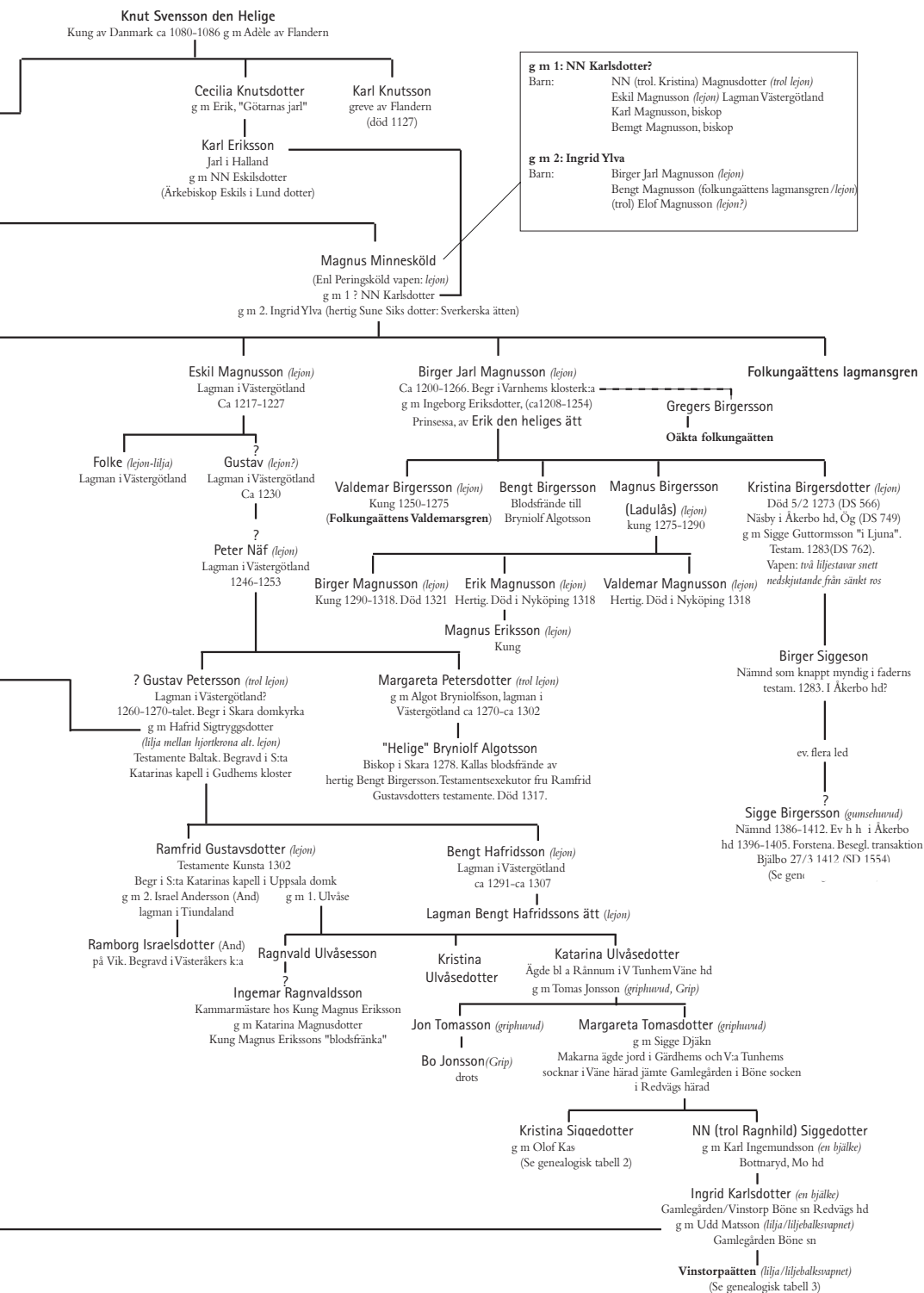
60 Här hänvisas till min utredning i *Mellan liljan och sjöbladet*.

Konung Magnus Erikssons stora svenska sigill.

Tabell 5: Folkungarna (*lilje-* och *lejon-*ätten)

Breviarium Scarense. Nürnberg: Georg Stuchs, 1498. Bl. 239^b.